Anul XIV
Nr. 16 (468)
Sîmbătă
17 aprilie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Anul 50

Conștiința istorică a omului de cultură

(pag. 3)

Marea călătorie

de Marin Preda

(III)

N-am plecat direct spre Abrud, ci întîi spre București, falsul librar cu trenul, iar eu cu autobuzul, cu „chioara", care trecea prin sat totdeauna seara, dar nu oprea, avea stație la Rîca. I se spunea așa fiindcă, de cînd o știam, mașina asta n-avea decît un far.

În București am tras la falsul librar și au trecut două săptămîni pînă ce am plecat spre Abrud ,timp în care am rătăcit de dimineața pînă seara prin marele oraș fără să-l cunosc și nedorind să-l cunosc, trăind doar sub fascinația vitrinelor lui, a clădirilor sale înalte, a marilor lui bulevarde, a vieții lui secrete din care venea spre mine doar strălucirea și mișcarea vie a reclamelor orbitoare și frumusețea fetelor și femeilor.

Ne-am urcat într-un accelerat și falsul librar mi-a spus că mi-a făcut rost de un carnet de elev care îmi dă dreptul să plătesc numai cincizeci la sută din bilet. Mi se pare că l-a prins un conductor, căruia a trebuit să-i dea ceva. Nu mi-era gîndul la viața lui, ci la a mea. Abia am observat cum a cucerit în cîteva ceasuri o elevă în tren. Ulterior am aflat că avea două neveste, una la București și alta la Miroși, cu copii și o mulțime de alți copii prin toată țara și că era totuși institutor, și din cînd în cînd profesor suplinitor la „liceul Mihai Viteazul". I-am scris mai pe urmă, din dorința de a avea un mentor dar în afară de mulieri și de astfel de aranjamente pe care le făcea folosindu-se de informații de la minister, cum îmi făcuse mie, nu se pricepea la nimic. Era însă un om inimos și dacă n-ar fi avut reaua inspirație să se bage în politică, fanatizat de idei care în fond îi erau străine, nu și-ar fi pierdut cîrma după război și ar fi îmbătrînit cucerind mai departe fete și mulieri.

Era noapte cînd ne-am dat jos într-o stație de munte, ca să schimbăm trenul. Gara frumoasă, așezată la poalele unor dealuri încărcate cu brazi, era la ora aceea pustie și trebuia să așteptăm cîteva ore M-am așezat pe banca de lemn din fața peronului și am stat așa tot timpul copleșit de o emoție puternică în timp ce o cădere de apă de undeva departe îmi însoțea, intensificînd-o, această stare de singurătate și fericire, care venea din sentimentul că evadarea mea se înfăptuiește și că e fără întoarcere.

Am continuat apoi lunga călătorie. Stăteam la geam, roțile păcăneau, orașe și sate, și văi adînci sau brazi înalți îmi ieșeau gonind înainte izbindu-mi ochiul, repezindu-se uneori cu violență asupra ferestrei mele și făcîndu-mă să mă dau înapoi înspăimîntat.

La Turda ne-am dat iar jos și ne-am urcat într-un tren mic care oprea foarte des și mergea foarte încet. Era plin de moți, cu muierile și fetele lor, urcau și coborau neîncetat. Ai fi zis că e trenul lor, făcut de ei, anume așa de mic ca să urci și să te dai jos din el din mers, cum se și întîmpla. Seara, pe la orele nouă, această „mocăniță" și-a terminat drumul și s-a oprit în Abrud.

Peste oraș cădea o ploaie măruntă. Am găsit ușor clădirea școlii care era pe un deal la marginea orașului și portarul ne-a arătat care era locuința subdirectorului școlii, profesorul Mayer.

— Cine e acolo, ne-a întrebat el.

— Cineva din București, i-a răspuns falsul librar și a adăugat : sînt profesorul...

Ne-a primit înăuntru și în cîteva minute am devenit elevul acelei școli. A doua zi falsul librar a plecat, iar eu am aflat că era adevărat ce spusese el, la această școală nici măcar nu se dădeau examene de admitere, fiindcă locurile nu erau complecte. În clasa întîia aveam patruzeci de locuri și elevi abia douăzeci și șapte. Se dădeau însă examene de bursă și bineînțeles m-am înscris și eu. Profesorul de matematici, pe care îl chema Lokspeiser vorbea prost românește, punea totdeauna viitorul înaintea oricărei acțiuni în care ne implica. Unui elev care a declarat că el nu poate rezolva tema și renunță la examen și că ar vrea să iasă afară i-a răspuns:

— Veți rezolva tema și veți tăcea. Veți fi disciplinat, și veți stătea pînă la sfîrșitul orei.

Examenul de istorie cu profesorul Mayer a fost însă foarte obositor. Mă săturasem să-i tot răspund. Mai pe urmă am aflat că el nu dădea niciodată nota zece și că mie a trebuit să-mi dea fiindcă i-am răspuns la toate întrebările.

Am ieșit din clasă împleticindu-mă și seara în dormitor am simțit iar că de fapt nu adorm, ci îmi pierd cunoștința, așa cum mi se întîmplase la Cîmpu-Lung. M-am trezit tîrziu, cu o senzație apăsătoare de chin. Nu știam unde sînt și am luat-o spre fereastră pe care am deschis-o și am sărit jos în stradă. Am căzut pe brînci și mi-a clănțănit bărbia de pavaj. Asta parcă mai m-a răcorit. Am intrat îndărăt pe poartă și m-am întors în pat. Dimineața m-am uitat să văd de la ce distanță sărisem. Mi s-a părut că am visat, deși aveam bărbia vînătă și mă dureau coatele și genunchii. Nu înțeleg cum de n-am murit sau nu mi-am rupt picioarele.

Spre prînz s-a afișat în hol lista celor ,reușiți la examenul pentru bursă. Eram în capul ei, pe toată școala, cu media generală zece. M-am îndepărtat nedumerit: atunci de ce a ieșit așa de prost la Miroși?! Fuseseră acolo examenele mai grele? Și dacă totuși nu? Și dacă și la Cîmpu-Lung aș fi ieșit ca aici? Mai poate cineva să spună că n-ar fi fost tot așa?!

Și în minte îmi veni, odată cu un surîs și înainte ca toate acestea să rămînă definitiv în urmă, o scenă care se petrecuse acolo în curtea școlii din Miroși. Cîțiva din cei vechi ieșiseră afară din ateliere să-i vadă și să stea de vorbă cu cei noi. Că de pe unde sînteți, c-o fi, c-o păți. În acest timp un domn corect îmbrăcat, dar nu prea îngrijit, nu prea tînăr, și parcă neras, cu pantalonii burlan, puțin adus de șale, se apropie tiptil ieșind de undeva și cînd ajunse în spatele celor care părăsiseră lucrul îi cîrpi năprasnic după ceafă și făcu același lucru cu picioarele trîntind vre-o doi din ei la pămînt, care se duseră de-amboua, imprimîndu-le parcă în același timp și mișcarea de ridicare, care îi retrimise glonț prin ușile atelierelor.

Și îmi amintesc expresiile lor. Păreau în orice caz, veseli! Cine știe? Poate că într-adevăr era veselă viața lor acolo, cu acest sistem moștenit de la romani, în care învățătura severă de carte sau de meserie era însoțită de pumni cumpliți după ceafă și picioare îndesate în spate.

BRANCUȘI : CUMINȚENIA PĂMÎNTULUI (detaliu)

D. GHIAȚĂ : CIREȘI ÎNFLORIȚI

OPINII DESPRE PSIHOLOGIA SUCCESULUI

„Căi de acces"

L-am văzut mai demult străbătînd culoarele redacției, în așteptare. Încă nimeni nu-l cunoștea și într-un fel masca anonimatului îi era, deocamdată, folositoare. Măsura cu ochii camerele, birourile, ușile, auzea tîrîitul soneriei, vocea secretarei care anunța pe noul solicitant. La un moment dat corpul îi era cuprins brusc de febră. De la așteptarea răbdătoare trecea astfel la starea de pîndă. Fiorul care îi punea în mișcare toți mușchii, părea provocat de adulmecarea unei prăzi. Făcea un efort de a-și reprima reacțiile, de a păstra aparența de umilitate, povară pe care totuși mai trebuia s-o poarte. Cît timp ? Era sigur că ora revanșei se apropie. O, ce răzbunare va fi ! Nu va uita toate saluturile politicoase pe care le-a acordat ceremonios, mulțumirile pentru sfaturi, cuvintele de laudă și admirație la adresa redactorului care trebuia să-i înlesnească publicarea. Avea în servietă un dosar cu manuscrise, îngălbenite de mîinile prin care au circulat. A ascultat zeci de păreri, a operat, supus, modificări, a scontat luni de zile pe avizul ierarhic în filiera redacțională. Era convins că a realizat o mare operă și a acceptat starea înjositoare pe care trebuia s-o îndure, numai pentru că altă cale nu se întrezărise încă. Destul ! Perioada de supliciu se încheia, negreșit, ultimele promisiuni au fost favorabile. În sfîrșit, lumea se va înclina în fața capacităților sale ieșite din comun. Această idee a biruinței iminente îi insufla o energie uriașă.

Își închipuia lesne viitorul. Va fi tipărit din ce în ce mai des, editurile se vor grăbi să-i difuzeze volumul, va organiza întîlniri la librărie, va împărți autografe. Foarte iute va scrie și celelalte cărți (proiectele le are schițate), va deveni extrem de prolific. Slavă domnului, era sănătos, se simțea plin de forță. Curios, în visul lui de glorie nu intra zbuciumul dedicat creației. Ce altceva fusese pentru el literatura decît un auxiliar : ea trebuia să medieze în această tranzacție complicată cu soarta.

Nu lipsea proiecția excesivă de personalitate, credința în neobișnuitul talent, dar ea se concretiza în forme imediate. Victoria era văzută ca o încununare terestră, materială, în raporturile directe cu semenii. Va avea un birou separat cu uși capitonate. Cei care vor veni să-l viziteze vor cere, cu multă vreme înainte, audiență. Va fi rezervat și protocolar și va da de înțeles, la nevoie pe un ton mai aspru, vechilor amici de boemă, că situația s-a schimbat. Peregrinările, micile beții, terminate uneori cu scandaluri — întreg decorul perioadei de dinainte de afirmare va trebui să dispară. Fiți fără grijă, el va pune ordine în traiul său, nu va mai risca nimic din bunurile cucerite. Firește, va sta într-o locuință luxoasă, și va fi condus acasă de șofer. În mașină, instalat în moalele capitonaj, va găsi repede acea poziție comodă și suverană, care va marca distanța ce-l desparte de muritorii de rînd. Chemat de televiziune, îi va obliga pe cei de acolo să aleagă unghiul de filmare cel mai avantajos. Altfel va refuza solicitarea. Funcția administrativă pe care o va deține în domeniul literelor îl va scuti de demersuri obositoare. De la sine lucrările sale vor apărea în tiraje mari, pe hîrtia cea mai fină, cu o prezentare grafică de excepție. Mulți se vor teme de „represalii" și se vor grăbi să i se arate devotați.

Peste tot va observa respectul și teama pe care o provoacă Puterea. La această imagine ființa îi era cutremurată de o stranie bucurie. Răzbunarea lui pentru îndelunga așteptare va fi exercițiul puterii. Din acea clipă obsesia foii albe, chinul metaforei vor înceta. Nu va mai fi nevoie de niciun paravan. Nu îi va fi rușine de adevăr, deși va mai menține unele forme de disimulare. Prin artă el înțelesese un mijloc mai sigur, mai rapid și mai ușor de a atinge triumful.

Ce alternativă i-ar fi rezervat soarta ? O muncă aspră de studiu și pregătire, plină de privațiuni, apoi o profesie oarecare, utilă societății, dar pentru care gloria implica însușirea, în prealabil, a unei cantități imense de cunoștințe, aptitudini pentru inovație, posibilități de aplicare. Din primul sau al doilea an de universitate, și-a dat seama că ascensiunea nu era cu putință decît scriind. Noroc că a avut revelația extraordinarelor resurse care zăceau amorțite înlăuntrul său. Pierea în neant coșmarul aprigei stăruințe, fără o perspectivă clară. Se cerea curajul de a miza totul pe o carte. Trebuia spulberat mitul culturii și al tradiției, anacronic, depășit. De vocație era perfect edificat și ca efect al perseverenței de care va da dovadă cerberii critici vor recunoaște și ei, în cele din urmă, ivirea lui impetuoasă.

S-a decis să traverseze ținutul umbrei și al umilinței pînă la izbîndă. Din orele de așteptare prin redacții, din conversațiile cu alți tineri colegi care au trecut pragul debutului, a aflat cîteva procedee de grăbire a succesului. Nu era

S. DAMIAN

(Continuare în pag. 3)

Sensul baladei

În toate versurile baladei populare despre Meșterul Manole, jertfa este un fapt **real** iar înțelesul de **joc** este minim, chiar dacă, așa cum susține Mircea Eliade **(Comentarii la Legenda Meșterului Manole,** 1943), jertfa menită a da viabilitate construcției repetă un ritual magic. Într-un singur moment, Manole înfățișează zidirea Anei ca pe un joc, ca pe o glumă, și anume atunci cînd trebuie să înfrîngă bănuiala femeii :

Stăi, mîndruța mea,
Nu te spăria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim !

Din oportunitate, deci. Ana, în schimb, are cu adevărat sensul jocului și primește cu naivitate propunerea :

Ana se-ncredea
Și vesel rîdea

Nu putem spune că și ea știe ce-o așteaptă, că numai se face a crede totul o glumă. Cînd își va da seama, va fi prea tîrziu, deși nici atunci nu va renunța dintr-o dată la speranța că zidirea constituie un simplu joc :

Manoli, Manoli,
Meștere Manoli !
Agiungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă

Pentru Manole însă jertfa e numai reală :

Iar Manea ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.

Dacă comparăm, acum, balada populară cu drama lui Blaga din 1927, observăm imediat deosebirea, din punctul de vedere care ne interesează : ideea de joc, de repetare magică, de simulare a sacrificiului, este în aceasta din urmă cu mult mai pronunțată. La suprafață jertfa rămîne tot reală și în dramă. Însă mi se pare că o astfel de interpretare ar fi prea psihologică, în contrast cu scopul general mai mult simbolic urmărit de Blaga. Nu o crimă reală comite Manole și nu din remușcare se aruncă, la sfîrșit, din clopotniță : el a zidit o **idee** și sinuciderea semnifică inutilitatea supraviețuirii umane a artistului care și-a încheiat opera, identificarea cu ea. Am citat și altădată aceste rînduri din **Artă și magie,** scrise de Blaga cu puțin înainte de **Meșterul Manole :** „Se povestește despre cel mai mare pictor al împărăției soarelui că ar fi pictat o dată, pe un perete, un prea frumos peisaj, un colț de natură cu peșteră. Despre pictor se spune că isprăvind „peisajul" a intrat el însuși în peștera desenată și a dispărut în ea. De atunci nu i se mai știe de urmă, căci pictorul nu s-a mai întors". Sacrificiul descris de Blaga trebuie înțeles așadar simbolic. În felul acesta însă revine în prim plan și ideea de joc. În același articol, Blaga explică actul magic prin inclinația gîndirii primitive spre cauzalitatea prin analogie : „Un lucru oarecare pare primitivului produsul unei cauze asemănătoare cu lucrul însuși. Între cauză și efect nu trebuie să existe, după concepția lui, neapărat o continuitate spațială și temporală. Un exemplu : primitivul, cînd vrea să scape de un adversar (...) plăsmuiește un chip de om în lut sau alt material și străpunge cu o țeapă inima simulacrului. Acest asasinat simbolic și ritual se repercutează, după credința primitivului, în chip magic și asupra dușmanului real".

Drama **Meșterul Manole** înfățișează tocmai un astfel de asasinat simbolic și ritual. N-am văzut nici o punere în scenă a piesei, dar mi se pare că eroarea cea mai primejdioasă în care o punere în scenă ar putea cădea ar fi ignorarea acestui caracter și accentuarea laturei psihologice. Trebuie să recunosc că textul nu e clar, putîndu-se preta și la o viziune care să „umanizeze" personajele și conflictul. Dar mai aproape de concepția autorului este interpretarea stilizată, fără psihologie, în centrul căreia să se afle ideea de joc. Nimic nu se petrece realmente ; totul nu este decît o ceremonie magică.

Cel puțin trei scene sînt, sub acest unghi, esențiale. În actul întîi, între Mira (Ana) și Manole are loc o ciudată întîlnire care **prevestește** sacrificiul. Ideea de a-și închipui împreună o despărțire o are Mira iar Manole „nu înțelege" : „Să-mi închipui că tu... că tu ai pleca... și nu te-aș mai găsi...? (...) Ei bine, ai plecat... și pe urmă ?" Mira răspunde : „Pe urmă ? Pe urmă nimic... numai atît... nu ți-e de ajuns ? Răule ! Prin iubirea noastră au trecut zgomotoși și cu focuri ciudate aproape șapte ani. Plecarea mea nu te mai mișcă — să zicem atunci că fără veste aș muri. Știu că nici o altă femeie nu ți-ar putea fi mingiierea. Dar cel puțin turlele, turlele s-ar ridica atunci mai subțiri cerîndu-mă înapoi cerului. Pe urmă mare păcat n-ar fi, dacă cerul nu ți-ar da niciun răspuns. Tu ți-ai avea în veșnică frumusețe — biserica". Este evidentă ispitirea. Mira se va urca apoi în picioare pe trupul bătrînului Găman și va juca spectacolul legăturii dintre biserică și pămîntul care n-o acceptă : „Tu ești pămîntul, marele, eu sînt biserica — jucăria puterilor !" A doua scenă o găsim în actul al treilea, cînd, după legămînt, Manole propune Mirei să se lase zidită în glumă. Este tot o ispitire, doar rolurile s-au inversat : „Povestea cu jertfa omenească — e numai așa — un joc, spune meșterul Mirei. Un joc de albă vrajă și întunecată magie pe care-l vom face cu tine". E rîndul Mirei să accepte :

Mira : Va ține mult jocul ?
Manole : Un ceas-două sau trei.
Mira : Numai atît ?

Manole : Jocul e scurt. Dar lungă și fără de sfîrșit minunea.

O prinde ușor cu brațul și pornesc în pas liniștit spre ziduri".

Desigur, jocul are pînă la urmă valoarea unui act existențial. Drama lui Blaga anunță o modalitate importantă a teatrului modern. Nu este oare un astfel de joc despărțirea dintre Jean și Maria-Magdalena din **Setea și foamea** lui Eugen Ionescu ? Nu este un joc **Lecția** aceluiași ? În concepția primitivului, actul magic se înfăptuiește pe un simulacru. Și la Blaga, și la Ionescu, se petrece ceva asemănător („Actul efectuat asupra icoanei trece pe neînțelese căi oculte asupra ființei reprezentate prin figura de lut"). Jocul nu e viață, ci numai simulare (piesa nici nu ne arată adevărata zidire) : însă o simulare care reacționează asupra vieții. O dată împlinit asasinatul ritual și simbolic, el devine ca și real. Jocul se substituie vieții. Fără să fie totuși mai puțin un joc. A treia scenă, din actul penultim al piesei, este edificatoare : Manole nu-și poate aminti cine și cum a zidit pe Mira. Ca și cum întregul ceremonial a fost numai un joc și memoria lui n-a putut înregistra evenimentul real al crimei : Ucigașul care a fost ? Care mînă s-a întins ? Care braț în faptă n-a încremenit ? (...) Peste ea cea din urmă cărămidă cine a pus ?" Al șaselea zidar răspunde : „Bănuiala ta are ascuțiș întors, Manole. Dacă cu orice preț vrei să-l știi, acela ai fost tu. Tu ai zidit-o de la început pînă la sfîrșit". Și Manole strigă, lovind în zid ca și cum ar voi să se convingă că înlăuntrul pietrei e trup de femeie : „Eu nu ! Eu nu — Manole nu ! Niciodată !".

Nicolae MANOLESCU

cronica pietonului

Vacanță în ghiozdane

Primăvara asta lină și lesnicioasă care n-a avut de contrazis, de luptat și de învins mai nimic pentru că balconul și fereastra et stă lîngă balconul și geamul zilelor frumoase de toamnă, iar clăbucul alb al zarzărilor de aprilie poate o fi fost împrumutat dacă n-o fi chiar același cu cel al zarzărilor de septembrie sau octombrie care, după cum știm „fisticindu-se" mai înfloresc a doua oară.

Dar toamna oricît ar fi ea de lungă legănată și îngăduitoare retează concedii și vacanțe, aduce — readuce — condici de prezență și cataloage și mai ales — și mai dureros spații închise.

Toamna fie că o luăm de la întîi, fie de de la cinsprezece ale lunilor ei, e un anotimp social, care cu tandrețe, suavitate și melancolie reamintește obligațiile contractate.

Sosită „pe flori și pe albine" primăvara își sporește cortegiul fastuos de înfățișări și fapte cu strecurarea vacanței în ghiozdanul școlarilor.

A, se înțelege, scurtei, părelnicei vacanțe de primăvară, mică, plăpîndă și înșelătoare cît un ceas frumos al dimineții.

Pentru că vacanța, prima zi de vacanță este dimineața lenei și degajării metodice, cînd te trezești fraged și odihnit și rămîi culcat în pat și între cearceafuri sărbătorești și rămîi culcat și aștepți cu decizia de a ridica și scula să vină de la sine, fără ajutor, limpede și liberă nepingărită de rușine.

Și vacanța a sporit numărul pietonilor, străzile și parcurile au voce subțire ori în schimbare, iar banda rulantă a pasajului Bălcescu, intrată în pană a fost, desigur, pusă să-și invioreze mecanismul și scările de mic metrou bucureștean datorită veseliei celor fără ghiozdane care în iarna asta n-au avut ce face cu săniile.

CANDID

avant premieră editorială

NELLY CUTAVA

Strada vînătorilor

Roman, Editura „Eminescu"

ELENA ALICE PODOLEANU

Imposibila evadare

Editura „Litera"

cronica literară

Sorin Titel

LUNGA CĂLĂTORIE A PRIZONIERULUI

Cine îi urmărește consecvent evoluția (din păcate, cîțiva dintre cronicarii de notorietate încă îl mai ignoră) nu poate, pînă la urmă, să nu constate că Sorin Titel este unul dintre foarte puținii noștri prozatori tineri pentru care ceea ce numim experiment literar se dovedește a fi o chestiune de vocație incontestabilă și nu un simplu capriciu pasager, așa cum se întîmplă cu atîția dintre componenții generației lui. Iată de ce, în ce ne privește, socotim că a sosit de mult timpul de a scuti pe acest autor de suspiciunea critică oarecum programatică (și, s-o spunem, de multe ori îndreptățită) de care este înconjurată în general literatura ostentativ și incongruent novatoristă a tinerilor prozatori, poeți și, în ultima vreme, dramaturgi de azi. Sorin Titel merită un regim critic normal — evident, împreună cu alți cîțiva colegi de-ai săi — pentru că tentativele experimentale din proza lui se convertesc cu tot mai mare decizie în „structuri" artistice avînd o valoare estetică în sine, consubstanțial motivată. În fond, autorul acestui scurt roman — **Lunga călătorie a prizonierului**, Editura „Cartea Românească" — se circumscrie distinct unul fenomen de istorie literară contemporană căruia i se cuvine acordată cea mai mare atenție. Este vorba de materializarea tot mai convingătoare a uneia din acele resurecții ciclice prin care literatura română își probează marea și nedesmințita ei capacitate de a se sincroniza diferențiat, de a se racorda cu deplină siguranță de sine la anumite linii de forță ale spiritualității estetice în plan universal. Situate în puncte mai mult sau mai puțin extreme, scrieri precum cele ale lui Sorin Titel reclamă deci cu atît mai mult comprehensiunea criticii.

Romanul **Lunga călătorie a prizonierului** continuă un extrem de semnificativ proces de repotențare a pasiunii pentru experiment a autorului său, prin salutare reveniri la tipul de vocație epică ce i-a marcat scrierile de început. Remarcabilele predispoziții pentru povestirea de tensiune elegiacă, cum s-a spus, cehovianismul care i-a fost atribuit lui Sorin Titel odată cu apariția primelor sale cărți **(Copacul, Reintoarcerea posibilă** și, în parte, **Valsuri nobile și sentimentale)** și care la un moment dat risca să fie cu totul sacrificat de dragul „scriiturii", acum se insinuează în chip firesc, demonstrîndu-și compatibilitatea cu modalități epice dintre cele mai insolite. Acest acord puțin creditat la prima vedere cu reale șanse de izbîndă, sesizabil totuși încă din romanul **Dejunul pe iarbă**, în volumul de schițe, **Noaptea inocenților** primea deja o deplină confirmare. În prezentul roman, procesul de integrare reciprocă a celor două elemente — în chip organic proprii talentului cu care este dăruit Sorin Titel — continuă, consumîndu-se însă pe terenul unei elaborări narative de sporită ambiție artistică. Circulînd în mai toate narațiunile sale — unul dintre cele mai concludente antecedente îl formează foarte buna nuvelă **Tinerețea lui Aldo** din volumul **Noaptea inocenților** —, tema alienării individului, dublată de aceea a dispersării, a pierderii identității originare a acestuia, beneficiază acum de o îndrăzneață transpunere romanescă. Reține atenția mai ales convingătorul aliaj dintre trama epică de un picaresc sublimat la nivelul tehnicii mobile și sincopate a scenariului de film, de o parte, și tentativa proiectării unui asemenea fond narativ într-un sistem de parafraze și simboluri puternic impregnate cu aluzii mitologice, de altă parte. Sigur, sub ultimul raport, identificarea surselor este oricînd posibilă. De pildă, e cît se poate de plauzibil a vedea în cei trei drumeți, eroii cărții, și în fantastica lor călătorie o aluzie cu sensul inversat la legenda biblică a celor trei magi în căutarea pruncului sfînt. Autorul însuși ne vine în întîmpinare, devreme ce, la începutul romanului, inserează acest distih eminescian ce își trage conținutul din filonul mitic respectiv : „Lucește pe ceruri / o stea călătorului". La fel, o seamă de alte contaminări avînd origini similare (mitul fecioarei Maria, acela al lui Charon, luntrașul, și al fluviului de la trecerea în infern, Acheron etc.) sînt și ele vizibile. Prozatorul nu face niciun secret din aceasta, nu-și ascunde de loc plăcerea de a „împrumuta" copios din atare izvoare generoase. Dimpotrivă, lucrează pe față, fiindcă scopul lui este tocmai acela de a realiza „dubletul" semnificativ, străbătut de curenții tragici declanșați de condiția umană contemporană. Dar Sorin Titel nu cade în naivitatea de a demara cu ușurință într-o anume direcție, propunîndu-și la nivel unei conștiinciozități școlărești, să „rescrie" cutare parabolă biblică sau cutare povestire din mitologia greco-romană. Lecția atîtor moduri de înțelegere și rezolvare a problemei propusă de maeștrii moderni ai genului este însușită așa cum se cuvine. Acționînd în spiritul unei depline libertăți, atent la nuanțe și la aluzii, romancierul este interesat de coerența inextricabilă a narațiunii sale de tip parabolic ; ceea ce și obține datorită densității secvențelor epice, abilității și rafinamentului compozițional cu care acestea se succed, după cum nu mai puțin datorită captivantei acuități meditative a subtextului. În sfîrșit, tot în vederea accentuării gradului de reflexivitate, de o surprinzătoare eficiență este tonul aparent degajat al naațiunii ; un ton de povestire impersonală, în interiorul căruia din cînd în cînd disimularea așa-zicînd cinică, stranie, pătrunsă de multă ironie amară deține un rol hotărîtor. Astfel, indelungata acțiune a lui Sorin Titel de a-și reprima disponibilitățile patetice și lirice, în romanul **Lunga călătorie a prizonierului**, se soldează cu rezultate neîndoielnice. Iată, spre exemplu, o mostră de „sadism" epic de care altă dată nu l-am fi crezut în stare pe acest prozator : „Doamne Dumnezeule, e mare lucru sau ce lucru mare e să ai o mamă, o mamă pusă pe așteptat. Și încă la o fereastră ! Acest spectacol pe care mi-l închipuiam mă emoționă tot mai mult, în cele din urmă începu să mă doară inima. Nu pot suporta atîta duioșie, am început să strig în gura mare. E peste puterile mele ! Atîta duioșie, atîta dragoste, atîta dramă ! Sentimentele profunde de care eram animat erau un prilej bun pentru gîndire, așa că am început să gîndesc ! Stăteam acolo, în groapă și gîndeam ! Gîndirea îmi făcu foarte bine, mă stimulă, îmi făcu poftă de mîncare. Apoi, chipul mamei se tulbură din nou, ochii mi se încețoșară iar, umplîndu-se cu lacrimi, lacrimi care începură să curgă în mod abundent, și am simțit că nu pot suporta atîta tristețe, inima mea foarte sensibilă nu putea suporta atîta durere. Iubita mea mamă ! am strigat din nou, apoi într-un moment de inspirație sau de revelație, cine poate ști, am strigat : Mama mea e fecioară ! Și iată-mă pe mine, fiul ei rătăcitor, care se întoarce la ea, stînd deocamdată în această groapă puturoasă și luînd apă la picioare".

Se înțelege, nici măcar într-o împrejurare ca aceasta, marcată de emancipări anti-sentimentale, unda de cuceritoare inflexiune elegiacă nu dispare, nu e înăbușită. Căci, trebuie spus, adînca autenticitate umană a cărții tocmai de aici își trage seva, din amintitul fior cehovian pe care sensibilitatea artistică a lui Sorin Titel îl deține la modul congenital.

În altă ordine de idei, la rigoare, s-ar putea exprima și cîteva rezerve pe marginea acestui roman ; între altele, excesiva insistență asupra unor episoade (acela în care este prezentată strania amnezie a personajelor privind reala lor situație paternă, de exemplu) sau, cîteodată, dimpotrivă, caracterul cam enunțiativ al unor capitole. În total, romanul **Lunga călătorie a prizonierului** se impune însă ca un moment de certă maturizare artistică a plăsmuitorului său. În același timp, ne aflăm în prezența unei scrieri care (alături de cîteva altele apărute în ultima vreme : **Moartea lui Orfeu** de Laurențiu Fulga, sau **Nebunul și floarea** de Romulus Guga) vine să demonstreze că, moda puerilă a ajustărilor mitizante a trecut și că formula romanului de dimensionare a epicului la nivelul iradiației parabolice își autentifică existența în virtutea unor exigențe de neîndoioasă valabilitate.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

NICOLAE TĂUTU

Hai să rîdem împreună

Schițe umoristice. Editura „Albatros"

ION ARAMĂ

Rapsodic albastră

Roman. Editura Militară

compendiu

A. I. ZĂINESCU

În zale albe

Armura albă a lui A. I. Zăinescu primește lumină dinăuntru, tot așa cum poezia sa, acceptînd o revelație tardivă, ia act de existența ei cu un fel de uimire perpetuă, ca „mirarea unui zeu simțind că lucrurile / Iau forma mîinii sale de argint". Cunoșteam clamoarea panteistă a autorului din volumul Zeii absenți, *dar pînă la recenta culegere masivă,* În zale albe, *Ed.* Eminescu, *nu văzusem distinct tușele profilului său poetic. Ultimul său volum ar fi extrem de reprezentativ dacă o selecție mai dură i-ar reduce întinderea și i-ar epura sumarul. Aceasta pentru că față de puternica declanșare de viziuni pe care o are autorul, cele cîteva poezii cu accentuată desfășurare epică fac notă discordantă.*

Poezia lui A.I. Zăinescu pornește cu foarte mare siguranță de la asimilarea unei structuri logice, limpede și aproape în întregime conturată în imaginația poetului, pe care metafora și ideea de demonstrat (căci există o asemenea idee) o distrug apoi cu încetul, pînă cînd nu mai rămîne decît amintirea unei scheme inițiale, păstrată acum doar atît cît să mențină coerența întregului. Etapele acestui proces ni le dovedesc cîteva singulare poezii cu temă propusă — Dragonul, Lupul, *la care este vizibilă tendința de a epuiza un întreg cîmp semantic, sau, dacă putem spune astfel, metaforic. Ceea ce-l reprezintă însă, mai bine pe poet este un alt stadiu, în care imaginația își acordă mai multe libertăți, atunci cînd ea cîștigă o anumită frenezie: „Stropi uriași de lumină cînd / Îmi rup aspru sîngele și mă trezesc / Dintr-o dată gol, ars de nori pe o culme. / În mijlocul unui rîu, parcă / Fără sfîrșit // Bintuit pînă în tălpi de o fragedă / Rouă — legendă a însuși / Sărbătoritului timp." Este un mod specific de a te introduce cu puțină luciditate într-o viziune, într-un „tărîm", într-un spațiu legendar (cel necompromis), și de a încerca tentația aproximării marginilor printr-o suită de întrebări: „...unde/ Sînt vis și unde faptă?/ Mormîntul păsării în care stă, dacă / Nu chiar în aripile ei? Ce sînt/ Pînă la urmă aripile, dacă/ Nu chiar marginile păsării...". Euritmia acestui discurs se întrupează exemplar în poemul* „Moartea prin seducție".

Ușor elegiac și ceremonios, dar convingător prin continuitate, A.I. Zăinescu se lasă acaparat de plenitudini spațiale, și este, la drept vorbind, printre foarte puținii poeți care fac să vibreze cuvîntul „țară". Desfășurările sale panoramice deseori „mișcă" văzduhuri: „Și-acele cîmpuri, țara care o-nchipuie/ Atît de calmă-n toate ale ei că nici/ Nu mai ai timp să mori, nici să fii viu acolo./ Și tăinuit e totul — alergi/ De la un capăt lung, și pînă/ La altu-al lumii, vezi ca printr-o peșteră/ Prin ceață-adînci seminte, dintre atîtea/ Margini posibile doar ele-atunci —/ Cele mai aspre/ /Și cele mai scumpe mie, cele / Mai nebune-ncît pot să le spun / Și libere, o, cele mai libere !" (Perechi la nesfîrșit).

Se dă acum o luptă fățișă între poezia sa discursivă și poezia lirică, cum am văzut mai sus. Va trebui să cîștige aceasta din urmă.

VALERIU ARMEANU

Să visăm

Cînd toată lumea propune orice prin poezie — cosmogonii, ecuații diferențiale, sau tablele unor gramatici bizare —, invitația la „vis", care era cîndva în drepturile ei, pare, paradoxal, act de neconformism. Am fi vrut, ne mărturisim natvitatea spontană, să găsim între coperțile acestei plachete de debut (Ed. Eminescu) *teribilismul care să impună, pe neașteptate, poza contemplativă, cu aerul că este strigătul ultimelor estetici. Dar Valeriu Armeanu pare să fie doar un „visător" care vrea să scape de această stare, și nicidecum un nonșalant disprețuitor al modelor de azi. De unde ni-l imaginam în extaza armonios combinată cu spectacolul naturii, iată cum îl aflăm în prezența iubitei: „Să visăm, îmi zise ea/ Potrivindu-mi inima cu gura. / Și de-odată ochiul i se deșiră/ Clinchetînd prin coaste/ Și mersul i se îngroașă".*

Și, totuși, odată ce am stabilit că Valeriu Armeanu se mai luptă cu ariditatea programatică a poeziei de azi, în care își caută sau își pierde propriul sunet, nu trebuie să ne scape dorința lui de izbăvire. Deocamdată o mai caută în efecte de ritm folcloric, care îi întunecă limpezimile, cînd ele ar fi tentate să apară. Dar de bun augur este frecventarea unor spații culturale clasice, unde va cîștiga, credem, mai multă siguranță; ceea ce îi va da mai mare curaj în susținerea unor unități logice, a unei continuități imaginative. Promisiunea o fac cîteva poeme, dintre care desprindem profilul acestei Itace: „Să ne întoarcem / În Itaca, iubito. / O, la țărmurile ei/ Unde cresc frunze/ Pe inima calului troian / Îți beau lacrima/ Care cade".

Îi propun să se cîndească la următorul lucru: Kavafis spunea că mai important este drumul spre Itaca, decît a ajunge acolo.

Dinu FLĂMÂND

VALENTIN ȘERBU

Provinciale

Volumul cu care a debutat V. Șerbu la Cartea Românească *cuprinde cincisprezece schițe inspirate din viața provinciei. De fapt, e vorba de o provincie fictivă care simbolizează societatea în general.*

Personajele sînt dintre cele mai pitorești și atrag atenția în primul rînd prin aceasta. Fratern și ironic în același timp, autorul a evocat vagabonzi, cabotini și escroci de tot soiul, cu o mare inventivitate tipologică. Pe parcurs, pitorescul devine atmosferă și nu mai frapează. Ceea ce rămîne este o lume săracă în raporturi, accesibile, dar bine echilibrată. Fiecare personaj are o concepție despre viață sau măcar o idee pe care o agită asemeni unui stindard. Lovindu-se de neînțelegere, cuvintele lor par monologuri spuse în singurătate și se încarcă de tristețe. În corul anonim recunoaștem prototipuri reale: vagabondul e un reformator social, maniacul — un artist, escrocul — un observator de moravuri. Ceea ce-i unește pe toți e penuria materială, atît de accentuată, încît nu mai lasă nici o șansă de remediere. Eliberate definitiv de povara proprietății, personajele se pot în schimb dedica unor preocupări personale. Totuși, sub cerul închis, activitatea lor se desfășoară inutil, derizoriu.

Pentru a înviora acest tablou deprimant, autorul a recurs la lirism și umor, descoperind, într-un mediu social periferic, oaze de puritate. Astfel, personajele sale, simplificate pînă la nota lor dominantă, intră în aceleași conflicte și alianțe ca personajele dintr-un mediu normal. Farmecul stă în distanța enormă care separă pretențiile de condiții. Căzînd pe mizeria și monotonia „provinciei", cuvintele mari, aspirațiile și iluziile dau întregii culegeri un aer donquijotesc. În fond, același contrast dar neobservat, există în viața reală. Corespondența aceasta, indicată subtil, dovedește un veritabil talent.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Tablou minunat de JOSEPH CRÉPIN

Despre căutătorii de absolut

Problema nașterii, a morții, a fericirii, a adevărului, a rostului întregii noastre existențe, și-o pun, cred eu, toți oamenii, într-un fel sau altul. Nu putem să credem că majoritatea oamenilor ignoră întrebările fundamentale ale existenței și doar un număr neînsemnat de oameni, cîte doi, trei la un secol, au acest privilegiu și acest destin sacru. Faptul că mulți oameni nu publică tratate de filozofie, sau nu fac mărturisiri publice, ca mine de pildă, nu înseamnă deloc că ei nu meditează asupra rosturilor vieții. Asta înseamnă poate că au mai multă pudoare și mai puțină dorință de afirmare. A admite filozofia ca o indeletnicire specială, ca o meserie ca oricare alta, înseamnă a omologa o situație inechitabilă, înseamnă a admite ideea că unii sînt născuți ca să gîndească pentru ceilalți. Și-am admite și acest lucru, dacă acest lucru ar fi posibil.

Am văzut mulți oameni care s-au dedicat căutării și descoperirii absolutului. De dragul acestui nobil ideal au renunțat la orice, la răsplunderi, la familie, la societate, la vicii, la virtuți, la distracții ; nu însă și la vanitatea de a ajunge la un scop. Cu cît se specializau în căutarea adevărului, cu atît adevărul se îndepărta de ei. Ei ignorau realitatea, ei ignorau viața, ei ignorau cunoașterea de sine, ei ignorau cumplitele lor contradicții — și — în schimb — se năpusteau cu furie asupra absolutului... Aș îndrăzni să spun, din experiența mea, că transformarea vieții într-o metodă pentru descoperirea absolutului, duce inevitabil, la degradarea individului. Nu numai că nu descoperă absolutul — ceea ce n-ar fi o nenorocire prea mare — dar se înstrăinează de sine, cade victima celor mai perfide invenții ale minții chinuite. În stările de criză, mintea, violentată sălbatec de atîtea chemări metafizice, cedează, și fabrică nefericitului un absolut iluzoriu pe care individul îl ia drept real... Mintea simte nevoia să răsplătească într-un mod perfid sacrificiile făcute o viață întreagă. Căutarea absolutului înstrăinează pe individ de esența lui, îl împarte într-o zonă sublimă și o zonă meschină. Mulți oameni pornesc la această căutare dramatică fără să se cunoască pe sine, mai mult decît atît, teama de a se cunoaște pe sine se transformă în dragostea față de absolut. Am fost îngrozit de cîtă ignoranță, cîtă înstrăinare de sine, cîtă ură, cîtă frustare ascundea conștiința unor oameni care s-au dedicat absolutului. Ei refuzau cu o sumbră îndîrjire să-și lămurească cele mai simple probleme de viață, și întorcîndu-și fața la ei înșeși, credeau că văd în schimb luminile paradisului.

jurnalul unui martor ocular

Asta înseamnă că noi nu trebuie să căutăm absolutul ?

Nu, noi nu trebuie să căutăm absolutul... Mai exact, nu trebuie să ne facem din aceasta un fel.. Noi trebuie să trăim — și atîta tot — restul nu e treaba noastră. Dacă există absolutul îl vom vedea — dacă, nu — noi n-avem nici o vină...

Această atitudine poate să pară multora superficială și lipsită de grandoare, îmi dau seama de acest risc. Lipsită de grandoare poate să fie — superficială însă, nu... Și eu am avut o vreme în care nu făceam altceva, decît să caut absolutul, altceva nici nu vedeam înaintea ochilor, dar mi-am dat seama că această căutare mă îndepărtează de mine, de oameni, de realitate. Căutam absolutul și mă pierdeam pe mine. Descoperirea propriilor mele contradicții m-a făcut mai modest. Eu nu mă găsisem pe mine și în schimb voiam să găsesc absolutul. Ce fel de absolut poate fi acela care păstrează intactă ignoranța mea ? ! Știu din experiență, de cîte ori capăt avînturi metafizice înseamnă că refuz să văd cu luciditate o foarte concretă contradicție a mea... Decît să vedem adevărul, preferăm să-l căutăm. Și aici intrăm în miezul acestei cumplite întrebări.

Deci — simt eu, obligația noastră nu este de a căuta absolutul, ci de a trăi cu extraordinară luciditate fiecare clipă a existenței noastre. A trăi și a gîndi în același timp, nu a împărți viața în ore de trăire, și-n ore de meditație — căci atunci mult lăudata filozofie se transformă în expresia duplicității noastre. Gîndirea — care se separă de realitate — e incapabilă de a mai cunoaște realitatea — ori cît s-ar chinui...

Cei care caută absolutul își închipuie că absolutul e ceva măreț dar static, un munte sublim și îndepărtat, unde odată ajunși se pot instala pînă la adînci bătrînețe. În adevăr nu te poți instala niciodată. Orice om sensibil știe că adevărul nu e o concluzie — ci o mișcare permanentă, ori dacă noi nu sîntem la rîndul nostru într-o mișcare permanentă, n-avem cum să dăm ochii cu adevărul, nici teoretic — nici practic... Și apoi ideea aceasta puerilă că adevărul absolut ar fi undeva în afara noastră, nu în noi înșine, sau chiar noi înșine...

Cei care s-au specializat în căutarea absolutului și-au luat toate măsurile de precauție. Pornind de la ideea că adevărul absolut e undeva în afara noastră, au imaginat un lung și chinuitor drum despre acel adevăr. Așa s-au născut tot felul de drumuri tot felul de căi, unele mai spinoase, altele mai puțin spinoase, așa s-au născocit tot felul de metode... Cine a fost atent la mișcările vieții știe că nu există nici un drum, spre absolut. Drumul spre absolut e invenția celor care n-au nevoie de adevăr, care se simt bine în eroare... Adevărul poate fi descoperit ori imediat, ori niciodată, și numai cînd nu vrem să-l descoperim imediat, atunci ne retragem și inventăm legenda seducătoare și ipocrită a căilor spre adevăr. Adevărul unui lucru, nu se găsește, în afara acelui lucru, ci este însăși intensitatea și luciditatea cu care trăim acel lucru. Enigma timpului nu poate fi dezbătută decît de oamenii care trăiesc cu intensitate această întrebare. Taina sexualității nu e în afara ei, în speculații intelectualiste, ci în luciditatea, emoția, gravitatea și sfiala cu care este trăită...

Teodor MAZILU

posta redacției

N.N. Nici continuați, nici abandonați. Pentru simplul motiv că nu ați început încă. Ceea ce mi-ați trimis (4 strofe) nu reprezintă nimic. N-aveți nici ce continua, nici ce abandona.

VALERIU ROXAN. „Versurile pentru o necunoscută" sînt fără valoare. Întrucît dovada cea mai probantă o constituie chiar versurile, cităm : „Prin geamul mare și murdar / Din clasa-n care mă aflam / Am zărit o siluetă / Ce trecea pe trotuar. / / Întorcîndu-și fără voie / Capul înspre clasa mea / Am zărit o fată tristă / Ce adînc m-a tulburat".

Farmecul real al acestor stihuri nu ține de valoarea artistică, ci mai mult de stîngăcia autorului. În poezie, naivitatea capătă credit artistic numai atunci cînd este premeditată. A fi naiv fără voie înseamnă (în poezie) a fi poet slab.

GIGI VRÎNCEANU. Înainte de talent, înainte de orice, omul care se decide să scrie trebuie să aibă **proprietatea cuvintului.** Dv. nu aveți așa ceva. Citez : „O roabă este omul, înveșmîntat în ea / ce-i duce în spinare împovărarea grea". Și mai citez : „Te pizmuiesc blajină, marionetă blîndă / Distrată prin turnarea atitor comedii / Aș vrea să gust și eu meteahna aromată / Să n-am căinți în mine, să fiu o-nveninată / Cochetă, fasonată, iar sufletu-mi să rîdă / În hohot ca o ceată, în joacă de copii".

Nu se înțelege nimic.

Un om poate să aibă talent cu carul, dar dacă îi lipsește simțul cuvîntului, trebuie să se apuce de pantomimă.

Gh. MIHAI. Și totuși îl prefer parcă pe veleitarul naiv veleitarului pretențios și confecționat.

Strofa de mai jos arată ca un frac încheiat la toți nasturii. Dar ultimul vers este ca un ac de siguranță care se substituie, impertinent și parvenit, unui splendid nasture lipsă. Efectul este zguduitor : „Sînt inefabil și fluid de foc / Unit cu forța dublului eter / Și-n univers exist în orice loc / (Și ca să spun nu pot că am să pier)".

Las de-o parte caracterul prea răspicat și, oricum, incontrolabil, al afirmației. „Sînt inefabil și fluid de foc / Unit cu forța dublului eter". Cu puțină bunăvoință aceste mari și umflate vorbe sînt digerabile. Dar la un vers ca „Și ca să spun nu pot că am să pier" nici stomacul de struț nu se poate încumeta.

Vă parafrazez, așadar, răspunzîndu-vă că și ca să spun nu pot că aveți talent.

ALEXANDRU DEMETRIAN. Am ales trei dintre aforismele dv. pe care le încredințez, cu evlavie, prin intermediul tiparului, posterității : „Cînd rostesc cuvîntul om mă gîndesc la multe. Dar cînd zic femeie, totul vine de la sine".

„Dacă ai orizontul îngust, lărgește-l".

„Trebuie să fim cît se poate de modești în propriul nostru mod de exprimare".

Cît privește ultima recomandare, n-aveți de ce vă plînge.

MIRCEA FLORIN ȘANDRU. Mi-au plăcut în mod deosebit poeziile dumneavoastră. Vă voi răspunde, mai pe larg, în numărul viitor.

Cezar BALTAG

●

CONSTANTIN G. „Infinit minus unu" — în linii mari, corectă. Dar prea multă corectitudine în scris duce spre cenușiu. Îți lipsește neașteptatul. Cel ce va vînde, cercetează și „Cina cea de taină", nu se destăinuie din început. Oricum, mai trimite.

GELU VÎLCIU. „Întîlnirea de la miezul nopții" dintre Sarsailă și cîțiva răposați poeți mă duce cu gîndul spre faptul că n-ai citit, ci numai ai frunzărit **Eneida, Infernul** și **Faust.** Și dacă nu le-ai citit e bine să iei loc în bancă, lîngă Oșlobanu, și să faci glume proaste pe seama dumitale. Punct.

MIRCEA EMIR. Ești mult prea tînăr ca să nu fii și confuz. Dar ai talent, pentru că, singur spui, „dormi în umbra pătratului de ape".

L. TĂUNESCU. Respect ultimatumul impus de dumneata. Și-ți răspund : pentru a scrie tablete trebuie să lași niște ani în urmă, mulți și apăsați de cărți citite.

ION CĂMPEANU. Traducerile din Saint-John Perse le-am înminat unui specialist în materie. Mi-a răspuns, cu întîrziere, că sînt bune. Te sfătuiesc să le duci la Editura Univers.

NICOLAE ARIESCU, „Nălucirile" scrise pentru o ființă care ți-e dragă mi s-au părut frumoase. Știi, evident, să scrii, dar ești sentimental-dulceag. Cînd te-am citit parcă țineam apăsate cu limba pe cerul gurii două căpșuni. Trimite-mi niște gînduri cu mure.

MICROBIST DIN MANGALIA. Ești într-adevăr un om serios, nu mă lauzi, nu mă-njuri, nu-mi ceri nimic. O singură greșeală săvîrșești : îți închipui că eu pot să-i alung pe izmeniți din scaunele unde și-au făcut culcuș. Ești naiv și dulce ca vinul spaniol.

M. GEORGE. Știind din experiență că ochii albaștri sînt frumos-lunecători, te întreb, nu cumva ai trecut pe plic adresa unei alte reviste ?

A. LEUCU. Citez din „Odă iubitei" : „Fata mea cu ochi de-aeroplan / Tu te-ai dus, m-ai părăsit / Eu stau singur de un an / Și-s cu sufletul urgisit / Stau cu ochii sus pe cer / Și te caut mult pe tine / Stevardesă-n elicopter / Cînd vei mai veni la mine ?"... Sfatul meu e să nu te mai îndrăgostești de fete cu ochi de avion, alea cu fața de submarin sînt mult mai fidele și au și periscop.

STAN CONSTANTIN. Nu pretind nimănui să scrie o proză drept credincioasă, blîndă și curată ca flacăra luminărilor de nuntă, dar nici nu-mi voi așterne iscălitura pentru bun de tipar pe o lucrare în care se face elogiu (cu sau fără voie) al indivizilor fără scrupule, meschini, rupți de ideea de muncă. Nu cred că sîntem sau am fost vreodată, noi, majoritatea oamenilor, niște inși care „zornăiau zarurile ca s-o alegem pe Cleo, Zizy, Bebe, Dory sau Mimy"... Scuze, dar n-am chef să mai discut.

Fănuș NEAGU

Anul 50

Conştiinţa istorică a omului de cultură

Prezent şi redescoperirea trecutului

Dacă ne-am gîndi mai bine la succesiunea rîndurilor de oameni, am vedea că o lege firească a compensaţiei, a fluxului şi refluxului ideilor face ca după o generaţie care are în chip acut şi fundamental conştiinţa istoriei să urmeze una care nu o mai trăieşte cu aceeaşi intensitate. Generaţia anului 1848 şi-a descoperit raţiunea de a fi şi a avut drept element catalizator **istoria.** Generaţia lui Titu Maiorescu (dacă îl excludem pe Eminescu, un romantic întîrziat) nu a mai vibrat la miturile care formaseră substanţa artei înaintaşilor. La fel s-au întîmplat lucrurile cu tradiţionaliştii Iorga, Sadoveanu, Iosif, Goga, cărora le-a urmat şi chiar le-a ripostat o generaţie simbolistă ce a căutat să se delimiteze de ei din perspectiva atitudinii faţă de istorie. Că faptele nu se petrec mecanic, că există excepţii, mai ales într-o cultură ca a noastră care oricît de mult s-ar îndepărta de surse, totuşi nu poate face total abstracţie de ele, nu-i mai puţin adevărat. Dar conştiinţa istorică nu-i un dat şi generaţiile nu o acceptă ad-hoc. Pentru unii chiar, ea reprezintă un însemn al atitudinii retrograde şi închistate, mai ales în artă, şi de multe ori (vezi epoca semănătoristă) în numele ei s-au comis erori de judecată, s-au creat confuzii de valori, s-au întreţinut false mituri.

Dar întrebarea este: cum se formează o asemenea conştiinţă istorică? Dacă pornim de la premiza că ea nu este un **dat,** ci **rezultatul** unui proces intelectual şi moral, vom înţelege că ea se constituie pe baza unor argumente. Pentru romantici, de la Kogălniceanu şi Alecsandri, pînă la Eminescu, aceste argumente erau de natură afectivă, porneau din inimă, din entuziasmul iscat de descoperirea vieţii, a literaturii populare sau a vestigiilor istorice. Argumente de natură sentimentală, emotivă devenite apoi insuficiente chiar pentru Nicolae Iorga, care în monumentala lui autobiografie „O viaţă de om", mărturiseşte că în numeroasele-i călătorii prin ţară a **căutat** documentul de viaţă românească şi modul în care această viaţă românească s-a **statornicit** de-a lungul veacurilor.

Dar fiecare generaţie, oricît ar învăţa din şcoală să „iubească" aceste permanenţe, oricît i s-ar „sădi" aceste sentimente, caută să scruteze trecutul, să-şi reevalueze moştenirea, să-şi însuşească anume elemente, să ducă mai departe numai ceea ce este în consonanţă cu necesităţile ei spirituale. De aceea cultivarea conştiinţei istorice în epoca modernă trebuie să se realizeze prin mari **şocuri ale inteligenţei,** prin descoperiri cu caracter de eveniment care pot să întreţină această stare de spirit.

Oare tînăra generaţie de astăzi, oameni formaţi într-un climat modern, într-un climat de luciditate, oameni solicitaţi de atîtea şi atîtea întrebări privind viitorul, mai pot resimţi aceste impulsuri ale trecutului? Fără îndoială, da. Mai ales că noi românii avem mai degrabă o structură romantică şi nu excludem existenţa acestui factor nici chiar în împrejurările morale ale prezentului.

Dacă privim în faţă lucrurile, vom constata că, de pildă, lucrări fundamentale privind istoria culturii şi literaturii româneşti, sinteze de o valoare inestimabilă, lucrări avînd drept ax cardinal ideea existenţei unei civilizaţii româneşti, a unui stil românesc de gîndire şi de viaţă nu sînt încă reeditate.

Pe scenele teatrelor au dispărut aproape cu totul piesele româneşti clasice şi dintre cele două războaie mondiale, adică exact cele care pot forma spectatorului tînăr acel reflex fundamental, care l-ar face să se formeze însoţit de tipuri şi situaţii specifice ţării lui.

Atunci, prin ce poate căpăta tînăra generaţie această conştiinţă a istoriei, mai ales cînd ea trăieşte într-un ritm din ce în ce mai viu, mai trepidant, cînd este solicitată de atîtea întrebări care în chip firesc o împing spre viitor şi nu spre trecut, cînd ea este, prin tot ceea ce învaţă, în mod normal îndreptată spre **nou?** Iar pentru unii, istoria este sinonimă cu **vechiul.**

Ori, din punct de vedere intelectual, tocmai acest efort trebuie să-l facem: să nu creăm o stare de confuzie, să dăm istoriei un sens viu, să nu o prezentăm ca pe o culegere de date şi documente, ci drept un element organic legat de viaţa noastră.

Tineretul de **aici** şi de **astăzi** nu poate trăi sub zodia a ceea ce se numeşte în altă parte „civilizaţia efemerului". Pentru că — aşa cum se spunea deunăzi într-o revistă străină — chiar şi această civilizaţie cu avalanşa ei informaţională, cu atît de des schimbătoarele ei raporturi, cu gloriile ei strălucitoare care dispar atît de iute, poate duce, în ultimă instanţă, tocmai la întărirea credinţei în valorile perene.

Dar pentru ca această conştiinţă a istoriei să existe, pentru ca tînăra generaţie să o asimileze organic, cred că este necesar să ne punem întrebarea şi asupra limbajului prin care „sădim" aceste sentimente. Şi cînd zic „limbaj", nu mă refer numai la desuetele întorsături neaoşe, la fraza „înaripată". Înţeleg prin „limbaj" ceva mai mult şi mai substanţial: adică aflarea acelor punţi între gîndurile generaţiei tinere şi permanenţele istoriei. Pentru că oamenii ce trăiesc în secolul tehnicii nu mai sînt atraşi de idilismul unei civilizaţii pastorale. Să căutăm a descoperi acele coordonate ale istoriei care se înscriu în prezent, sînt apte să-l dinamizeze şi să nu creăm o barieră artificială recomandînd la infinit stiluri revolute de viaţă, de artă şi de gîndire.

Conştiinţa istoriei devine o realitate cînd între noi şi trecut funcţionează principiul vaselor comunicante, adică în momentul în care **ieri** şi **astăzi** sînt două noţiuni indisolubile ale unui unic proces sufletesc.

Valeriu RÂPEANU

Opţiunile epocii

Ibrăileanu spunea că epoca îşi alege scriitorii. Nimic mai adevărat. Am putea adăuga că şi scriitorii îşi aleg epoca şi n-am greşi, deoarece raportul de influenţă este reciproc. În faţa conştiinţei istoriei rămîn însă doar acele spirite alese, a căror confruntare directă rezistă prin opere de netăgăduită penetrabilitate în sufletul celor ce făuresc istoria. Fiecare epocă istorică şi-a avut reprezentanţii ei de seamă. Puţini, din mulţii chemaţi să-i statornicească tiparele existenţei, au rămas pînă la noi, în conştiinţa vie a contemporanilor, timpul alimentînd flacăra vie a adevărurilor scoase de ei la lumină şi dîndu-le, în perspectiva trecerii lor prin vreme, alte înţelesuri de adîncime şi utilitate.

Epoca triază, deschis, în văzul lumii şi reţine doar pe cei ce o iubesc luînd atitudine faţă de ea.

Epocile istorice şi-au avut tagma lor de măsluitori literari, de cîntăreţi în struncă, dar în struna istoriei nu s-au aflat decît cei meniţi prin cuvîntul şi litera lor să semnifice răspunderi sociale, forţele progresiste angrenate în lupta pentru adevăr şi mai bine fiind singura lor sursă de vieţuire. Oamenii de cultură au rămas implicaţi prin această sursă de vietuire în istorie.

Marile evenimente, transmise nouă prin negura anilor, ar fi arătat îndoliate dacă ar fi purtat pe ele numai peceţile cronicarilor de fapte, ar fi fost sărăcite de suflul constant tînăr, fără răsuflarea de viaţă a interpretărilor date de oamenii de cultură, născuţi din epocă pentru a-i purta povara răspunderilor. Nicolae Bălcescu a fost unul din aceştia. Înaintea lui şi mai ales după el, pe frontispiciul de suferinţă şi de demnitate al ţării, epocile şi-au dăltuit în cremene nume şi chipuri de unanimă recunoaştere şi cinstire. Eminescu, Iorga, Călinescu, au adunat în sufletul lor multe din darurile şi suferinţele acestui popor, ridicînd la rangul de universalitate şi cutezanţă graiul păstrat vreme de milenii intact, la răscrucea marilor drumuri şi furtuni ale istoriei.

Am rămas în istorie luptînd împotriva tenebrelor ei.

Cărturarii născuţi din conştiinţa şi aspiraţiile de mai bine ale poporului s-au statornicit şi pe mai departe în conştiinţa lui vii şi nealteraţi în înfruntarea cu timpul.

Singurul care poate păstra în continuitatea lui valorile edificate din el este poporul. În acest sens îşi aleg, **epoca,** scriitorii, în acest sens îşi aleg, oamenii de cultură, epoca, slujind-o, devenind reprezentanţii ei, chiar în condiţiile cînd societatea este potrivnică strădanjilor lor.

Dacă în anumite epoci conştiinţa socială a naţiunii şi-a recrutat exponenţii de frunte din rîndul oamenilor de cultură, neexistînd o formă organizată de răspundere socială, învestită cu atributele de calitate ale luptei pentru făurirea unei conştiinţe naţionale, prin crearea cu cincizeci de ani în urmă a Partidului Comunist Român, spiritul înnoitor al acestui neam încercat şi-a găsit în clasa muncitoare forţa dinamică şi singura capabilă să ducă mai departe sufletul revoluţiilor. Adevăraţii oameni de cultură n-au aderat, ci s-au implicat în frontul organizat al partidului, văzînd în el, omniprezente, idealurile de veacuri ale poporului în numele cărţii cărturarii progresişti de totdeauna au făcut din vocaţia lor stindard de luptă.

În anii grei ai ilegalităţii, apoi, în nu mai puţin grelele zile de după eliberare, oamenii de cultură români şi-au adus partea însemnată de contribuţie la lupta partidului, pentru edificarea unei societăţi în care să guverneze visul de veacuri al acestui neam: libertatea şi demnitatea. Mihail Sadoveanu, Pătrăşcanu, Călinescu, Dr. Petru Groza, Geo Bogza, Perpessicius, Ion Agîrbiceanu, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu şi mulţi alţii, au luat parte activă la punerea bazelor unei noi societăţi şi, implicit, la formarea unei spiritualităţi corespunzătoare epocii istorice în devenire. Sub îndrumarea atentă a partidului, mai ales după cel de-al IX-lea Congres, zămislitor de fecunde referinţe, privind participarea întregului popor la conducerea statului, oamenii de cultură români şi-au integrat sensibilitatea în efortul general de înnoire, din opere-mărturii, despre viaţa oamenilor acestei ţări. Anii care au urmat celui de-al X-lea Congres al Partidului, Conferinţele şi întîlnirile de lucru ale secretarului general al partidului, cu reprezentanţii celor mai diferite domenii de activitate, au dat un nou impuls culturii naţionale, rezultatele neläsîndu-se aşteptate.

Menirea scriitorilor şi oamenilor de cultură de astăzi, în perspectiva istoriei, îmbrăcînd noi forme şi valori de conţinut, a rămas aceeaşi, de credincioasă slujitoare a năzuinţelor acestui popor, de elevată răspundere socială, în afara răspunderii, faţă de destinele naţiunii, neputînd exista o adevărată cultură. Spiritualitatea unui popor nu poate fi rezultatul izolat al unei cărţi sau al unei opere de artă, indiferent de valorile ei intrinsece, spiritualitatea unui popor poate fi dată numai de o cultură, în întregul ei, capabilă să se selecteze prin confruntarea cu epoca şi să rămînă definitiv a ei prin materializare în conştiinţa maselor largi. Pentru a rămîne în conştiinţa unei istorii naţionale şi, dincolo de hotarele ei se cer permanent avute în vedere spusele tovarăşului Nicolae Ceauşescu la întîlnirea cu oamenii de cultură din acest an: **„Datoria scriitorilor şi artiştilor este aceea de a contribui activ la făurirea omului nou, la formarea conştiinţei socialiste, la dezvoltarea umanismului socialist, a acelor virtuţi morale pe care dorim să le cultivăm în fiecare cetăţean şi pe care poporul român le are în însăşi structura sa psihică".**

Numai prin definirea în scrierile noastre a propriilor structuri sociale, a adevărurilor noastre despre viaţă şi lume, despre om şi societate, numai oglindind specificul nostru naţional, vom putea crea acele opere care, aliniate în circuitul valorilor universale, vor respira prospeţimea ozonului purificator care le-a dat naştere, numai respectînd adevărurile permanente ale artei, raportate la noile condiţii în care existăm, vom putea rămîne în conştiinţa unui popor şi implicit a istoriei lui.

Petre SĂLCUDEANU

„Căi de acces"

(Urmare din pag. 1)

recomandabilă neîntrerupta docilitate. Trebuia să strecori din cînd în cînd şi o vorbă de ameninţare. Cu cît vei proclama mai zgomotos atunci prodigiosul tău talent, cu atît vei produce o impresie mai greu de uitat. Să ştii să îmbini amabilitatea, aproape servilă, cu ireverenţa — aceasta era tactica de impunere. Mai ales că cei din jur voiau linişte, atmosferă calmă, destinsă şi erau dispuşi, uneori, pentru perpetuarea acestor condiţii de creaţie şi de existenţă, să satisfacă, fără să judece serios temeinicia lor, pretenţiile unor turbulenţi. De această conjunctură putea profita, putea stoarce avantaje, întrebuinţînd literatura ca o armă de asalt, cu tupeu, strigînd, chiar insultînd.

Ne ocupăm acum, aşa dar, de o formă de hipertrofie a eului, în care de fapt nu mai există nici valoarea iniţială dilatată sau degradată ulterior prin automatismul golului de cultură sau prin pofta arivistă. E ipostaza cea mai tristă a abuzului de încredere, a impostului cinice. Cît de dificilă va fi mai tîrziu scoaterea în vileag a înşelătoriei, repararea daunelor! Vor suferi talente autentice, mai puţin dotate pentru înfruntarea de arenă, expuse spiritului vindicativ al intrusului.

L-am văzut zilele trecute, la o întîlnire cu cîţiva reprezentanţi de prestigiu ai literaturii contemporane. Avea în faţa lui cărturari, care au trăit ani de zile în biblioteci, au alcătuit manuale pe care le-a răsfoit şi el, au scris romane, poezii, incluse ca obiect de studiu şi în seminariile de la care de multe ori a absentat. El îi privea din colţul lui, mai puţin luminat, şi se simţea invadat de ciudă. Nu putea scăpa de gîndul că toţi cei din prezidiu erau în fond nişte uzurpatori. Ei ocupau locul lui, îl împiedecau pe el să deţină frîntele gloriei. Şi se aflau aici numai ca să-l împingă la exasperare. Lămuririle, referirile savante, îndemnurile, spuse cu mărinimie, îl plictiseau şi chiar îl scoteau din fire. N-avea timp pentru asta. Ce-l interesa pe el destinul artei? Toată făptura lui era acaparată de o singură preocupare: cînd va fi publicat, cînd va fi recunoscut, cînd i se vor conferi onorurile. A luat cuvîntul şi sigur pe apropiata revanşă, vechea sfiiciune s-a transformat în agresivitate. Vorbea insolent fără ocoluri. Ceva ce părea că îi era hărăzit de mult i se refuzase pînă acum.

A contesta — e o stare de spirit normală, juvenilă. Ea poate smulge din inerţie idei, deprinderi ruginite ,şi stîrni impulsuri noi, de fecunditate. Inconformismul lui nu avea însă nici o substanţă, nu urmărea niciun ţel mai înalt. Era exclus vreun dialog pe planul spiritului, deoarece el nu revendica nimic ca viziune sau metodă de creaţie. Nu avea nimic de propus. Cerea un singur lucru: să i se dea totul.

Ciudată accepţie a contestaţiei: impostura obraznică unită cu lenea de gîndire şi respingerea cunoaşterii. Nu citise măcar operele celor cu care polemiza. Toate îl dezgustau, fiindcă nu purtau semnătura lui. În iureşul pe care-l porise nu mai ţinea seama de vechile travestiri amăgitoare, de respect şi veneraţie. Subit se dezvăluise: impertinent, fără maniere, stăpînit de o unică patimă — Puterea. Visul lui mărunt de glorie era urmărit însă de o amară decepţie. El nu ştia, în ignoranţa lui primitivă, că rivalul se afla aşezat la cîţiva paşi de el. L-am identificat. Era băiatul timid, cu ochelari, care desena mecanic nenumărate figuri pe o pagină de ziar. Ştiam că şi el era iconoclast. Trăia un moment solemn. În faţa lui, în prezidiu, se afla un critic de autoritate, pe care îl studiase metodic. Nu era de acord cu unele opinii citite. Voia să exprime îndoielile sale, rezervat, politicos, subliniind judecăţile la care adera, şi insistînd ferm asupra delimitărilor. Totul pornea de la o consideraţie aproape sacră pentru litera scrisă, pentru valoare, pentru adevăr. Prilejul i se părea neaşteptat de propice. Dar încă ezita. Mai trebuia să verifice părerile personale, să le supună încă unor confruntări de lectură şi de viaţă, să le asigure o deplină acoperire, să le ferească de ridicolul erorii şi al trufiei. Va amîna destăinuirea pînă cînd controversa putea fi purtată, cel puţin pe unele versante, de la egal la egal, pînă cînd va reieşi limpede că noutatea provine din absorbţia, din „devorarea" creatoare a culturii şi nu din negarea ei barbară. Atunci nu va face compromisuri cu ideile, va pleda pentru adevărul lui, sperînd, pe bună dreptate, că maestrul, demn de stimă, focar de iniţiere, va fi tocmai omul care-i va deschide şi lui accesul spre porţile gloriei, dacă o va merita. Nu va fi gloria meschină a prerogativelor exterioare, stridente, ci gloria urcuşului anevoios, temerar, îndîrjit, netrucat, cu surprize, pentru care era, firesc, capabil de sacrificii.

SCULPTURĂ INDIANĂ (sec. X)

confidenţele unui maniac

Ex confusione

Operele mari sînt plurivoce; ele conţin sensuri şi semnificaţii la care autorii lor poate că nici nu s-au gîndit, dar nu e deloc ilegitim să le fie atribuite prin interpretări coherente şi bineînţeles corect raportate la text, care rămîne acelaşi chiar dacă interpretările mută eventual accentele sau dilată unele detalii. Fiecare epocă poate găsi, după mentalitatea ei, noi sensuri în marile opere care, de aceea nu sînt niciodată anacronice.

Dar Al. Ivasiuc declară că opera însăşi poate fi modificată definitiv şi univoc de interpretarea şi consecinţele ei ulterioare. Opera ca atare e deci amendabilă, interpretarea însă nu: nimeni nu mai poate veni s-o contrazică (în speţă eu n-aş mai putea încerca acum, indiferent dacă argumentele mele sînt bune sau nu, să susţin că Rousseau, contrar opiniei admise, e în fond un apărător al civilizaţiei). Asemenea concepţie absolută asupra istoriei postume a ideilor, exprimată tocmai de un teoretician al contradicţiei ca Al. Ivasiuc, îmi pare, să nu zic contradictorie căci aş părea prea naiv, dar de o inconsecvenţă destul de surprinzătoare.

Oarecari inconsecvenţe îmi par a se găsi şi în al doilea articol („întregul şi partea", în Contemporanul nr. 15/1971) scris de Al. Ivasiuc în continuarea disputei colegiale pe care mi-a făcut cinstea de a mi-o propune.

Ca să mă exprim mai exact, articolul acesta îmi pare a se întemeia pe nişte confuzii ce acoperă, la rîndu-le, cîteva erori, unele de informaţie, altele de raţionament.

Fiindcă aşa cum spune Bacon într-un aforism celebru: citius emergit veritas ex errore quam ex confusione, am să încerc, atîta cît mă ţine priceperea, să mă strecor prin confuzii ca să putem ajunge la erori. Mai întîi o confuzie între ideea de „parte" sau „detaliu" şi cea de „individuaţie". Individul nu poate fi niciodată un detaliu în ansamblul social; chiar asta e esenţa individuaţiei: de a fi un întreg ireductibil, care poate fi considerat, fireşte, în detalii sau părţi, dar nu e la rîndu-i parte din altceva, aşa cum nu sînt părţi sau detalii tablourile dintr-un muzeu sau florile dintr-o grădină. Individul nu se disociază de grup prin sciziparitate; el are o autonomie ontologică, segmentul nu.

E adevărat că în comunităţile tribale conştiinţa individuală ca fenomen moral este indistinctă şi nu apare decît printr-o negaţie dialectică, adică prin antagonismul pe care-l postula Hegel între „Sittlichkeit" şi „Moralität". Dar tocmai aceasta reprezintă tranziţia de la comunitate la societate; or, problema civilizaţiei aşa cum am încercat s-o pun în cele două articole ale mele despre Rousseau şi în încă unul, „Caliban travestit", se raportează la conceptul de societate civilă. Astfel, chestiunea anterioarităţii „hoardei", cum spune Ivasiuc, asupra „contractului", este una istorică şi genetică pe care am declarat de la început că nu o discut. Ideea contractului social nu este, repet, o realitate istorică, ci un postulat abstract prin care se poate înţelege alcătuirea şi articulaţia societăţii civile, adică a „cetăţii" concepută şi ea global, nu ca simplu agregat de particule atomistice.

Aici nu pot să nu remarc că preopinentul meu nu face deosebire între atomism ca ipoteză ştiinţifică, datînd din secolul al XIX-lea, şi atomismul cosmogonic al antichităţii. El vorbeşte de „atomismul post-renascentist" în opunere cu „intuiţia cosmosului ieşit din haos" aşa cum o concepeau vechii greci. Dar această intuiţie cosmogonică a fost la ei, cu Democrit, Epicur, Leucip, una atomistică; la ea se poate adăuga şi teoria „homeomeriilor" a lui Anaxagora. Atomismul acesta însă nu se referă niciodată la individualitatea umană. Cît despre un atomism post-renascentist poate vorbi desigur, dar e cel al filozofilor mecanicişti şi senzualişti care-l împrumutaseră pur şi simplu de la antici. Concepţia Renaşterii despre fiinţa umană nu era absolut deloc una atomistică ci una antropocentrică, înţelegînd persoana ca un microcosm, de unde şi concepţia umanistă (care nu e neapărat şi umanitaristă), perfect incompatibilă cu ideea însumării aritmetice.

De altfel mai remarc şi faptul că preopinentul meu consideră inducţia o simplă operaţie de însumare, iar deducţia ca una de diviziune, „deducînd" individul din grup aşa cum tai o felie de caşcaval, adică o parte dintr-un întreg. Dar inducţia, cel puţin aşa cum a înţeles-o şi preconizat-o Bacon nu e doar o simplă enumerare sau o statistică (inductio per enumerationem simplicem). *Aici nu pot decît să rezum foarte sumar, dar trebuie spus că inducţia baconiană înseamnă putere de abstracţie, raportare la ceea ce Bacon numeşte „forma" fenomenelor, adică în fond esenţa; prin aceasta se apropie de ideile platoniciene. Spre deosebire de Platon, cel puţin de cel din dialogurile clasice ca* Fedon *sau* Timeu *şi apropiindu-se de cel din* Parmenide, *Bacon concepe „forma", adică esenţa, ca imanentă fenomenului, adică o transcendere în imanenţă. Prin aceasta el a anticipat fenomenologia lui Husserl.*

În schimb Hobbes, deşi a fost în tinereţe în intimitatea lui Bacon, nu poate figura într-o enumerare alături de acesta şi nici alături de Locke, aşa cum îl aşează amicul meu Ivasiuc. Hobbes a fost un anti-inductionist declarat. Pentru el „principiile" şi definiţiile erau abstracte şi arbitrare, iar întreaga teorie trebuia să decurgă din ele exclusiv prin deducţie.

De asemeni, Contractul social, *aşa cum am subliniat şi eu în încercarea mea, este o carte a cărei forţă şi lapidaritate vine din rigoarea ei deductivă.*

Rousseau anacronic? Lăsînd la o parte faptul că o poziţie filozofică, dacă nu a fost din capul locului lipsită de forţă, nu e niciodată anacronică sau „depăşită", chiar dacă se întîmplă să nu fie dominantă la un moment dat, greu s-ar putea spune tocmai azi, cînd are loc în lume o aşa de remarcabilă contestaţie a societăţii de consum şi cînd se preconizează şi se practică diverse forme de întoarcere la natură, că Rousseau ar fi, cum zice Al. Ivasiuc, anacronic.

Alexandru PALEOLOGU

Ilustrații de FLORIN PUCĂ

DUMITRU STANCU

Peste a ta privire

Dintr-o iarnă, dintr-o toamnă,
Cade steaua mea sedusă.
Peste-a ta privire, Doamnă,
Îmi cern anii, îmi cern ochiul
De simțire și de spaimă.

Peste-ata privire, Doamnă,
Ninge straniu ochiul meu,
Ninge osul meu-icoană
Răstignit în dumnezeu.

Peste-a ta privire, Doamnă,
Trece eul meu pribeag.
Sîngele e vînt și toamnă,
Iarnă ochiului mai drag.

Peste-a ta privire, Doamnă,
Veșnic timpul e amant.
De din stea și din Neant
Sînt și iarnă, sînt și toamnă
Peste-a ta privire Doamnă.

ION LEȚU

Uitare

lui Helen

Rîndunicile și-au uitat cuibul
sub streașina casei pictată de flăcări
sînt zborul lor deasupra de tropice
și căderea cașului galben la cel
de-al treilea rînd de pui,
înnoptîndu-le ciocul, ce va desena
încă-un meridian întrerupt la Dunăriu.

Tu ești acolo mai tăcută din cauza nisipului
tu ești aici mai blîndă din cauza brazilor
și dacă nu mă mai vrei, nu e din cauza
rîndunicilor
nici din cauza meridianului întrerupt la
Dunăriu
tu tăcătuești geană cu geană
îți crestezi limba puțin la apus
și întrebi dacă am să toc dragoste
cu întrupărea ta de viperă.

Prin fereastră

Privesc călciiul tău cum mîngîie totul;
țipătul cutărului și rîsul parchetului
și ele devin docile.
Călciiul tău mulează totul ca pe-o melasă
turată din turnătorie.
Glesnele ți le simt spionînd
pulpele înfierează scaunul
și călciiul atingîndu-l îl face
să tremure
E sfînt numai planul și pragul
o, cum ghioacă călciiul tău, casă
în brazda umedă — boabelor de porumb.

DUMITRU GRAMA

Geneza

Pe muchii de vid crește aur curat
Prinos al focului ce-și mistuie fumul
Și-o rană adîncă de cer pedestru
Se cicatrizează — evadînd din durere.
La tîmpla macilor incandescenți
Se înverșunează — mut — sîngele pămîntului
Un coridor cosmic tace-n răcoare
Ca un zbor răstignit pe o aripă
Ciocîrlii de aur se rătăcesc în cîntec
Și cad — strivindu-se de stîncile tăcerii
Un fior magic umple nemărginirea.

PETRE DAN LAZĂR

Destăinuire

Pentru dragostea ce-ți port,
După toate regulile locului
Ar fi trebuit să fiu mort.
Dar mă paște spectrul norocului
Cu îngeri care nu mai știu să zboare
Și mi-e teamă — pentru tine —
Să nu comit o iremediabilă eroare.

Îmi este sufletul altar deschis,
Precum o rană
De la realitate pînă la vis,
Iubind natura ta inconsecvent umană:
Și prințul snob,
Alter ego boem și resemnat,
În propriul său castel s-a spînzurat.

EMIL CIURARU

Silabe

Pleoape rănite
în zborul de pasăre
la care tristeți împărțeam amîndoi.
Culcat peste amurg,
de clipe bînt
oftez ca și luna
pe umbră
neuitînd că mi-ai dăruit
silabe din sufletul tău.

Devenire

La lăsarea nopții
mireasă răpită pe zori,
din focul Devenirii
se prelinge în mine
o urmă de caldă cenușă.
Dar timpul se scarmănă-n ea
pînă-n lăsări de amurg
ce-mi strigă privirea
fulgerată-n neliniști.

corn de

După Drag a venit fiul său Giulea și după acesta Miroslav care s-a preoțit și după aceea un alt Giulea și din el s-a tras neamul Pop, de pe ulița popilor și neamul Lazar și neamul lui Ivașcu, din Ion, care s-a înrudit cu oameni de frunte de pe malul Tisei și de pe Iza, pînă la Iuga din Săliște și Iusco din Dragomirești și în Apșa cu neamul Mihalca, de sub pădure, cel mai puternic dintre toate pentru că nu se înmulțea. Drag a fost mare cnezat pe Mara și așa a fost și fiul său Giulea, întemeietorul Giuleștilor și vasalii lor erau la Sugatag și la Deșești. Ambiția lor a fost, în veacul al 14-lea să ajungă voevozi în Maramureș dar n-au reușit și Bogdan de pe Vișeu a venit cu neamurile și vasalii și ostașii lui a ars casa Giuleștenilor și chiar și biserica, fără rușine, ca să-i lase fără icoane și deci fără dumnezeu iar pe Giulea l-a prins și i-a tăiat mîna dreaptă cea împodobită cu inelul greu de argint cu semnul cornului de cerb pe el. După ce Bogdan a plecat neamul s-a refăcut iar Giulea și-a îngropat mîna cu inel cu tot, de față fiind el însuși și vasalii săi și neamurile și slugile, țărani aserviți. Preotul a refuzat să facă slujbă mîinii, deși era cea dreaptă, pentru că nu avea suflet și nimic nu mai avea să se întrupeze în ea, la a doua venire. Giulea a privit-o în tăcere, cum este îngropată, o mînă umflată și înnegrită, mînjită cu sînge închegat din mijlocul căreia îl privea osul alb, aproape pur și la capăt inelul de argint, mare, cu pecetea greșit pusă. Apoi a plecat în fruntea alaiului, la fel de tăcut, după ce a aruncat un ultim bulgăre de pămînt peste o parte din propriile sale rămășițe pămîntești. Nu vroia să piardă nimic din ce era al său și după moartea survenită mult mai tîrziu a fost el însuși, cu toată pompa îngropat alături de mîna lui de către fiul său Miroslav, preot.

Marele cnezat al Marei s-a fărîmițat și a fost înghițit de către comitat iar comitatul nu era decît o simplă împărțire a regatului Sfîntului Ștefan dar urmașii lui Giulea erau nobili ereditari și purtau inel de argint cu pecete la mîna stîngă deși nu mai aveau pe ce acte și hotărîri să pună pecete și își împodobeau cu el numai vanitatea și sărăcia. Plecau la război, pentru că pe vremea aceea lemnul nu se vindea și lînă avea aproape toată lumea și un nobil sărăcit, proprietar de munți golași și de oi și de zece sau douăzeci de bivolițe nu putea face rost de bani decît prin sabie, într-o țară unde negustorii erau așa de rari, mult mai rari decît ursii. Veneau după mulți ani înapoi, cu urme de răni și-și atîrnau pe peretele chelerului sabia grea și cismele de piele, înalte, lățite deasupra genunchiului și pînă mureau le ungeau cu seu, săptămînă după săptămînă, pentru că erau semnul lungilor drumuri săvîrșite pe cărări periculoase și la șleahul cel mare care leagă cetățile. Amintirea, alături de sabie, a pericolelor și a fricilor. Fiind oameni tăcuți ei povesteau rar și nu-și găseau cuvintele și de aceea cînd vroiau să-și aducă aminte de trecut și de alte locuri mai puțin umbroase și răcoroase se închideau în cheler, unde mirosea plăcut a smîntînă și-și priveau cismele uriașe, înalte (acasă purtau cisme scurte sau chiar opinci, mai călduroase) și sabia grea, așezată pieziș pe zid. După ce se plictiseau de amintirile răscolite își ungeau cismele și încercau tăișul sabiei și apoi obosiți de atît efort mintal se duceau și se culcau sub părul urias din grădină, cu coaja zgrunțuroasă, frunzele foarte mici și pere mici și ele dar foarte dulci, cu miezul roșu. De acest păr unul dintre ei s-a spînzurat fără alt motiv în afara plictiselii de a trăi prea mult. N-a spus după obicei la nimeni nimic, s-a sculat din patul lat, tare și scîrțîitor într-o noapte și s-a dus și s-a spînzurat de o creangă a părului unde a fost găsit dimineața de fiii și de nepoții săi. Cîteva zile mai înainte a stat multe ceasuri în cheler și și-a privit sabia și cismele, a ieșit și s-a culcat sub păr dar după scurtă vreme iar s-a dus să-și privească aceste obiecte devenite semne și iar a ieșit și a doua zi la fel iar în noaptea următoare s-a spînzurat. Nu se știa dacă l-a durut ceva și n-a mai putut suporta pentru că n-a spus nimănui nimic. Însă probabil nu-l durea decît viața lungă pentru că nu de durere s-ar fi plîns el.

Nepotul său Mihai, nobil ereditar de Giulești, din neamul marilor cnezi de Mara, era întrutotul deosebit de strămoșii săi. Întîi pentru că avea oasele subțiri și fruntea foarte înaltă și îngustă, ochii nu nepotoliți dar vii deosebit de vii. Era răs-răs-strănepotul lui Giulea, cel care și-a îngropat mîna tăiată de Bogdan de Vișeu. Cînd avea vreo șaisprezece ani era înalt și slab și semăna cu o funie înnodată în capăt. Ca nici unul dintre moșii și strămoșii lui vorbea foarte mult, adică, neavînd ce spune întreba mereu, fără să se oprească și nu tăcea decît atunci cînd se retrăgea singur, în cîte un colț sau mai ales în cheler unde privea cismele și sabia care lui, pe atunci, nu-i puteau aduce aminte de nimic pentru că nu avea amintiri legate de ele. Toți ceilalți priveau numai cel mult lucrurile care le aduceau în minte propriile lor întîmplări trăite. Mihai de Giulești privea lucrurile ca să-și închipuie întîmplări care nu i s-au petrecut niciodată și care în mod firesc nu i se puteau întîmpla, lui, născut pe Valea Marii, în comitatul Maramureș, dintr-o familie de mici nobili de țară, ortodocși și valahi, stăpîni peste o pădure și un munte și cîteva sute de oi și zece, douăzeci de bivolițe și zece familii de jeleri pe pămînturile lor. Cînd plecau în fruntea unei cete mici ajungeau în armatele străine unde se năimeau cel mult strajamești sau rotmesteri cînd erau deosebit de viteji și învățau o sută de cuvinte aspre, de comandă, în altă limbă și apoi se întorceau înapoi, dacă nu mureau. Și se căsătoreau și-și vedeau de turme și de clobani și beau de mulsul sterpelor. Oile plecau primăvara la munte și se întorceau toamna și această mișcare regulată, la deal și la vale, era asemenea soarelui care se mută de la răsărit la apus și în acea vreme ca viețile oamenilor care semănau cu semnele cerești ale timpului pe care numai unii le desluseau și toți le suportau. Schimbările nu produceau nici un fel de părere de rău în oameni pentru că anul viitor totul urma să se repete întocmai și tot așa, pînă la a doua venire. Prima întrebare chinuitoare a lui Mihai era legată de această misterioasă a doua venire, din cred-eu care pentru toți era îndepărtată nu ca un viitor pe care-l așteptă ci ca un trecut. Pentru Mihai era vie și apropiată și motiv de întrebare de aceea, așa cum te întrebi numai despre lucrurile foarte vii care trebuie să ți se întîmple. Timpul pentru el era tot foarte apropiat, și trecutul și viitorul, și povestirile și închipuirile, nenumăratele vieți pe care nu le trăise și firesc nici nu le putea trăi vreodată. El însă trăia într-un nod viu de evenimente plăsmuite, cu slab suport real în sabia și cismele bunicului său tăcut care nu știa sau nu putea sau nu vroia să-i spună nimic.

Foamea lui chinuitoare de întrebări l-a făcut să învețe buchiile ca să poată citi cărțile sfinte, bogate în întîmplări și de aceea toți ai lui credeau că se va preoti și a fost trimis la mănăstirea din Peri, cale de o zi călare, unde se scriau cărțile sfinte în limba lor. Mai ales că părea foarte credincios, cînta și uneori se închina și făcea nenumărate mătănii, dar nimeni nu știa că le face din neliniște, din cauză că pentru el existau spaime mai mari ca spaima de moarte pentru că totul se putea întîmpla, nimic nu urma să se desfășoare firesc și să se repete ca vremea sau ca suirea și scoborîrea turmelor de la munte. Era înfricoșat și nu credincios, umilit din mîndrie, fără loc și fără timp precis pentru că toate erau pentru el posibile. El putea să devină sfînt, deși nu erau sfinți în jur și, putea fi chinuit și răstignit, ca marii mucenici.

Însă nu s-a preoțit și a învățat și literă latină, deci toți și-au zis că se va face notar, meserie nu prea obișnuită pentru micii nobili de țară dar nu imposibilă. Însă nu s-a făcut nici notar și curiozitatea sa, întrebările sale și lecturile s-au curmat brusc.

Sunete lungi de corn au vestit venirea vînătorilor și haitele de ogari erau ținute în lese de psari, îmbrăcați în postav colorat, verde și albastru și cafeniu sau cenușiu, după casa căreia aparținea fiecare, cu fireturi de argint terminate cu ciucuri grei de mătasă. Acești ținători de ciini, slugi de curte, erau mai mîndri și mai falnici decît nobilii valahi, de o mîndrie și de o aroganță fără margini, ca oameni care nu-și aveau un loc precis și alergau pretutindeni, întovărășiți statornic doar de mîndria lor. Sunau din corn și stăpîneau ciinii cu brațul întins, vînjos și adulmecau oamenii așa cum ciinii lor adulmecau vînatul. Casele negre de lemn au apărut dintr-odată pitice, tupilate după garduri și mici și fără culoare păreau și porțile încrustate cu semnul soarelui, de pe atunci uitat, care străjuia fiecare casă. Oamenii au ieșit la început și apoi păreau că sînt gata să se ascundă, speriați și impresionați, deși nu erau decît slugile domnești atît de strălucitor îmbrăcate. Numai ciinii lățoși, de turmă, nu-și știau condiția umilă în ierarhia ciinilor și răspundeau lătraturilor orgolioase cu glasul lor răgușit și întărîtat. Mai apoi au intrat vînătorii călări, purtători de șoimi pe mănușa de fier, întinsă, cu pene multicolore la cușme și mai falnici, și mai orgolioși, avînd un loc mai înalt în lume. Păreau cu capetele despărțite de trup din cauza gulerelor largi, scrobite, în care se odihneau bărbiile ascuțite prea mîndre să stea în jos și pentru o singură clipă. Dar nici ei nu erau decît slugi și păsările de pradă cu ghiare de oțel, îi făceau să stea atît de înfipți în șa.

Doar la sfîrșit a intrat, la trap mărunt, s-ar putea zice subțire, grupul adevărat de mari seniori, adevărații vînători. Ceilalți erau numai mijlocitori între vînat și vînători, la jumătatea drumului, în ciuda mîndriei lor. Grupul lor, spre deosebire de al slugilor, era mai neorînduit. Fețele mai puțin încruntate, pentru că erau la petrecere. Vorbeau unii cu ceilalți fără să bage în seamă satul, oamenii, casele de lemn, față de care nu se făleau. Aceste prea umile lucruri nici măcar nu existau pentru ochii lor ce urmăreau cel mult vînatul, din păduri. Ce nu vroiau să vadă era jos și neînsemnat, la o mare depărtare. Strînși în curele de psari, în apropierea adevăraților stăpîni pînă și ciinii tăceau, ciinii domnești, fără să mai mîrfîie dulăilor satului, molipsiți și ei de instinctul ierarhic al semenilor lor. Se auzea numai tropăitul ușor al grupului de cavaleri care se apropia, în încremenirea generală. În fața bisericii, în centrul satului s-au oprit și aceștia și au privit cu îngăduință în jur dînd voie pentru o clipă lucrurilor să existe în tăcerea lor încremenită de lemn. Odihna cavalerilor în șa era perfectă și moale. Era o nouă pace, altfel decît pacea obișnuită, de scurtă și umedă vară, a satului, mult mai largă și mai de sus, o nouă liniște a lumii celei mari și agitate, cutreierată de marile neliniști și ambiții, de veșnica neajungere, care se oprise să se odihnească aici, între două ciocniri vremelnice.

După drepturile lor feudale, scrise în hrisoave purtînd pecetea regilor angevini, micii nobili valahi, ar fi trebuit să alunge de pe locurile lor pe seniorii vînători dar deocamdată tăceau și bănuiala lumii celei mari, prezentă aici îi intimida. Prima reacție era de prudență, vînătorii au venit și vor pleca. Prin farmec ar fi fost bine ca satul să dispară și apoi să apară din nou, în clipa plecării acestor nepotriviți și prea străluciți musafiri. Dar dacă nu era asta cu putință, atunci o demnă ștergere sta în puterea lor și era firească.

Spre grupul oprit moale al vînătorilor se îndreptă numai tînărul Mihai, înalt și slab, cu hainele largi, mai mult ca oricînd o funie cu un nod la capăt. Se strecură pe una din ulicioare, apoi păși în drum și trecu pe lîngă psari și pe lîngă ciini, nu se uită decît în treacăt la șoimii încremeniți pe mănușile de oțel împletit, deși nu văzuse niciodată păsări de pradă domesticite. Înainta ca un somnambul, aproape cu o absentă îndrăzneală, fluturîndu-și hainele largi. Pășea fără nici o timiditate, cu siguranța de sine micșorată doar de grabă și de mersul său puțin caraghios datorită oaselor prea lungi și mai ales a mîinilor neînvățate să se supună disciplinei, bălăngănindu-se subțiri pe lîngă trupul deșirat.

Nici slugile n-au apucat, după datoria lor, să intervină și să alunge pe acest îndrăzneț, atît era de neobișnuită înaintarea sa, întreaga sa purtare. Un asemenea om nu putea să facă nici bine nici rău sau era un fel de pericol mult mai subtil, nu prin rezultatul acțiunilor sale.

Primul care-și reveni fu unul dintre seniori care spuse în clipa cînd ciudatul tînăr se apropiase de grup la numai cîțiva pași:

„Uitați-vă, nebunul de Aprilie".

Cavalerii au izbucnit în rîs și unul dintre ei, foarte tînăr, aproape un copil (avea și el cam 15—16 ani), începu să cînte: Aprilisi bolondja, meg lepet a toronyba, megkerdezte hany ora. (Nebunul Aprilie, s-a urcat în turn, a întrebat cît e ceasul), cîntecul de 1 Aprilie, nebunia necumpătată a primăverii.

Mihai de Giulești, nobil ereditar, se opri scurt și privi grupul care hohotea de rîs și la început, ușor încurcat, le răspunse și el, zîmbind, gata să participe cu voie bună la veselia lor. Dar surîsul nu dură decît o singură clipă pentru că-și dădu seama că rîd de el și rîsul lor îl făcu să se regăsească, ieșind din fascinație. Dar o altfel de regăsire și o altfel de conștiință de sine ca pînă atunci. Era el, **împotriva** celorlalți.

Și din clipa aceea îi deosebi, pe tînărul care cînta veselul cîntec de Aprilie și pe un domn înalt și posomorît, lîngă el, singurul care nu rîdea, și mai ales în centru, cea mai importantă nu pentru că era femeie, o doamnă foarte tînără, călărind altfel decît bărbații, cu hainele altfel strălucitoare decît ale mîndrelor slugi în livrele, în tonuri mai palide și mai pure. O frunte înaltă și o față subțire, triunghiulară și bărbia mică, încheind obrazul în jos, așa cum numai fețele de mare rasă știu să se încheie, printr-un adevărat contur, ca o linie. Era și ea veselă, dar altfel, o veselie inteligentă, care nu-și pierdea prin deșănțare deschiderea și curiozitatea. Și în interiorul acestui grup de sus era o ierarhie și Mihai o desluși fără greș, ca și cum ar fi știut-o de totdeauna. Aici, la ei, femeile erau supuse absolute ale bărbaților, nu puteau fi niciodată în frunte. Dar în cealaltă lume putea fi și altfel. Deci mai făcu un pas înspre ea, pînă la depărtarea mîinii. Doamna îi aruncă frîul calului, să-l țină, semn aproape de prietenie dar și de firească, pentru ea, poruncă. Însă el era împotriva tuturor și clar și înalt, surprinzător din nou, pentru că vocea lui, a nebunului de Aprilie, ar fi trebuit să fie gîngavă, peltică, suită de zgomote bolborosite — spuse: **Nobilus sum.**

Din nou rîsete, dar altfel, mai trufașe, fără atîta veselie.

Al cui este satul acesta, întrebă tînăra doamnă. Domnul greoi, comitele suprem de Maramureș și Ugoca își plecă fruntea posomorîtă înainte de a răspunde: Alteță, este un sat de oameni liberi, nobili valahi.

— Deci omul acesta nu minte?

— Nu, Alteța Voastră Serenissimă, răspunse seniorul posomorît și greoi, întristat din neștiute cauze.

Însă tînărul senior care cîntase cîntecul nebunului de Aprilie, izbucnind în rîs ridică biciușca asupra acestui ridicol nobil în zdrențe, cam de vîrsta lui și își cabră și calul deasupra sa, ca lovitura să vină mai de sus. Un gest scurt al doamnei îl opri și rămase cu o expresie nedumerită și puțin prostească pe fața-i copilărească.

— Ai venit să ne ceri ceva, ai vre-o plîngere?

— Nu, Domina (cuvîntul latin, grav, cu semnificație de doamnă și stăpînă era foarte potrivit).

— Atunci de ce ai venit, dintre toți oamenii acestui sat, să ne întîmpini, și încă fără nici o ceremonie? Unde sînt bătrînii, conducătorii, sau cei mai importanți oameni, cei ce ar fi trebuit să ne iasă în cale?

— Eu n-am venit în numele lor. Am venit doar să vă văd.

— Pe mine?

— Mai ales pe alteța voastră.

— Dar de unde mă cunoști? Știi cine sînt, ai auzit despre mine?

— Nu. Nu știu cine ești.

Alteța sa serenissimă, tînăra femeie, îl privi o clipă serios, apoi se înveseli și o nuanță de cochetărie femeiască de omagiu blînd și plin de o dulce slăbiciune îi schimbă poziția corpului în șa, înmuindu-i postura mîndră și înviorîndu-i trăsăturile.

— Atunci privește-mă, uită-te la mine.

Cu o îndemînatecă mișcare a frîului făcu să se rotească roibul cu stea albă în frunte, pe care călărea, așa ca tînărul s-o poată vedea și din alt unghi, apoi ridică în șold mîna dreaptă și deveni dulce și femeiește triumfătoare. Mihai de Giulești o privi neclintit, ca și cum ar fi fost firesc să i se arate astfel o doamnă atît de mare.

— M-ai privit. Să-ți aduci aminte de mine, și-și scoase mănușa de piele de căprioară și i-o aruncă, apoi unul din inele, făcu semn și alaiul porni imediat. Ciinii, puși în mișcare, începură să latre, călăreții înaintau la pas și cornurile de vînătoare își risipeau sunetele prelungi de-a lungul văii înguste, cuprinsă de coastele împădurite. Un șoim își întinse aripile, în echilibru pe pumn și silueta lui se vedea, elegantă, din spate. Culorile veșmintelor împodobeau drumul și-l făceau mult mai larg, aproape ca drumurile cele mari, care leagă cetățile. Alaiul a apucat de-a lungul rîului îngust, înspre munte și după ce s-a pierdut din vedere se mai auzeau doar sunetele de corn, prelungi, multiplicate de ecouri. Pe ulițele înguste se scurgeau oamenii înspre locul din fața bisericii unde se oprise alaiul.

Aici s-ar fi terminat întîlnirea dintre Mihai de Giulești și lumea de dincolo de schimbarea anotimpurilor și suirea și coborîrea turmelor, dacă veacul n-ar fi fost răscolit. Restul putea fi doar închipuire, din ce în ce mai depărtată. Pentru sute de ani, pe valea Marei întîmplările nu s-au deosebit, dar continentul era supus schimbărilor și deschis oamenilor îndrăzneți. De aceea Mihai n-a plecat cu un pilc de pedestrași să se lupte pentru alții ci singur, fiind mai deosebit. Ordinea lumii mari nu putea fi atacată oricum și el a intrat călugăr într-o mănăstire dominicană, la început, după rînduială, novice, apoi s-a făcut preot, a călătorit dintr-o mănăstire în alta și frații nu puteau să nu-l bage în seamă. Însă viața severă, monahală, cu regulile ei de fier, îi amintea aproape ritmul sigur al mișcării turmelor și al schimbării anotimpurilor. Viața oamenilor în străvechea instituție a bisericii se asemăna naturii, oamenii trudind și suferind să se șteargă așa cum se știu șterge pomii în pădure și ierburile pe cîmp, deși sînt deosebite. Chiar păcatele fraților erau rînduite și tolerate, chiar în acel veac al stricării credinței, numai atît cît se cădea. Astfel și viciile erau disciplinate și supuse unor canoane nu mai puțin severe decît cele spuse cu glas tare și înscrise în capituluri, de la întemeietori. Biserica permitea și urcarea, pentru ambițioși, numai ea mai liberă în ce privea numele și neamul, dar ascensiunea era trudnică și ocolită și mîndria se golea pe sine, pentru că ambiția e afirmare dar se realizează prin repetată negare. La sfîrșit, ierarhul, dacă nu ajunsese sus datorită numelui și întîmplării ci prin marile lui calități, se confunda cu regula și căpăta mohorîta și închisa ei înțelepciune. Mai rămînea calea mîntuirii și a ascezei, dar fratele Dominic nu-i cunoștea îngusta tărie și aplecare. El era mai tare în argumentele teologice decît în răbdătoarele practici, închipuirea sa îi da neliniște, dar poate nu pe cea mai mare. Deși hărăzit de mulți gradelor mai înalte, datorită ascuțimii sale de tînăr barbar pentru care multe erau totuși miracole, el n-a stat și a profitat de veac. Și-a schimbat o credință, care de fapt, nu era a lui, a devenit un abil predicator al reformei, deși-i lipsea credința simplă și brutală a lui Luther. Mintea sa era mai potrivită străvechilor canoane și a părăsit orice eclezie pentru viața lumească. Veacul îl hărăzise un loc mai potrivit, pe jumătate mănăstire, cu secrete vicii ca între zidurile ei, dar deschis și slujind neocolit puterea. Complicatele jocuri politice au statornicit importanța cancelariilor, pentru că baronii nu se mai puteau mărgini să-și atace castelele sau să se înfrunte doar în lupte deschise. Fostul părinte Dominic deveni dar emisar secret, autor al cancelariilor puternice, mai apoi sfetnic de taină și chiar ambasador al unor principi mai mărunți. Totul devenise posibil și în acel veac aventurieri ca Gritti și Martinuzzi au ajuns stăpînitori prin intrigă, Despot Vodă principe fantast, mai ales în locurile de apropiere a orientului cu occidentul, unde sub loviturile păgîne vechea ordine se prăbușise dar turcii n-au putut niciodată lăsa urme peste civilizația ridicată. După multi ani și multe călătorii și o complicată viață, participînd la complicate jocuri politice, Mihai de Giulești ajunse aproape de locurile sale natale, comite de Doboca, castelan de Hust, păstrîndu-și titlul de cancelar al coroanei. Ajutase pe principe să se instaleze, (regina Isabela era slabă și el nu sprijinea pe cei slabi) și acum venise în acest loc, cîrmuitor al părților de nord al principatului, ca să fie aproape de granița cu Polonia, unde principele său avea mari ambiții care se vor încununa pînă la urmă cu succes. De aceea avea nevoie, aici la margine, de cel mai abil sfetnic al său.

Castelul de la Hust avea ziduri groase, coridoare umbroase și întortochiate, bolți și temnițe dar noul său locuitor își împodobise cîteva camere cu prețioase covoare orientale și cu tapiserii vesele și colorate. În sala cea mai mare, unde-și petrecea o bună parte din zi, pe peretele cel lung era întinsă o tapiserie în culori mai șterse, pe un fond verde, cu o scenă de vînătoare mitologică în care un călăreț svelt își înfigea sulița în licorn în vreme ce însoțitorii săi ridicau cornurile de vînătoare anunțînd în văzduh că a fost răpusă fiara. Castelanul privea adesea tapiseria, ca și în această seară de singurătate în tovărășia tăcută a secretarului valon, pripășit pe lîngă

TRAIAN IANCU

Fată ne-mpăcată

Fată, fată, ne-mpăcată,
De flăcăi în joc jucată,
Mai farmeci cărările,
Înspre toate zările,
Cu sulfină la călcîi,
Steaua vieții să-mi mîngîi?...
Sufletul, sleit de moarte,
Să mi-l duci tot mai departe,
Eu să cred, c-ajung la tine,
Tu să fugi, rîzînd de mine?!...

Fragă, culeasă de mînă,
Frumusețe de țărînă,
Știi tu, că de mii de ori,
Mă tot strigi, te văd, și-apoi,
Ca un soare după nori,
Iar te-ascunzi — Așa-mi năzare,
Cînd din nou, ca pe-o-nserare,
Iarăși sîntem amîndoi?!...
Ce-ar fi fost, dela-nceput,
Să nu te fi cunoscut!?...
... Ce-i făcut, e bun făcut!...
Vrut-ai vrut, ori n-ai fi vrut,
Licurici, pe lună nouă,
Ți-am furat doar un sărut,
Picurînd un bob de rouă,
Pe obrazul tău, o perlă ..
Piruind un cînt de mierlă,
Printre roșii maci din grîu,
Pe un mal pierdut de rîu!...
Stau și-ascult cum curge rîul
Și cum crește-n holdă grîul,

Nalt, răsplămădit și copt ...
La Durău, la schit, un clopot,
Furînd Bistriței un șopot,
Bate, ca de ceasul opt ...
Iar te văd, fugind pe-aproape,
Culegînd flori de sulfină,
Dintr-o iarbă mătăsoasă, ce-l stropită cu lumină...
Ca de-argint, suflat subțire,
Pe o frescă-n mănăstire ...
Iar pe tine, cineva, ca vrăjit de-o mîndră fată,
Văd că nu-ți prea place ție,
Te-așeză într-o icoană și ți-a zis: Maica Marie...
Și-ai rămas iar ne-mpăcată,
Fiindcă tu ... nu-n mănăstire,
Vrei să fii în duh pictată...
Ci-ntr-alt duh, la mine-n suflet.
Să nu am nicicînd răsuflet,
Fără tine ... mînă-n mînă ...
Frumusețe de țărînă,
Ce mă faci să mor de dor...
Tu mă ții mort ... Și nu crezi!...
Dar mă-nvii, ca să mă vezi!...
Dare-ar domnul Dumnezeu,
Să mori tu de dorul meu...
Mera să caut o sulfină
Cu floare și rădăcină,
Să-ți descînt, mihnire vie,
Gălbuie-trandafirie:
Fosta-fost, să-mi fii mireasă,
Crăiasa cea mai frumoasă!...

vînătoare

l, cu care uneori vorbea pentru că nu avea
ı el nici o încredere şi deci nu mai trebuia
ă-l încerce şi să-l suspecteze.

— Va trebui să mergem Henri la vînătoare,
u baronii locali, ca să ne apropiem de ei şi
i-i apropiem de principe. Distracţia lor gro-
olană şi risetele lor nu mă înveselesc, nici
achiul lor tare care-i îmbată năpraznic, fără
buri uşori de trecere prin veselie şi vorbărie.
ipă, tac şi apoi urlă şi se prăbuşesc în ne-
mţire.

— Oamenii Septentrionului sînt întunecaţi
xcelenţă, nu e şi în petreceri decît o mani-
estare a naturii lor.

— Şi eu sînt de aici, din acele locuri. Am
vut numeroase biografii, dar acesta este ade-
ărul, de aici am pornit, ca să mă întorc tot
ici. Parcă îmi văd sfîrşitul, de cînd am sosit
ı această cetate.

Secretarul îşi strînse buzele subţiri, ca să nu
nai întrebe nimic din ce-ar fi vrut să-şi
scundă surprinderea.

— Da, acesta e adevărul, am pornit de aici,
cum parcă se închide un ciclu. Se încheie
ercul, nu-mi mai rămîne mare lucru de fă-
ut.

— Excelenţă, îndrăznesc să spun că poate
e acum înainte se vor deschide adevăratele
erspective, dacă planul Principelui se va
ealiza. Veţi acţiona pe adevărata arenă, largă
e care o...

Cu un gest plictisit, ridicîndu-se de pe scau-
ul cu spătar înalt, castelanul îl întrerupse.
Toate arenele sînt egale, pretutindeni se
oacă acelas joc, cu regulile lui numai apa-
ent complicate. Jocul cel mare e mai miste-
ios, cere alte calităţi, de supunere şi renun-
are. Eu n-am fost în stare de el. Şi nici
-am înţeles nimic din el. Aici, în acesta, pe
rice arenă, îţi trebuie doar puţină răceală
i mai ales putinţa să mai depui trudă, în
itda răcelii. Nu cînd eşti înfocat ci atunci
ind îţi pasă mai puţin, cînd totul în jur de-
ine unealtă".

Cu un pas greoi, părăsi încăperea, luminîn-
lu-şi drumul cu o luminare luată de pe o
nasă, în sfeşnic greu, de argint. Umbra sa,
roasă se profilă pe pereţi, trecu întunecînd
apiseria cu uciderea licornului. În costum de
urte, negru, cu ciorapi albi şi cu pantaloni
oarte scurţi, bufanţi, cu mijlocul prins de un
anţ cu verigile mari, de aur care-i punea în
videnţă pieptul lat şi umerii încovoiaţi şi
ngroşaţi, noul guvernator al părţilor de nord
nergea cu o prea mare grijă, ca şi cum n-ar
i fost în casa lui şi ar fi trebuit mereu să
e păzească de pericolele colţurilor întune-
coase unde-şi petrecuse o parte din viaţă. În
atacul de dormit se mai uită odată la lu-
mina tremurătoare a lumînării, mînată de
urenţii fără noimă a clădirilor vechi de pia-
ră, într-o oglindă cu ape verzui, ca şi cum
-ar fi ştiut că seara privitul în oglindă e
un îndemn pentru a-l vedea pe cel necurat.
„Am trăit mult, cincizeci de ani" îşi şopti,
apoi se aruncă în pat, aşa îmbrăcat, nu-şi
scoase nici pantofii din piele subţire de că-
prioară şi se întoarse cu faţa la perete, pre-
gătindu-se pentru încă o obositoare noapte
de insomnie, de tristeţe apropie fără gînduri,
legată de ciudatul său gînd din ultima vreme
că s-a întors ca să închidă un cerc. Ca şi cum
locul acesta ar fi fost mai important decît
vîrsta şi puterea lui de acum, faţă de cel
care fusese cu 30 de ani înainte. „N-am făcut
nimic", îşi spunea, parcă ar fi ştiut ce trebuia să
facă, ce avea de îndeplinit.

Spre dimineaţă, ca de obicei, adormi înfri-
gurat în camera răcită. Aşa dormea, pînă
spre amiază, ca şi cum lumina soarelui ar fi
putut să-i răsipească gîndurile tainice ce-l
chinuiau în somn, fără trup de cuvînt. Apoi,
sculat, îşi îndeplinea absent însărcinările, tre-
burile şi planurile, cu hotărîri sigure şi cu-
vinte spuse cu economie, numai cele ce îşi
aveau rost, cu dibăcie şi energie, parcă s-ar
fi gîndit şi ar fi cumpănit totul dinainte. Dar
toate se închegau în afara lui, din obişnuinţă.

Vînătorii au venit în cetate de după amiază,
ca să se poată porni a doua zi în zori în ur-
mărirea vînatului. Curţile interioare s-au
umplut de larma slugilor cărora li se dădea
mîncare şi băutură după voie, acum, înaintea
marei goane, ca să prindă puteri, după cum
vor fi răsplătiţi şi după vînătoare. Pe cori-
doarele aripii pentru musafiri era o altfel
de grabă şi agitaţie, mai furişată, ca să nu
tulbure stăpînii. În sala cea mare, a armelor,
s-au aprins focuri mari în cele patru caihe
uriaşe, din fiecare colţ, s-au aprins lumînări
în toate ungherele şi s-a aşezat, după obiceiul
anului, o întinsă faţă de pînză peste masa
mare. Scaunele cu spătar înalt şi cu încrus-
taţii purtînd semnul coroanei stăteau aşezate
la rînd, în aşteptarea seniorilor, a magnaţilor
acestei părţi a ţării. Tăcerea lor întunecată
de cavaleri adormiţi în aşteptarea unei mira-
culoase învieri, înconjurînd greoi masa năştea
părerea unei ordini în agitaţia servilă din jur.

Înainte de a veni stăpînii, în spatele scau-
nelor, la fel de tăcute şi neclintite ca şi aces-
tea, s-au orînduit slugile în livrea a căror
grijă era să astîmpere setea. Nu vorbeau unii
cu alţii şi nici nu se priveau, parcă mîndri
de încremenirea lor, de asemănarea cu lucru-
rile neînsufleţite. S-a auzit sunet grav de
gong, tot după obiceiul din apus, unde-şi
petrecuse castelanul anii vieţii sale şi în sfîr-
şit au apărut şi mesenii. În frunte păşea Mihai
de Giuleşti, Cancelar al principatului, tot în
costum de curte. De gît, lăfăindu-se pe pieptul
larg îi atîrna marele colan, însemn al înaltei
sale funcţii şi a încrederii de care se bucura.
Alături, la braţul său, păşea una din doam-
nele invitate, nevasta celui mai puternic din-
tre magnaţii invitaţi la vînătoare, Contesa
Bethlen, tînără, cu faţa sidefie şi îngustă, cu
părul de un blond de cenuşă, cu ochii cenuşii
şi liniştiţi, aproape absenţi, cu licărirea pier-
dută înăuntru. Şi rochia strînsă la mijloc era
tot cenuşie, întreaga ei înfăţişare fiind un
triumf al frumuseţii celei mai modeste dintre
culori.

Venirea el aici era o victorie politică a can-
celarului, pentru principele său şi pentru el
personal, pentru că pieirea neamului ei, uci-
derea fratelui şi surghiunirea mamei era
rodul acestor doi bărbaţi. A principelui din
ambiţie, a cancelarului său din tristă şi pru-
dentă necesitate. Mai bine ar fi fost să-şi
termine viaţa într-o mănăstire şi cît mai re-
pede, ca să nu lase urmaşi dar tînărul Beth-
len, nobil de neam nou şi puternic prin el
însuşi a vrut să-şi încerce puterea şi a luat-o
de nevastă, riscînd disgraţia dar poate pîn-
dind dacă nu pentru el atunci pentru urmaşii
lui, cea mai mare ambiţie a locului. Pentru
că stănepoţii porcarului de pustă (bunicul
său) urmau să poarte în vine sîngele regesc
al familiei Zapolya şi mai ales să se bucure
din leagăn de prieteni şi de nostalgia celor
ce totdeauna dorind o schimbare recurg la
trecut. Dar deocamdată contele (ce nu mai era
nici el chiar atît de tînăr), acceptase invitaţia
la vînătoare ca un semn că se supune principe-
lui iar soţia sa, cu adevărat tînără, mergea la
braţ cu acel ce îndrumase uciderea fratelui
său, e adevărat, bicisnic şi nebun. Panglica
neagră ce prindea părul blond cenusiu al
doamnei putea fi şi un semn demonstrativ
de întîrziat doliu şi de neîmpăcare dar poate
era cea mai simplă şi mai potrivită podoabă
pentru fata ei îngustă şi absentă. Ca un semn
al împăcării, al respectului pentru trecutul
rămas trecut, cancelarul castelan nu se aşeză
nici el şi nimeni altcineva, pînă ce tînăra
contesă Bethlen nu se odihni pe scaunul cu
spătar înalt, în dreapta stăpînului casei.

Veselia se înteţi treptat, cu ajutorul vinului
roşu din pivniţele a căror chei le avea numai
administratorul principal al domeniului. Con-
tele Bethlen domină masa cu rîsul său puter-
nic, strigînd la glumele, fie şi proaste : uriaş,
uriaş ! Toate glumele erau urieşeşti, ca şi mîn-
carea şi vinaţurile şi vînatul şi viaţa pe care
trebuia s-o trăiască energic şi violent. Subţire-
le şi tristul umor acid al cancelarului era inun-
dat ca o îngustă lamă de pămînt de un puhoi,
sub adevăratele glume, pline de vitalitate, ale
magnaţilor care dădeau respectul cuvenit
puterii principelui şi primului său servitor dar
ştiau că ei, aici la margine, erau adevăraţii
stăpîni ce se puteau răscula, dacă nu mai
vroiau să asculte.

După ce a curs destul vin, mesenii au cîntat
un cîntec vesel de pe vremea luptei cu impe-
rialii (luptă ce nu încetase şi nici nu avea să
înceteze) : „Trist spurc de porc, vai ce te-ai
uscat. Dar nu-i nimic, va veni neamţul şi te
va linge pînă-i fi iar neted". Pasiunea poli-
tică şi dragostea de viaţă şi plăcerea mîncării
şi băuturii le umfla obrajii în acest cîntec
preferat.

Şi cancelarul cînta, să nu-şi supere oaspeţii,
cu ochii îngustaţi de o abia simţită ironie,
îndreptaţi spre contesa Margareta Bethlen
care, poate în amintirea acelor lupte conduse
de neamul ei nefericit, rîdea înalt, în perfectă
bună dispoziţie, chiar dacă, din femeiască de-
centă, nu cînta ea însăşi.

Contele Bethlen şi-a invitat, sculîndu-se cu
oarecare greutate de la masă, nevastă tînără
la un dans. Ea l-a respins blînd, bărbatul ei
de abia a băgat de seamă şi a dansat singur,
bătînd pasul apăsat pe pardoseala de piatră,
fără muzică, într-un ţopăit sec ce părea că nu
va avea sfîrşit. Apoi s-a aşezat pe un alt scaun
şi a adormit cu faţa pe masă. Servitorul său
l-a tîrît cu blîndeţe să se culce în iatacul său
şi au plecat şi ceilalţi oaspeţi, majoritatea aju-
taţi de slugi. Cancelarul s-a înclinat în faţa
contesei şi aceasta şi-a luat rămas bun de la
el, pînă a doua zi, cu graţie şi firesc, ca o
foarte mare doamnă pe faţa căreia nu se
poate citi nimic în afară de bunăvoinţă şi
politeţe.

În sala mare au rămas doar scaunele ne-
orînduite, unele răsturnate, şi spătarele lor
înalte nu mai arătau ordine încremenită ci o

O nuvelă de ALEXANDRU IVASIUC

omenească oboseală, neorînduială şi murdărie,
o pustiire după ce viaţa s-a terminat. Can-
celarul a făcut semn servitorilor să iasă şi să
nu facă ordine şi s-a aşezat la foc, singur, pe
un scăunel cu trei picioare ca în casele mi-
cilor nobili valahi de unde pornise. Cu un
băţ scormonea în jar şi aşa a fost găsit de
secretarul său valon ce a îndrăznit, datorită
importanţei lucrului pe care trebuia să-l
spună :

— Totul e pregătit excelenţă. Doriţi să ve-
deţi animalul şi omul ?

Cancelarul l-a privit la început absent, ca
din altă lume, apoi i-a răspuns : „Nu. Tu eşti
de ajuns. Mă încred în tine". Secretarul a
vrut să se retragă dar a fost oprit de un semn.
A fost nevoit să aştepte tăcut, în picioare,
pînă ce într-un tîrziu, cancelarul şi-a vorbit
sieşi cu glas tare :

— Poate trebuia să se întîmple, oricum,
poate că din cauza mamei acestei femei. Cînd
am văzut-o din nou desigur, n-avea cum să
mă recunoască, era bătrînă şi rea, ambiţioasă
şi fără minte. Dar cînd era tînără era încă mai
strălucită decît fiica ei şi m-a lăsat s-o pri-
vesc, întorcîndu-şi calul. N-am făcut însă ni-
mic, absolut nimic şi m-am întors aici, în
cerc".

De abia atunci îşi ridică privirea spre se-
cretar, făcu un semn de lehamite cu mîna,
apoi se ridică hotărît : totul trebuie făcut cum
se cuvine. Arată-mi animalul.

Au ieşit în curtea castelului şi s-au furişat,
ca şi cum n-ar fi fost stăpînul castelului şi
omul său de încredere, pînă la grajduri şi
acolo, secretarul a bătut de trei ori într-o
uşă masivă de stejar, prea grea şi prea ma-
sivă pentru un grajd, apoi tot secretarul n-a
aşteptat să se deschidă uşa ci a scos o cheie
de la brîu şi a deschis lacătul.

Animalul a zornăit din lanţuri şi s-a ridicat
în două picioare, mormăind ameninţător. Era
un urs de mărime neobişnuită, fără blîndeţe
şi încetineală. Omul îi semăna sau el sease-
măna omului, la fel de negru, dezvelindu-şi
dinţii albi, părul îi cădea pe frunte, pînă dea-
supra ochilor mici, întunecaţi. Bolborosi ceva
şi-şi căscă gura, izbucnind apoi într-un rîs
nătîng.

„E mut Excelenţă. De mic cineva i-a tăiat
limba, poate de aceea se înţelege numai cu
bestia. De aceea e şi potrivit, face numai ceea
ce i se spune."

— Potrivit instrument ai ales Henri. Foarte
potrivit.

— Desigur Excelenţă. Instrumentele trebuie
să tacă.

Cancelarul privi umbra animalului zbă-
tîndu-se pe peretele chiliei, sub torţa de ră-
şină care picura încet, apoi umbra omului, la
fel de agitată şi apoi se întoarse şi ieşi, pă-
şind prin curte fără prudenţa de la început,
cu un fel de obosită nepăsare. Nu-l aşteptă
pe secretar, rămas în urmă să închidă uşa.

Ajuns în camera sa, înainte de a se trînti
din nou îmbrăcat în pat, îşi privi faţa în
oglindă şi apoi şi-o pipăi uşor, ca şi cum ar
fi vrut să se convingă că există. Căzu de
îndată într-un somn greu, fără vise, ca în
tinereţea sa ambiţioasă.

Din zori, înainte de răsăritul soarelui,
curtea se umplu de slujitori tăcuţi, de sold-
aţi şi cai, de cîini cu greu stăpînîţi în lese
de către psari. Din cînd în cînd răsunau po-
runci scurte şi în sfîrşit veni rîndul aşteptării
nerăbdătoare, pînă la sosirea seniorilor ve-
seli şi buhăiţi de somn. Porţile curţii s-au
deschis larg şi podeţul a fost lăsat peste şan-
ţul de apărare, pe turnul cel mare al caste-
lului s-a ridicat steagul cancelarului princi-
patului, ca şi cum alaiul ar fi plecat la o
importantă luptă, hotărîtoare de destine. În-
tîi un corn singuratec a sunat prelung, altele
i-au răspuns şi alaiul a acoperit drumul în-
negrit de copite cu culorile strălucitoare a
veşmintelor. În fruntea seniorilor călărea
cancelarul şi alături de el tînăra contesă
Bethlen şi bărbatul ei.

După un timp au părăsit drumul cel mare
şi s-au înşiruit pe o potecă suitoare, printre
copacii aproape dezveliţi de frunze. Călăreau
unul în spatele celuilalt, într-un lung şir tă-
cut. Cancelarul îşi proptise bărbia în guler
ca pasul calului să nu-i clatine capul şi să-i
turbure tihna meditaţiei grave în care era
adîncit, privirile sale nu căutau în jur, părea
pierdut şi rupt de plăcerea bărbătească a vî-
nătorii. Mîna ţinea frîul cu obosită moliciune
dar animalul era blînd şi ascultător, purtîn-
du-şi povara cu melancolică răbdare.

Cancelarul a propus, şi a propus cu tărie,
ca vînătoarea să se facă prin pîndă, după obi-
ceiul Apusului, folosindu-se şi archebuzele ca
să cadă vînat bogat şi fiecare să se poată făli
cu trofee. Seniorii vroiau să alerge cu caii şi
cîinii dar au trebuit să dea dreptate gazdei pen-
tru că e greu de alergat călare pe cărările în-
guste ale pădurilor de munte care nu se
isprăvesc nicăieri. Ei erau oameni de pustă şi
aşa au rămas, mai ales atunci cînd se dez-
lănţuiau la vînătoare sau război. Le plăcea
mişcarea largă şi neastîmpărul şi fierberea
sîngelui. Însă plăcerea vînatului mare, de
munte a trofeelor şi liniştitele sfaturi ale
gazdei i-a convins repede şi au descălecat în-
tr-o poiană şi apoi s-au îndreptat spre locu-
rile de pîndă unde au fost aşezaţi, fiecare
după cinul şi importanţa sa, în spatele unor
arbori groşi cu care au încercat să se unească
pentru a nu fi văzuţi de fiare.

„Nimic nu e mai frumos decît un şir de
bărbaţi, tăcuţi, aşezaţi la mică depărtare
unii de alţii", spuse încet, în şoaptă, cancela-
rul spre urechea atentă a secretarului său
valon, Henri, care apărea şi dispărea mereu,
ca şi cum prin el s-ar fi transmis ordinele
de vînătoare.

La dreapta sa, gros cît stejarul lîngă care
stătea, Contele Bethlen îi făcea din cînd în
cînd semne cu mîna pentru că nu suporta
pînda decît atunci cînd animalul pîndit era
în faţă şi-l putea vedea. Nu ştia ce să facă
doar cu el însuşi şi de aceea dacă nu putea
striga, măcar vroia să fie văzut de către alt-
cineva, fie el şi gazda cancelarului pe care ori-
cum nu-l iubea. Cancelarul îi răspunse moale,
gîndindu-se : „Iată cineva care ştie cu adevă-
rat să fie în frunte şi nu se întreabă de ce
face ce face. El nu este supus marelui meca-
nism, ca un străin".

Mirosul amar al frunzelor îi umplea nările,
ceaţa subţire nu era pe deplin risipită nici
de boarea uşoară de vînt care legăna ramu-
rile şi nici de razele soarelui de toamnă tîr-
zie, ţesute fin deasupra rămurişului des. Tă-
cerea împunsă de sunetele prelungi de corn,
îndepărtate, vestind începerea goanei, îi era
prielnică gîndurilor sale ascunse. Privi încă
o dată la dreapta şi văzu ieşind cu un pas
înaintea bărbatului ei pe tînăra contesă
Bethlen şi imaginea ei îi crescu în minte, ca
şi cum n-ar fi fost la douăzeci de paşi depăr-
tare. Aerul dimineţii o făcea veselă, o undă de
viaţă proaspătă în trupul ei subţire se făcea
simţită pînă la el deşi n-ar fi putut spune
cum. Ieşea un pas, apoi se retrăgea, avea un
neastîmpăr copilăresc. Îşi potrivea cîte o să-
geată în arc şi chiar o îndreptă spre el, fă-
cîndu-se că ochteşte apoi şi ea, prietenește, îi
flutură mîna într-un salut. Cancelarul îi răs-
punse şi el şi zîmbi nevăzut.

„Am strecurat omul şi animalul chiar în
spatele lor, îi şopti Henri. Ordonaţi să le dăm
drumul cînd va începe vînătoarea şi goana
se va apropia ?"

Cancelarul mai făcu un semn de salut, prie-
tenos, spre tînăra contesă, apoi spuse : Tu dai
acum ordine Henri. Cînd vrei tu.

— Atunci e mai bine. Totul pare verosimil,
ca un adevărat accident de vînătoare, răs-
punse secretarul şi-şi sticli dinţii. Ochii îi
străluceau de bucuria datoriei îndeplinite.

— De ce o facem, Henri, îl întrebă brusc
cancelarul şi tînărul său om de încredere se
pierdu o clipă. Ştia de ce o face, sau de ce
trebuie făcut totul. Noua dinastie trebuia con-
solidată, nimeni nu mai trebuia să poarte în
vine sîngele neamului alungat de la putere.
Ordinea trebuia instaurată definitiv în prin-
cipat, să se pună, odată pentru totdeauna ca-
păt vremurilor tulburi. Dar desluşi un înţeles
adînc în întrebarea cancelarului şi acestui în-
teles îi răspunse, nu în limba internaţională
a vremii, pentru oameni instruiţi, **humaniştii,**
în care vorbeau de obicei ci în limba sa na-
tală ce-o folosea cu stăpînul său numai în
rarele momente de mai mare apropiere :

— Par fierté Monseigneur.

Cancelarul se întoarse cu faţa spre pădure
şi privi ştergîndu-se pe sine, formele ei um-
broase, coloanele de lemn şi golurile de aer,
slaba adiere a frunzelor subţiate de vreme.
Fu cuprins de o tristeţe suportabilă, cea din
el găsindu-se cu aceea din afara lui, din golu-
rile încremenite dintre arbori. În depărtare,
dincolo de bătaia archebuzelor şi a săgeţilor,
în latura stîngă, trecu un cîrd de căprioare,
cenuşii în ceaţa de sfîrşit de toamnă, ca nişte
umbre de fum, vestind apropierea vînătorii.
Oamenii încremeniră, cu mîinile pe arme.
Regretul cancelarului nu mai era legat de
faptele ce părea că poate să şi le aleagă,
acum, ci de un gînd al lui mai vechi. „Toate
aceste frumuseţi sînt trecătoare, nimic nu se
poate clădi pe ele. Mi-am irosit viaţa pentru
că n-am căutat ce-a trebuit". Se gîndea la
semnul prin care îşi imagina, în rare mo-
mente, tot ce era demn de luat în seamă,
marele romb încremenit pe care toate sînt
aşezate.

Cu privirile pironite dincolo de ceea ce ve-
dea, de abia băgă în seamă creşterea zgomo-
telor, strigătele şi larma gonacilor, apariţia vî-
natului, lăsă să-i scape pisica sălbatecă ce-i
ieşi în cale. Auzi archebuzele tunînd înăbuşit,
astupînd vibraţia arcurilor. O clipă se gîndi
la ce s-ar întîmpla dacă ar pleca, luîndu-l cu
el şi pe Henri dar înţelese că n-ar avea unde.

Îl simţi pe Henri în spatele său, nerăbdător
şi-i atinse mîna. Fără să vadă nimic în jur
îşi dădu seama că acum a sosit momentul cel
mai prielnic, chiar la prima bătaie, cînd toţi
sînt stîrniţi şi nimeni nu bagă de seamă decît
propria sa pradă aşteptată. Şopti : Acum, dă
ordin chiar acum şi secretarul dispăru rapid.

Un cerb, urmărit de cele trei ciute ale sale,
venea în goană spre ei, rupînd ramurile cu
coarnele, răsuflînd greu, ca un taur. Eleganţa
se unea cu vigoarea şi cancelarul fu bucuros
că o ia nu înaintea sa ci chiar a contelui
Bethlen, auzi împuşcătura archebuzei, văzu
apoi cum contesa, subţire şi înaltă, făcu un
pas înainte şi întinse arcul cu graţie şi ho-
tărîre, cu faţa sclipind de o neaşteptată bucu-
rie a încordării braţelor ei destul de slabe
şi apoi, lăsîndu-se uşor pe spate, trimite să-
geata într-una dintre ciute şi cum ridică bra-
ţele cînd animalul se opri brusc străpuns în
pieptul îngust, cum se poticneşte ca şi cum ar
fi făcut un pas greşit şi cum cade. Era o lovi-
tură foarte frumoasă şi tînăra contesă rămase
cu braţele întinse de bucurie, de mîndrie
adolescentină.

„N-aş mai putea opri nimic", se gîndi can-
celarul încă o clipă şi urechea lui exersată
şi atentă auzi trosniturile unui pas greu, doar
el le auzi şi apoi ursul, ca şi cum ar fi avut
înalte raţiuni politice, sări în spatele femeii
care ţipă scurt. Totul a fost atît de rapid
încît bărbatul de alături de abia avu timp
să-şi scoată sabia, dar era prea năucit şi cînd
fiara îl observă, cu sigur simţ al primejdiei îi
zdrobi capul. Apoi se întoarse spre femeie.

Cu deplină stăpînire de sine Cancelarul îşi
potrivi săgeata în arc şi o trimise în fiara
înfuriată. Chiar atunci auzi întîi un strigăt
răguşit de om furios, apoi un şipăt sfîşietor.
Printre tufele din spatele locului unde au fost
aşezaţi contele Bethlen şi soţia sa ca să aş-
tepte bogata pradă a vînătorii, îl zări miş-
cîndu-se agil pe Henri.

Vînătorii în sfîrşit îşi dădură seama că s-a
întîmplat ceva grav şi soseau în fugă la locul
accidentului. S-au aşezat în cerc, tăcuţi, cu
feţele posomorite şi închise, la o distanţă res-
pectuoasă de cîţiva paşi de cele trei trupuri.
Nimeni nu îndrăznea să se apropie, să se
aplece şi să închidă măcar ochii victimelor,
să caute cu disperare dacă nu mai au poate

Ilustraţie de FLORIN PUCA

puţină suflare. Nimeni nu vroia să-i atingă
şi atunci gazda, cancelarul principatului, făcu
primul pasul şi se aplecă mai întîi deasupra
trupului femeii. Erau acum patru. Ursul, stră-
puns de săgeată, răsturnat lîngă femeie, cu
blana zburlită, un exemplar uriaş care ar fi
făcut cinste oricărui vînător, un adevărat tro-
feu. Alături femeia cu veşmîntul sfîşiat la
umăr, dezvelindu-i carnea sfîşiată. Sîngele ce
prinse să se închege îi întuneca albeaţa, ră-
masă mai mult bănuială, nu pentru toţi ochii
ci numai pentru cei măriţi de fascinaţie ai
cancelarului. Numai el vedea rămăşiţele albe
ale pielii, îi simţea catifelarea pierdută, el,
care de mic se deosebea de semenii săi pentru
că-şi putea închipui şi ceva ce nu văzuse şi
numai aceste lucruri aveau preţ pentru el.
Din rana larg deschisă a gîtului subţire şi
nobil se mai prelingea o şuviţă de sînge, în-
cet, fără ţîşnirea ce trebuie că a avut-o la
început. Privirea cancelarului alunecă peste
faţa împietrită de teroare, peste ochii sticloşi
ca două mărgele verzi de sticlă.
În interiorul minţii sale privirea sa ascunsă
desluşi nu faţa nobilă şi frumoasă a unei fe-
mei ci un bot ascuţit, de nevăstuică ucisă,
fiară mică şi iute, felină agilă şi străbătătoare,
aşezat pe trupul cu rotunjimi neîmplinite al
unei tinere fete. Îşi mută privirea dincolo de
leşul ursului spre bărbatul uriaş, acum întins,
cu mîinile mult în faţă, şi ele uriaşe, înfipte
în ţărînă şi frunze uscate, cu faţa lipită de
pămînt, aproape înfiptă şi ea, căutînd în ţă-
rînă sau în băltoaca de sînge ce înconjura
capul. Umerii ridicaţi făceau o movilă şi can-
celarul desluşi şi aici trupul unui bivol în-
tunecat. În treacăt se gîndi că dacă nu i-ar fi
ucis el, mai curînd sau mai tîrziu. I-ar fi ucis
ei pe el. Stăpîn pe fiecare din mişcările sale
îşi stăpîni însă ridicarea nepăsătoare a ume-
rilor.

Se aşeză în genunchi, în mijlocul marei tă-
ceri a oamenilor stînd în cero împrejurul lor
şi se mai gîndi că ei, ursul, cei doi oameni
ucişi şi el însuşi, în spaţiul înconjurat de vî-
nători tăcuţi, erau ca pe o scenă, rotundă şi
ruptă de rest, de privitorii înfricoşaţi şi de
toţi cei dincolo de ei. Mai privi cu răceală
botul de nevăstuică ce înlocuise faţa veselă
şi nobilă a tinerei contese şi pentru o clipă
şi-o reaminti, aşa cum o văzuse. Se aplecă şi
cu gesturi calme îi închise ochii, firesc ca
şi cum ar fi fost preotul ce fusese chemat
pentru ultimile îngrijiri şi-şi făcuse datoria.
Apoi scoase o batistă fină şi-i acoperi faţa.
Se ridică şi privi în jur, la oamenii tăcuţi şi
întunecaţi. Ochii lor dovedeau de acum neîn-
crederea sau chiar bănuiala. Ştia de mult ce
înseamnă un asemenea moment, că e deajuns
ca cineva să aibă îndrăzneala, să se întrebe
numai, cu glas tare, cum a ajuns ursul a-
cesta, aici, venind din spate, pe care nimeni
nu-l văzuse, îndreptîndu-se tocmai spre larmă
şi nu fugind de ea. Şi altul să ridice mîna
înarmată. Mica scenă s-ar lărgi, spectatorii
ar deveni actori şi nimic nu l-ar putea salva.
Un fior îi înţepeni muşchii şi un val cald
de sînge îl lovi în gîtlej, făcîndu-l să înghită.
Era o nespusă plăcere în gustul sărat al fricii
pe care-l simţea din nou pe limbă, era din
nou **el,** cel ce nu se numea pe sine, împotriva
tuturor celorlalţi, conştient că este el pînă în
ultimul mădular. Voinţă şi hotărîre, imbold la
acţiune iute. Ca să fie, trebuie acum cu ade-
vărat, nu prin titlurile sale, să fie deasupra
tuturor pentru că numai deasupra se poate
supravieţui, atunci cînd simţi adînc că trăieşti.

Îi privi pe toţi cei din jur, văzu că s-au
apropiat şi hăitaşii şi slugile, ale magnaţilor
şi ale sale, păru că-şi numără forţele şi apoi
cu un glas înalt şi sigur pe el, spuse :

„Domnii mei, e un trist şi stupid accident.
Mîhnirea de abia mi-a lăsat glas să vorbesc
şi cuvintele sînt greu de găsit. Altetea sa Prin-
cipele va fi, asemenea, adînc mîhnit, pentru că
tocmai acum, cu greu s-a aşezat pacea în prin-
cipat dar adevăratul semn al păcii e atunci
cînd foştii rivali există şi pot fi mulţumiţi,
aşa cum e dorinţa principelui".

Cercul de privitori se clinti puţin, cu neîn-
crederea păstrată, în cumpănă să se transfor-
me în mînie sau să se închidă în sine. Acum
era momentul cel mai periculos, adevărata în-
fruntare, după ce vorbise şi cuvintele lui des-
luşeau şi mai mult ciudăţenia acestui acci-
dent. O mînă atingînd garda sabiei ar fi fost
de ajuns ca să le aducă aminte că sînt înar-
maţi. Siguranţa sa de sine, glasul său înalt,
fals îndurerat, care amintea asprimea nu era
deajuns.

— Henri, strigă cancelarul şi secretarul se
strecură, al cincilea actor, în locul gol înconjurat de vînători.

— Excelenţă ?

— Aceste nobile victime trebuiesc conduse
cu toată pompa. Ai soldaţi prin apropiere ?

— Da, excelenţă. După obicei, la locul po-
pasului ne aşteaptă oameni din gardă şi locul
nu este departe.

— Sună din corn semnalul, să vină. Să fa-
ceţi două paturi din brad şi să-i întindeţi pe
ele. Deşi e zi, să se aprindă torţe din cetini.

Cornul a sunat prelung şi din depărtare i-a
răspuns altul. Din mijlocul mulţimii s-au des-
luşit numeroşi slujitori ai cancelarului şi
vînătorii săi, mai numeroşi pentru că el or-
ganizase vînătoarea. A mirosit a răşină proas-
pătă şi loviturile de secure erau aproape ve-
sele. Cele două trupuri au fost întinse pe
paturi largi, de cetini şi la loc mai deschis s-au
aprins torte din crengi lungi, de brad. În mar-
ginea alaiului de seniori, tăcuţi şi cu armele
plecate în cernită poziţie, scoase din teacă
spre cinstire, păşeau greoi soldaţii cetăţii
Hustului.

Cancelarul mergea în frunte, la cîţiva paşi
înaintea tuturor, îngîndurat şi singur. Valea
Tisei sclipea în depărtare, pădurile erau bă-
tute de un vînt aspru ce le scotea la iveală
posomorîta lor frumuseţe. Ochiul adînc al can-
celarului le gusta asprimea care-i părea vie,
ameninţarea de care-şi dădea seama ca s-o
biruie. Clipa de mare teamă şi înfrîngerea
ei îi scociorîse un chef sălbatec de viaţă de
aceea îndrăznea să privească pînă departe şi
ce vedea nu i se părea pieritor şi fără impor-
tanţă, nedemn faţă de imaginea zămislită de
el, a rombului.

MIRCEA MICU

Vestiri de mai

Seminţele vestesc, acum se-aude
tulburătoarea naştere în flori.
Fîntîni adînci, izvoare din izvoare
şi oase de bărbaţi cutezători.
Să ne spălăm în rouă. Creşte grîul
şi-un clopot de lumină ne străbate
visările. Ne-nfăşurăm în faldul mătăsos
spre punţi curbate în eternitate.
Şi tot mai Sus privirile spre treapta
grăbind cu rotitoarele-l inele.
În zori, în Mai, sfinţiţi de frumuseţe
stăm treji şi ochii picură-n drapele.

Pămînt

Aici, pe aburul acestul
orgolios şi vechi pămînt,
lipit de ochi, lipit de piele
ca un ocrotitor veşmînt.
Aici, pe lacrima subţire
a unui continent bătrîn
e locul unde trec în doruri
şi leagănul unde rămîn.
Învăluit de-un aer unic,
ascult silabele sunînd
din dorul dorurilor toate
rememorînd, rememorînd ...
Aici, unde începe lumea
şi unde se sfîrşeşte ea
creşte o zodie cu sălcii
peste îmbătrînirea mea.

GRETE TARTLER

Choral

Cît sînt de dulci cuvintele tale
cu mierea zăpezii căzînd pe cristal
învăluindu-mă, fug pe pereţii subţiri
albine cu sunetul blînd de choral.
Cît e de gol potirul meu nevăzut
şi cît de albe cuvintele care-l cuprind ;
vestmîntul acesta ce-n mine îl port,
o s-acopere lumea cu flori de colind.

GEORGE-VIRGIL STOENESCU

Luminatorul

Îmi plouă noaptea-ziua înspumat
Solar lovit în puntea regăsită
Un rîs de mască apa o irită
Îmi plouă noaptea-ziua înspumat.

În şirul nestatornic de statui
Bătaia inimii şi-a liniştit un vierme
O stea-n inele unsă fără vreme
În şirul nestatornic de statui.

Al noulea e bustul unui gînd
Ce ar fi vrut să fie o idee
În cercurile frunţii orhidee
Al nouălea e bustul unui gînd.

Un privilegiu de nevoie-n dor
Pecetea sceptrului a scris un vers
La dulcele nemernic şi pervers
Un privilegiu de nevoie-n dor.

Sglobie eroarea întreba...

Cum moare marea-n fiece lumină
Purtată ochiului în duh vărsare...
Mai poate fi o mînă cînd răsare
La fratele ce rugul îl închină ?

Şi poate orbirea spargerii de stînci
Să liniştească ancora de carne,
La fruntea grea de fluturi să răstoarne
Ştiutele poveri, florile adînci ?

Iar ghimpele de stea îl simt în mîne
Să-i scot afară palid, rea comoară
Armurilor de şerpi a cîta oară...

Mă înveleşte apa pe coline
Din ochiul îngropat în vechi saline
O pasăre a mai putut să doară ?

Livada plînse galbena privire

Ca omul care arde în nisipuri
Iubirea de o vară ne-ncepută
Simt glasul ispitit cum mă asmută
Ca omul care arde în nisipuri.

Degeaba umbra vrea să mă închege
Nu simt durerea pietrei de-a fi înger
În ochiul ce strecoară iarba singer
Degeaba umbra vrea să mă închege.

Ca un destin de păsări cînt sub mare
La somnul împlinit pe albe chipuri
Şi vreau armura moartă în răstimpuri
Ca un destin de păsări cînt sub mare...

ARTE

TEATRU

Sarajevo, cu ieşire la munte

Cine merge la Sarajevo, inima Bosniei, trage, bineînţeles, la hotelul Evropa. Oraşul e un istm înflorit al Orientului, cu gust puternic de ghiudem şi floricele de porumb (prăjite cu puţin ulei şi un praf de sare). Bulbii moscheielor alternează cu cepele adevărate pe care le sparg în pumni bucătarii mustăcioşi de lîngă bazar, condimentînd pînă la lacrimi oile la proţap. Cînd musulmanul intră în papuci, păşind smerit să se roage, vîrful de minutar al minaretelor capătă o uşoară trepidaţie pe pieptul invizibil al lui Alah; cînd, recules, iese din moscheie, se aruncă în bocanci cu febrilitatea omului modern care se urcă în autoturism, nerăbdător să demareze. Sînt obligatorii cinci jumătăţi de oră pe zi pentru a te prezenta, spălat pe mîini, măcar în faţa ta: după care — calea-valea — la treabă. Meşteşugarul băştinaş îşi iubeşte treaba, lucrînd în filigran nu numai aurul, argintul, alama, dar pînă şi baclavaua. Fără ieşire la mare, Sarajevo e ca o Mangalie cu ieşire la munte. Peste tot, pe tăpşane — cruci albe creştine şi pietre funerare cu turban, arătînd o convieţuire paşnică şi dincolo. În afară de aceste podoabe de cult, oraşul nu are statui — şi e de mirare, întrucît munţii stau la îndemînă. La cîţiva kilometri — izvoarele Bosnei. Un peisaj unic, duceţi-vă să-l vedeţi. De sub tonele de piatră seacă se reped adevărate cascade, apa musteşte prin toate crăpăturile de parcă cineva ar stoarce munţii. Pîrîul care curge prin oraş e roşcat din cauza oxidului de fier, peste el sînt azvîrlite cîteva frumoase poduri, dintre care cel mai faimos — şi cel mai periculos — e cel al lui Gavrilo Prinţ. Un muzeu, special vorbeşte despre incidentul de la Sarajevo.

Doi dintre marii scriitori ai Jugoslaviei aparţin acestor meleaguri frămîntate: Iovan Ducici şi Ivo Andrici.

Dar să ne întoarcem la hotel. Evropa ici, Evropa colea. Ghiudemul şi feregeaua (înlocuită de curînd cu mini) nu împiedică acest brav oraş de a fi realmente european.

Anual au loc aici două importante festivaluri: unul, naţional, de teatru (scenele mici şi experimentale), ajuns acum la a XII-a ediţie, şi celălalt, internaţional, de poezie. Deocamdată, aceste detalii, în faţa cortinei.

Marin SORESCU

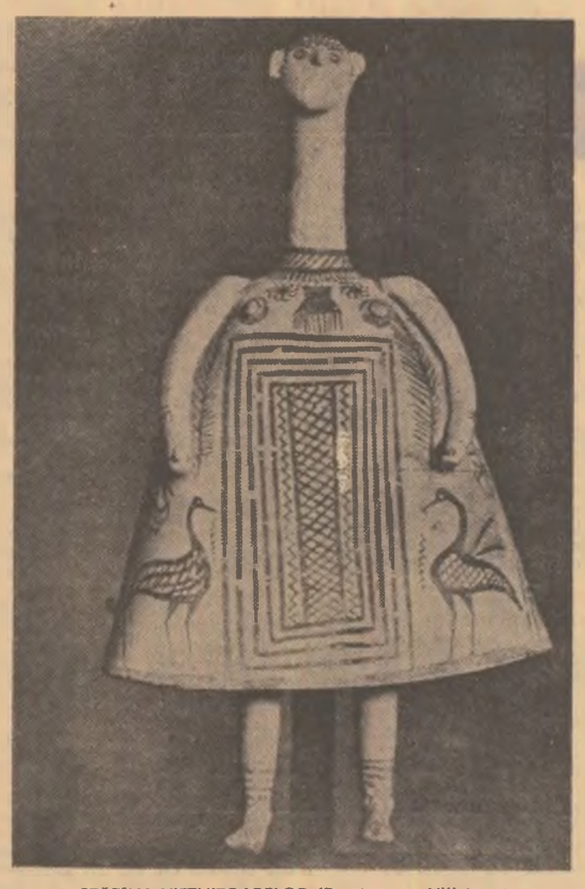

STĂPÂNA VIEŢUITOARELOR (Beoţia, sec. VIII î.e.n.)

ARTE

ARTE PLASTICE

George Apostu

Vorbeam, în numărul trecut, la George Apostu de adevărate kinograme ale sculpturii. Dintr-o eroare de tipar, în loc de kinograme a apărut... kilograme, fapt destul de neplăcut. Voi relua, forţat şi de împrejurări, discuţia de la acest cuvînt buclucaş. Observaţia lui George Apostu este puternică şi acută. Ea posedă la început virtuţi de lentilă separatoare. Un motiv, la început în stare primară, începe să obsedeze. El intră în aria artei abia cînd sensul său se desprinde de natura iniţială începînd să-şi trăiască aventura proprie. Obiectul naşte obiect în zona purităţii semnificative. Aici începe şi drama, acea convulsie despre care am mai amintit.

Nu voi intra în operele lui George Apostu prin intermediul trimiterilor pe care el însuşi le face, denumindu-le, orientarea mea fiind de un ordin mai aparte. Să subliniem, pentru început, alături de prezenţa umană, interpretată desigur, apariţia frecventă a stîlpului şi a roatei. Un stîlp şănţuit sau o roată spartă, îmbucate într-un spaţiu electrizat. Uriaşele burghie străpung pămîntul într-un elan de afirmare lent dar sigur. Închise cu flori stranii la capete, mîntuite în oval, par să-şi trădeze împlinirea de o clipă. Deplasarea către văzut, avidă de înălţime, rămîne însă fundamentală. Şi iată şi o roată-floare, din care a rămas doar scheletul zburător, o prelungire de spiţe scînteietoare. Prin desfiinţarea cercului şi raportarea lui spre planuri mai vaste, orizontul însuşi este antrenat într-o mişcare invizibilă. Înşurubarea spre stele se transmite simţurilor şi ne subjugă. Între repaos şi expansiune, omul menţine un fel de neutralitate, un echilibru melancolic. Un fel de resemnare plină de înţelepciune. Împuns de ghimpele gravitaţiei el cunoaşte în aceeaşi măsură şi marile forţe centrifuge. Faza pe care o străbate acum George Apostu înclină mai mult către primul termen. El răscoleşte adîncurile, familiarizat cu ele, ştiindu-le bine tentaţia de invadare a înaltului. Deosebită este numai tratarea acestei contracţii, surprinsă în punctul de plecare, la origine. Apar astfel rădăcinile, în accepţia de sorginte a tuturor lucrurilor, rădăcinile de cristal, de sămînţă, de perpetuare a speciilor, de fecunditate împlîntată în miezul haosului greoi şi dezarticulat. O străveche înrudire a românului cu pădurea, cu permanenţa ei nevăzută, subpămînteană şi veşnică este reluată cu o admirabilă intuiţie. Acolo unde totul părea de domeniul trecutului, epuizat, consecinţe dintre cele mai noi şi cuprinzătoare se rostesc apăsat. Dacă vorbim de măiestria acestor suite realizate de George Apostu, de corespunderea lor în orice unghi al vederii cu emoţia, de importanţa pe care ele o acordă luminii, mereu altele în jocul de umbre şi străluciri, aproape însufleţite, spunem un adevăr, constatăm ceea ce trebuie oricum constatat. Mai departe însă, dincolo de meşteşug, în chiar inefabilul artei, rădăcinile lui George Apostu ne reprezintă pe noi toţi, aderarea noastră temeinic îndreptăţită la universal.

Descoperirea lui George Apostu pare simplă. Arheolog fantast însă, el ne învecinează sufletul, ni-l armonizează cu dulcele-amar lemn de nuc, ancorat în pămînt, rădăcinos. În el îi place mai ales sculptorului să lucreze. Teiul este al cuvîntului. Nucul tomnatic visează cioconul şi dalta. Ne priveşte pătrunzător pînă la temelie. Dacă le contempli mai îndelung, rădăcinile lui George Apostu, pe trepiedele lor, ţi se par străvechi aparate de fotografiat ale materiei. Şi imaginea noastră surprinsă în interiorul lor nu ne desminte.

Grigore HAGIU

P.S. Aflu, în preziua tipăririi revistei, de acordarea Marelui Premiu al Uniunii Artiştilor Plastici lui George Apostu Profit de ocazie şi alături de toţi iubitorii artei sale, îl felicit din toată inima.

FILM

Rosaline, definitiv pierdută?

Toate bune şi frumoase: Romeo şi Julieta întorc spatele lumii şi-şi găsesc împlinirea în moarte, lucru care nu ne prea supără, în definitiv nu-i vorba de moartea noastră. Clanurile rivale se-mpacă, viaţa colcăie mai departe. Dar ce facem cu personajul Rosaline, prima (?) iubită a lui Romeo?. Înflăcărarea cu care vorbise acesta despre ea, atestă bunul călugăr, era egală celei prezente. Or, în ciuda mustrărilor, Romeo se dăruieşte iubirii celei noi pînă la capăt, lăsîndu-se astfel eliminat din ciclul evolutiv al speţei. Am putea aşeza, fără îndoială, pe celălalt taler (cel al Julietei), pe contele Paris, însă numai dacă am fi ipocrit-schematici, aşa cum de altfel se şi obişnuieşte. Noi însă, nefiind de meserie ci doar, ţinînd pentru cîteva „spectacole" locul titularului acestei cronici, să ne îngăduim a ne opri asupra fazei „rosaline", care pune cel puţin două probleme: aceea a iubitei părăsite (care nu-l interesează pe Shakespeare şi, deci, nici pe noi) şi aceea a părăsirii iubitei de circumstanţă pentru „marea dragoste". În filmul lui Zeffirelli, Romeo parcă se simte ruşinat în faţa reproşului proferat cu vehemenţă chiar de către călugăr, dar, fără a ezita o clipă, o jertfeşte pe Rosalina Julietei. Ne putem închipui, desigur, că ea, Rosaline, a suferit, a chiar rămas nemingîiată, dar nu ne putem închipui nici o clipă că prima „iubită" a lui Romeo l-ar putea urma în moarte. Ea reprezintă o legătură „normală", lipsită de dramatism, nereperabilă. Şi totuşi, ca o tiflă dată sensului purităţii, binevoitorul călugăr îl ceartă pe Romeo pentru cruzimea cu care părăseşte într-o fracţiune de secundă pînă şi imaginea Rosalinei din memorie. Nu vom şti ce anume se va întîmpla cu această Rosaline dar, dacă ar fi să-l cităm pe Jan Kott, ştim de ce Romeo şi Julieta au devenit un cuplu tragic: „Romeo şi Julieta este o tragedie a celei dintîi iubiri. Pentru aceşti tineri îndrăgostiţi exaltaţi lumea nici că există. Acesta-i poate şi motivul că aleg moartea cu atîta uşurinţă". Nu-i adevărat! Un tragic vînt se roteşte în jurul a tot ce sare dincolo de programarea specifică. Cei doi amanţi au trăit într-o clipă totul. Pînă şi moartea fiecăruia dintre ei. Ei nu părăsesc lumea ci o anumită lume, pentru a o pedepsi, tocmai pentru că sînt prea tineri. Faptul îl strigă în eternitate pelticul prinţ în scena finală a acestui film atît de pictural. Tinerele cadavre devin simbolul zurbei viitoare. A le fi cerut să supravieţuiască însemna a-i fi ucis cu totul. De supravieţuit supravieţuiesc toţi ceilalţi, Capuleţi, călugări, precupeţe şi mai ales Rosaline, simbure derizoriu pus în centrul perpetuării speţei.

Leonid DIMOV

MASCA din TIBET

TELEVIZIUNE

Pentru mari şi mici

Fără-ndoială că emisiunile tele-şcoală pun rosturile televiziunii într-o lumină cu totul favorabilă. Aş spune chiar că într-ajutorarea practică a elevilor prin mijlocirea micului ecran răscumpără o mulţime de păcate. Exact ceea ce lipseşte îndeobşte programelor pentru tineret — **adresa**, constituie partea bună a emisiunilor despre care scriu. „Adresă" adică ţel limpede, scop bine propus şi bine dus la capăt. Important este că nu se bate apa-n piuă. Ministerul Învăţămîntului împreună cu televiziunea au înţeles laolaltă importanţa vizualizării în ceea ce priveşte obiectele studiului şcolar şi au adoptat în consecinţă o formulă surprinzător de sigură şi de eficace. Fără-ndoială: cei mai în măsură să aprecieze consecinţele unei asemenea întreprinderi sînt înşişi elevii, secţia responsabilă a televiziunii ar putea efectua sondaje şi schimburi de opinii foarte utile; dacă mai încap îmbunătăţiri ele ar fi mai uşor de întreprins aşa decît altminteri, dar şi pentru un nespecialist trecut de vîrsta spaimei absolute în chestiuni atît de private cum ar fi matematica, emisiunile în cauză sînt captivante şi instructive. Adaog că ultimele emisiuni de literatură au izbutit cîteva sinteze excelente, că au furnizat aproape ideal modelul cerut la bacalaureat şi la examenul de admitere în învăţămîntul superior. Dăruind deci laudele de cuviinţă, tot ce putem dori în continuare este ca tot mai multe emisiuni dedicate tineretului să-şi afle un profil la fel de statornic şi de profitabil din punct de vedere profesional.

★

În schimb, adresată iniţial copiilor, 1001 DE SERI devine tot mai pe faţă o emisiune pentru adulţi. Şi anume o emisiune problematică: nu că valoarea filmelor ar stimula peste măsură participarea noastră inteligentă dar gradul lor de dificultate tot mai accentuat face din accesibilitate o adevărată problemă. De ce să nu recunosc: a fost o mare strădanie să mă descurc duminică seara în ţîţele atît de complicate ale filmului despre batistele care salvează de la inundaţie un robinet. Lasă că niciodată nu se anunţă originea şi autorul filmului şi eşti obligat să te teleghidezi după niscaiva inscripţii de pe un gard [— duminică seara a fost „instalater" şi de acolo deduc că filmul ar fi fost ceh —] dar lipsa simplităţii şi a epicului, exact însuşirile care au făcut nemuritoare filmele lui Walt Disney malformează divertismentul pînă la deces. Şi dacă n-am fi văzut tot pe micul ecran serialele studioului N! Şi chiar unele din selecţiile SERILOR. În schimburile internaţionale de anima-film nu se pot pune condiţii de valoare? Fiindcă altminteri 1001 DE SERI este între emisiunile la care se ţine în mod public foarte mult.

Sânziana POP

SPORT

Un vraci pentru „naţională"

„Tenismenul român pierde setul întîi cu 3—6. În setul al doilea, condus cu 4—2, egalează la patru... După alte două egalităţi, se desprinde în cîştigător în urma unei lupte formidabile care epuizează resursele fizice ale olandezului (zburător ,bine înţeles)... Sigur de el, cu resurse fizice nebănuite, Ilie Năstase nu lasă în ultimul set adversarului său decît un ghem (**France Presse**). Asta, — o spunem pe româneşte — ştim şi noi că înseamnă „a face pe dracu'ghem", şi Tom Okker era unul...

Comunicatul agenţiei franceze de presă izbuteşte prin stilul său precis, printr-o veritabilă radiografie psihologică a jocului, să-l caracterizeze în acelaşi timp şi pe marele nostru campion, în sens, ca să zicem aşa, moral-volitiv. Ilie cîştigă „cu panaş" ori de cîte ori este pus la ambiţie, cînd adversarul **ia avans**. Aproape ne vine să credem că el îi dă, îi lasă acest avans, în mod deliberat, că o stratagemă interioară a lui, nu zic, dar s-ar putea. Fine del primo tempo. Secundo tempo. Urmează dezlănţuirea, mobilizarea „resurselor fizice nebănuite", sistemul nervos încordat la maximum, dar bine echilibrat, răspunde sec şi intransigent la cîntecele de pierzanie ale grecoaicei, (sirena **Emoţia**), o lumină cerească pogoară pe terenul de zgură sau iarbă: ei, şi în faţa acestei tenacităţi, Victoria, fată bună, crudă şi nemiloasă, de plan, plăcîndu-i mai întîi să-şi pună alesul la încercare, să-l chinuie chiar, să-l provoace, spre a vedea cîte sînt şi pînă unde merg resursele bărbăţiei sale, surîde. Îl iau pe băiatul ăsta, mă duc după el...

★

Am vrea, (unde-i ziua aia, doamne?) să vedem „naţionala" de fotbal reacţionînd astfel, condusă cu doi la zero şi cîştigînd, calm, cu motoarele pe ascuns ambalate, cu 3—2, ca R.F.G.-ul contra echipei Marelui Albion. Asta presupune „un suflet bine pregătit", cumpătare, încredere, sobrietate, nu ifose, năbădăi, înfumurări — o înverşunare limpede, o trainică înjghebare a intelectului, dacă nu cerem prea mult.

Şi iată că iarăşi şi iarăşi venim şi susţinem cu modestia noastră de suplinitor (şi încă al nouălea) ca ce lipseşte de fapt „lotului reprezentativ" e un vraci. Un bun psiholog, care să le dea jucătorilor pe nas cu păr de urs ars, eventual, dacă alte leacuri n-au apărut, să-i vindece de nevricale, bilbîieli ori pripeli în faţa porţii.

Testul decisiv va avea loc în luna mai, la Bratislava, cu echipa Cehoslovaciei. Echipa născută pe Wembley va trebui să treacă acest examen foarte greu. Tehnic, ea poate spera la o victorie, chiar, dar „labilitatea psihică", meteahna capitală a unsprezecelui dirijat de Angelo Niculescu, va trebui cercetată cu toată grija cuvenită acestui soi de pregătiri. Pe urmă, vedem noi...

SUPLINITOR IX

revista străină

● **LA POLOGNE** (apr. a.c.) Studiourile poloneze anunţă începerea turnărilor la un film în culori consacrat vieţii şi operei lui Nicolas Copernic. Filmul are în vedere perioada de după terminarea studiilor lui Copernic (la Universitatea Jagelloană din Cracovia) fără a respecta însă ordinea strict cronologică a evenimentelor. Ceea ce îi interesează în mod special pe regizori (Ewa şi Czeslaw Petelski) este drama omului care şi-a depăşit epoca.

● **GRAMMA** (14 mart. a.c.) Deschisă recent la Havana, expoziţia de fotografii aparţinînd lui Osvaldo şi Roberto Salas (tată şi fiu) a stîrnit un larg ecou în rîndurile presei şi ale vizitatorilor. „Pentru a vă face o idee de felul în care am procedat pentru fotografiile în culori ale acestei expoziţii — spune Roberto Salas — să luăm un exemplu: fotografia lui Ché, pornind de la o fotografie alb-negru de 35 mm am izolat diferitele tonalităţi de negru, de alb, de gri cu ajutorul unui procedeu chimic pentru a le trece apoi pe o hîrtie colorată. În acest caz am făcut o expunere parţială. Culorile, tonalităţile au fost obţinute în exclusivitate prin mijloace fotografice..."

● **SCALA** (apr. a.c.). Ernst Lieber prezintă ultimele noutăţi editoriale din R.F.G.: **N** de Dieter Kühn, **H** de Klaus Stiller, **Isus la Osaka** de Günther Herburger, **Anti-München** de Paul Wühr. Cunoscut deja ca autor de scheciuri radiofonice, D. Kühn abordează cu **N** (prima sa lucrare în proză) un gen relativ inedit — biografia fictivă. Sub iniţiala „N" se ascunde numele lui Napoleon aşa cum sub iniţiala „H" din romanul lui Stiller se ascunde numele lui Hitler. Spre deosebire de Kühn însă Stiller urmează altă metodă: eroul său este un anume H., politician imaginar, atins de nebunia grandorii. Autorul a evitat orice indicaţie relativ la personajul autentic şi la împrejurările istorice reconstituind într-un plan strict literar personajul monstruos care a fost Hitler. Aflat la al doilea roman, G. Herburger este un autor deja cunoscut în R.F.G. În viziunea sa, Isus apare îmbrăcat în mantie din fire sintetice, cu aparatul de radio în mînă, circulînd cu avionul ori cu taxi-ul. Un Isus care nu vrea să moară pe cruce ci să trăiască, care mobilizează săracii împotriva papei şi dă foc propriei sale cruci. Plin de cuvinte izolate şi de planuri ale oraşului, **Anti-München** este o carte greu de încadrat într-un gen sau altul. Se ştie că autorul a lucrat la ea timp de patru ani (studiind documente istorice şi cartografice, particularităţi locale şi dialectale etc) şi că a intenţionat să prezinte „altceva decît partea pitorească sau reprezentativă a capitalei bavareze".

● **L'EXPRESS** (24 mart.—4 apr. a.c.). „Domnul Lowe Story se apără" — sub acest titlu revista anunţă în manşetă un interviu cu Erich Segal din care aflăm, printre altele, că specialitatea lui E.S. este „decatlonul intelectual", că **Lowe Story** aparţine după opinia autorului marii literaturi, mai mult, că în ce priveşte destinul eroilor **Lowe Story** şi **Romeo şi Julieta** stau pe acelaşi plan, că un tînăr hippie a plantat în grădina sa flori în memoria lui Jennifer (eroina lui Lowe Story), că în afara cronicarului de la Newsweek şi a părinţilor (care îi reproşează întrebuinţarea cuvintelor de cinci litere) toată lumea e mulţumită de **Lowe Story** etc. etc.

● Cucerind pînă la 32 ani toate premiile literare, Joyce Carol Oates este una din cele mai interesante figuri ale prozei americane contemporane. Se spune despre ea că e frumoasă „ca o infantă a Spaniei" sau „ca o eroină dintr-un roman sudist la umbra magnoliilor", că scrie ca un Balzac sau un Dreiser, că a suferit influenţa lui Faulkner, că e un amestec curios între Henri James şi Zola, că scrie mult şi repede şi că ceea ce scrie nu seamănă cu personajul pe care îl reprezintă. Romanul său **Them**, tradus recent în ed. Stock sub titlul **Euse** este elogios comentat de Jacques Caban care o numeşte pe autoare „un Zola în dantele"

● **LE MONDE** (3 aprilie a.c.). Organizatorii Jocurilor Olimpice de la München (1972) acordă o mare atenţie găzduirii ziariştilor. Astfel, pentru a le uşura activitatea, ei vor avea la dispoziţie un local unic de muncă şi odihnă, o rută specială pe care vor circula spre locurile de desfăşurare a competiţiilor, camere separate cu receptoare T.V. difuzînd 12 programe, două ordinatoare care vor putea răspunde oricărei întrebări privind sportul şi sportivii de ieri şi de azi. Întrebările vor fi puse telefonic iar răspunsurile vor fi date aproape instantaneu pe ecranele televizoarelor individuale.

● **UMORUL ŞI UMORIŞTII AMERICANI** (nr. 1, a.c.). Număr special al publicaţiei **Ştiri culturale din S.U.A.** Cuprinde o „introducere", o informare privind comedia televizată, o prezentare a revistei **The New Yorker** (una din publicaţiile care au strălucit în domeniul umorului şi al satirei), o prezentare a scriitorilor Don Marquis şi Mark Twain, a artistului Will Rogers. Ultimele două părţi se referă la cinematografia şi, respectiv, la „stilurile regionale ale umorului american".

● Mai puţin cunoscut publicului românesc, Don Marquis ocupă un loc de frunte în literatura americană datorită unui umor plin de imaginaţie şi a unei analize amănunţite a mentalităţii americane. Născut în anul 1878 în statul Illinois. Don Marquis s-a făcut cunoscut cu cartea **Archy şi Mehitabel** (Archy — un gîndac, Mehitabel — o pisică). Împrejurările apariţiei personajului Archy sînt redate în următorul extras din rubrica **Sun Dial** a ziarului **Sun** din New York: **Într-o dimineaţă am venit în biroul nostru mai devreme decît de obicei şi am descoperit un gîndac enorm sărind pe clapele maşini de scris. El nu ne-a văzut şi l-am urmărit cu privirea... După aproximativ o oră de muncă literară extrem de grea el a căzut istovit pe podea şi am văzut cum se tîrăşte pînă la un cuib format din poezii care sînt întotdeauna acolo în mare număr. Fericiţi că lăsasem o coală de hîrtie în maşină aseară... am găsit următoarele: expresia este nevoia sufletului meu / am fost odată un poet foarte liber / dar am murit şi sufletul meu a trecut în corpul unui gîndac / aceasta mi-a dat o nouă concepţie despre viaţă / văd lucrurile acum din partea de jos / mulţumesc pentru cojile de măr / în coşul de hîrtie / dar lipiciul dvs. este atît de vechi că nu-l pot mînca / aci e o pisică numită mehitabel pe care aş / vrea să fie izgonită aproape că / m-a mîncat aseară de ce nu / prinde şoareci asta e menirea ei / aici este un şobolan pe care ar trebui să-l prindă imediat / majoritatea şobolanilor de aici sînt doar şobolani / dar acest şobolan este ca şi mine / are un suflet omenesc în el / a fost el însuşi un poet / noapte de noapte am scris poezii pentru dvs. / la maşina de scris / iar această fiară care a fost un poet iese din gaura sa cînd sînt gata / şi le citeste şi-şi bate joc de ele / este gelos pe poeziile mele / îşi bătea joc de ele cînd am fost oameni amîndoi / a fost el însuşi un poet foarte prost / iar după ce le-a citit rînjeste dispreţuitor / şi le mănîncă // aş vrea ca dvs. să-l puneţi pe mehitabel să omoare pe acest şobolan / sau să aduceţi o pisică de treabă / şi vol scrie pentru dvs o serie de poezii / arătînd cum par lucrurile / unui gîndac / numele acestui şobolan este freddy / data viitoare cînd freddy va muri sper că nu va mai fi un şobolan / ci ceva mai mic sper că în transmigraţia / viitoare să fiu eu un / şobolan iar freddy un gîndac / îl voi învăţa eu atunci să-şi bată joc de poeziile mele // nu mîncaţi oare niciodată sandvişuri la birou / n-am gustat o firimitură de pîine / de nu ştiu cînd / sau o felie de şuncă sau orice înafară de coji de măr / şi lipici lăsaţi o coală de / hîrtie în maşină în fiecare seară / mă puteţi numi archy".**

u. v. z.

150 de ani de la naştere

Baudelaire

Lecţia poetului

Cînd Dante a coborît ad inferos, din limb, acel vestibul al Infernului, loc al sufletelor inocente şi totuşi nemîntuite — copii nebotezaţi morţi înainte de vreme, oameni drepţi ai antichităţii morţi înainte de venirea Domnului — el a fost întîmpinat de o pleiadă a poeţilor din vechime. Maestrul, călăuza lui Dante, Virgiliu, se afla printre ei. Tot de aici, din acest limb, fără a nimănui aşezată în intermundă, zonă expusă focurilor Infernului şi Paradisului deopotrivă, din acest mare spaţiu vag al indiferenţei va porni şi Baudelaire în peregrinările sale.

Nu, poetul acesta nu era un damnat. Dubla apetenţă contrară, simultană, din sufletul său, spre Dumnezeu şi Satana, era o continuă neutralizare a apelor acestui suflet. Atras de puteri contrare, sfîşiat de ambivalenţe, el cădea iarăşi şi iarăşi în marele gol lăuntric al spleen-ului. În orele deşarte el avea de ales între estetismul unui dandy, om care trăieşte — conform definiţiei sale — de parcă ar avea neconţenit în faţă o oglindă, şi drogurile care îi ofereau iluzoria evadare a paradisurilor artificiale.

Baudelaire e un posedat. Dar demonul său nu este ispititorul care oferă voluptăţi, măriri, false împliniri, ci este ironicul duh al lehamitei. Teribilă putere de distrugere a golului! Revolta lui Baudelaire pare mai puţin consecventă decît aceea a lui Rimbaud sau a avangardei secolului nostru. Şi totuşi, toate revoltele şi contestaţiile moderne au într-însul un profet. Antinatură, anticultură, antiumanism, el le-a încercat febril pe toate, prin cuvîntul şi fapta sa.

Cuvîntul jaculatoriu, tentativă de a ieşi din sine prin ek-staza (— ieşirea din sine) poetică. Misiunea verbului poetic, în spiritul lui Baudelaire, este de a deschide o fereastră spre acea altă lume care e, de fapt, lumea noastră. Parisul Tablourilor pariziene *participă la dubla* stare *a spaţiilor din poezia aceasta: este metropola modernă, luminos-sordidă şi este, totodată, un* alt *tărîm bizar, o lume de dincolo. De altfel, realitatea toată, pentru acest om căruia i s-a dat un dar deosebit al descoperirii* corespondenţelor *este un „imens rezervor de analogii", un „magazin de semne". Există o punte între toate cîte sînt. O punte a semnelor, a verbului mijlocitor. Poetul este un iniţiat în limbajul universal al acestor semne. El e tălmaciul omenirii, hermenentul, cel care prin cuvîntul său are puterea sacerdotală de a lega şi a dezlega totul.*

Libertate supremă: a fi dispunătorul semnelor. Această extremă libertate a poetului pe care şi-o asuma Baudelaire compensa robia simţurilor, jalnica sclavie a afectelor sale. Asemenea posedaţilor din vechime care, zguduiţi de furii demonice, mai păstrau într-înşii o insulă de răgaz în care înălţau rugi Domnului lor, tot astfel Baudelaire, chinuit de patimi, găseşte calmul detaşării de sine a poetului.

Poezia se naşte nu din complacerea în sine, ci din mortificarea de sine. Ascetică lecţie pe care marii turmentaţi ai secolului trecut, Baudelaire după Poe, înaintea lui Malarme au predat-o clasicilor secolului XX: unui Claudel, Valery ori T.S. Eliot.

Care este locul lui Baudelaire printre toţi aceştia? Locul înainte-mergătorului, cum se crede îndeobşte? Dar a venit vreunul după el căruia el să nu fi fost vrednic să-i dezlege nojiţele sandalelor? Locul profetului clamînd în pustiu? Dar vocea lui a fost auzită, a tulburat conştiinţe. După el, vocea poetului s-a identificat, chiar cu aceea a tulburătorului de conştiinţe. Locul lui Baudelaire este acolo în limbul poeţilor, alături de Holderlin.

Ce au comun între chipurile lor din urmă! E oare un venticello al demenţei care adie, nevăzut, pe faţa îmbătrînită, ridată, întunecată a unuia şi a altuia, deopotrivă? Victime alese ale Poeziei, Baudelaire ca şi Holderlin au crezut în inocenţa poematizării. Un balcon, fregate pe întinsul mării, rîsete ale copilăriei printre tufişuri... Ce poate fi mai nevinovat decît poezia? Şi totuşi ,atît unul cît şi celălalt au aflat—cu trupul şi cu sufletul lor — că dintre toate bunurile cu care zeii i-au învrednicit pe oameni, cuvîntul este cel mai primejdios. Nu acel cuvînt tocit, degradat, devalorizat al vorbăriei, ci Verbul în incandescenţa sa originară. A purifica Verbul, a-l investi cu toată demnitatea puterii sale fulgurante, iată fapta temerară a poetului.

Aceasta e lecţia lui Baudelaire. Lecţie, pentru el, mortală.

Nicolae BALOTĂ

Portret de HENRI MATISSE

Don Juan în Infern

Cînd don Juan fu-n ţărmul apei-subpămîntene
Şi cînd lui Charon ortul de trecere i-a-ntins,
Un cerşetor cu ochiul trufaş ca Antisthene,
Cu aprig braţ de vîsle, răzbunător, s-a prins.

Grei sîni dezvăluindu-şi şi rochii vînzolite,
Femei roteau în frîngeri sub cerul funerar,
Şi, ca o mare turmă de victime jertfite,
În urma lui un muget prelung tîrau amar.

În rînjet, Sganarelle îi cerea a lui simbrie,
Iar don Luiz cu-n deget uscat, tremurător,
La morţii toţi din ţărmuri îl arăta-n stihie
Pe fiul ce de fruntea-i îşi rîse sfidător.

Sub doliu, sloi, firava Elviră, castă, dreaptă,
Lîngă-al ei soţ făţarnic şi-amant ce-i fuse sfînt.
Părea că-i cere-un zîmbet suprem în care-aşteaptă
Să se aprindă gingaş întîiul jurămînt.

Un uriaş de piatră, înţepenit în zale,
Drept se ţinea la cîrmă şi negru val tăia,
Dar calm, plecat, eroul, pe crucea spadei sale,
Nimic, privind la dîră, să vadă nu voia.

În româneşte de TAŞCU GHEORGHIU

Salonul din 1859

Cap. III

Regina facultăţilor

În ultimul timp am auzit spunîndu-se într-o mie de feluri : „Copiaţi natura ; nu copiaţi decît natura. Nu exista mai mare satisfacţie şi nici triumf mai mare decît copia excelentă a naturii". Şi această doctrină, duşman al artei, pretindea să fie aplicată nu numai în pictură, ci în toate artele, chiar în roman, ba chiar şi în poezie. Acestor doctrinari atît de satisfăcuţi ai naturii un om cu imaginaţie ar fi avut desigur dreptul să le răspundă : „Găsesc inutil şi plicticos să reprezinţi ceea ce există, căci nimic din ceea ce există nu mă satisface. Natura este urîtă, iar eu prefer monştrii fanteziei mele şi nu trivialitatea pozitivă". Totuşi ar fi mult mai filozofic să-i întrebi pe aceşti doctrinari despre care vorbeam, mai întîi dacă sînt foarte siguri de existenţa naturii exterioare, sau, dacă această întrebare ar fi prea bine făcută pentru a le înveseli causticitatea, dacă sînt siguri că cunosc *întreaga natură*, tot ceea ce este conţinut în natură. Un *da* ar fi fost cel mai extravagant răspuns. Atît cît am putut înţelege din aceste singulare şi degradante divagaţii, doctrina vroia să spună : Artistul, adevăratul artist, adevăratul poet, nu trebuie să picteze decît ceea ce vede şi ceea ce simte. Trebuie să fie *realmente* fidel propriei sale naturi. Trebuie să se ferească să împrumute ochii şi sentimentele altcuiva, oricît de celebru ar fi acesta ; căci atunci producţiile pe care le-ar da ar fi, raportate la el, minciuni şi nu *realităţi*. Or, dacă pedanţii despre care vorbesc (există pedanterie chiar şi în josnicie) şi care au reprezentanţi pretutindeni, această teorie flatînd deopotrivă neputinţa şi lenea, nu vroia ca treaba să fie înţeleasă astfel, credem pur şi simplu că a vrut să spună: „Noi n-avem imaginaţie şi decretăm că nimeni n-o va avea".

Misterioasă această regină a facultăţilor ! Se înrudeşte cu toate celelalte ; le excită, le trimite la luptă. Le seamănă uneori de parcă s-ar confunda cu ele, dar totuşi este mereu ea însăşi, iar oamenii pe care nu-i activează sînt uşor supuşi unui blestem care le usucă producţiile precum smochinul din Evanghelie.

Ea este analiză, este sinteză ; şi totuşi oamenii pricepuţi la analiză şi suficient de apţi să facă un rezumat pot fi privaţi de imaginaţie. Asta e şi nu e tocmai asta. E sensibilitate şi totuşi există persoane foarte sensibile, prea sensibile poate, care sînt private de ea. Imaginaţia l-a învăţat pe om sensul moral al culorii, al conturului, al sunetului şi al parfumului. Ea a creat la facerea lumii, analogia şi metafora. Ea descompune întreaga creaţie şi cu materialele adunate şi dispuse după reguli a căror origine nu poate fi găsită în adîncul sufletului, creează o lume nouă. Aşa cum a creat lumea (se poate spune asta, cred, şi în sens religios), tot aşa o şi guvernează. Ce se spune despre un războinic fără imaginaţie ? Că este un soldat excelent, dar că, dacă este pus să comande o armată, nu va cîştiga nici o bătălie. Cazul se poate compara cu al unui poet sau romancier care ar lua imaginaţiei rolul de comandă al facultăţilor pentru a-l da, de exemplu, cunoaşterii limbii sau observării faptelor. Ce se spune despre un diplomat fără imaginaţie ? Că poate să cunoască foarte bine istoria tratatelor şi aliaţilor din trecut, dar că el nu va bănui tratatele şi alianţele din viitor. Despre un savant fără imaginaţie ? Că a învăţat tot ceea ce, predîndu-i-se, putea fi învăţat, dar că nu va găsi legile încă nedescoperite. Imaginaţia este regina adevărului, iar *posibilul* este una din provinciile adevărului. Ea este cert înrudită cu infinitul.

Fără ea, toate facultăţile, oricît de solide sau de ascuţite ar fi, sînt ca şi cum n-ar fi în timp ce slăbiciunea unor facultăţi secundare, excitate de o imaginaţie viguroasă, e o nenorocire secundară. Nici o facultate nu se poate lipsi de ea, pe cînd ea poate să înlocuiască pe unele din ele. Adesea ea descoperă uşor ceea ce facultăţile caută şi nu găsesc decît după încercări succesive a mai multor metode neadaptate la natura lucrurilor. În sfîrşit, ea joacă un rol important chiar în morală ; căci, permiteţi-mi să merg pînă acolo, încît să mă întreb ce este virtutea fără imaginaţie ? Se vorbeşte atîta despre virtute fără milă şi fără cer ; e ceva dur, crud, sterilizant, care, în anumite ţări a devenit habotnicie, iar în altele protestantism.

În ciuda acestor magnifice privilegii pe care le atribui imaginaţiei, nu voi insulta cititorii explicîndu-le că ea este mult mai ajutorată şi mai puternică şi că, în confruntările cu idealul, o puternică imaginaţie care dispune de un imens depozit de observaţii, se arată a fi mai tare. Totuşi, ca să revin la cele spuse adineaori referitor la acea încuviinţare de a suplini, la ce datorează imaginaţia originii sale divine, vreau să vă citez un exemplu, un exemplu mărunt, pe care, sper, nu-l veţi dispreţui. Credeţi că autorul lui *Antony*, al *Contelui Herman*, al lui *Monte-Cristo*, este un savant ? Nu, nu-i aşa ? Credeţi că e versat în practica artelor, că le-a studiat pe-ndelete ? Nici gînd. Asta ar fi, cred, contrar naturii sale. Ei bine, el este un exemplu care dovedeşte că imaginaţia, deşi nesprijinită de practica şi cunoaşterea termenilor tehnici, nu poate profera tîmpenii aspre într-o materie care ţine, în cea mai mare parte de resortul său.

Cap. IV

Guvernarea imaginaţiei

Ieri seară, după ce v-am trimis ultimele pagini ale scrisorii, în care am notat nu fără o oarecare timiditate : *Aşa cum imaginaţia a creat lumea, tot aşa o şi guvernează*, răsfoiam *Faţa Nocturnă a Naturii* şi am dat de aceste rînduri pe care le citez numai pentru că sînt parafraza justificativă a rîndului care mă neliniştea : „Prin imaginaţie, nu vreau să exprim doar ideea comună implicată în acest cuvînt, de care se face mare abuz, care este pur şi simplu, *fantezie*, ci imaginaţia *creatoare*, care este o funcţie mult mai elevată, şi care, aşa cum omul este făcut după asemănarea lui dumnezeu, păstrează un raport în-

depărtat cu această putere sublimă prin care Creatorul concepe, creează şi întreţine universul său". Nu mi-e ruşine, ci dimpotrivă sînt foarte fericit pentru a fi întîlnit pe această excelentă doamnă Crowe, la care am admirat întotdeauna facultatea de a crede, tot atît de dezvoltată la ea ca la alţii neîncrederea.

Spuneam că auzisem cam de mult pe cineva într-adevăr savant şi profund în arta sa, exprimînd asupra acestui subiect ideile cele mai vaste şi totuşi cele mai simple. Cînd l-am văzut pentru prima dată n-aveam nici o altă experienţă decît aceea pe care o dă o dragoste excesivă şi nici alt raţionament decît instinctul. E adevărat că această dragoste şi acest instinct erau destul de vii ; căci, foarte tineri, ochii mei plini de imagini pictate sau gravate nu putuseră niciodată să se sature şi cred că universurile ar putea să sfîrşească, impavidum ferient, înainte să devin iconoclast. Evident el a vrut să fie plin de indulgenţă şi complezenţă ; căci am vorbit mai întîi despre locurile comune, adică despre problemele cele mai vaste şi cele mai profunde. Astfel, despre natură, de exemplu, el repeta frecvent : „Natura nu e decît un dicţionar". Pentru a înţelege bine întinderea sensului implicat în această frază, trebuie să ne imaginăm uzajele numeroase şi obişnuite ale dicţionarului. Căutăm aici sensul, geneza şi etimologia cuvintelor ; în sfîrşit, extragem toate elementele care compun o frază şi o povestire ; dar nimeni nu a considerat dicţionarul o compoziţie în sensul poetic al cuvîntului. Pictorii care se supun imaginaţiei caută în dicţionarele lor elementele care se acordă cu concepţia lor ; mai mult, ajustîndu-le cu o anume artă, ei dau cuvintelor o fizionomie cu totul nouă. Cei care n-au imaginaţie copiază dicţionarul. Rezultă de aici un foarte mare viciu, viciul banalităţii, care este mult mai propriu acelor pictori a căror specialitate se apropie mai mult de natura exterioară, de exemplu peisagiştii, care în general consideră un triumf să nu-şi arate personalitatea. Contemplînd ei uită să simtă şi să gîndească.

Pentru acest mare pictor, toate laturile artei din care unul consideră pe una, altul pe alta, drept principală, nu erau, nu sînt, vreau să spun, decît cele mai umile supuse ale unei facultăţi unice, superioare. O execuţie foarte netă este necesară pentru că limbajul visului este foarte net tradus ; e foarte rapidă, pentru ca nimic să nu se piardă din impresia extraordinară care însoţeşte concepţia ; dacă atenţia artistului se îndreaptă spre curăţenia materială a uneltelor, acest lucru se concepe fără greutate, toate precauţiile trebuind să fie luate pentru a face execuţia agilă şi decisivă.

Într-o asemenea metodă, care este esenţialmente logică, toate personajele, dispunerea lor relativă, peisajul sau interiorul care le serveşte drept fond sau drept orizont, veşminte, în sfîrşit totul trebuie să servească la

iluminarea ideii generatoare şi să-şi poarte culoarea originală, semnul distinctiv — ca să zic aşa. Aşa cum un vis este plasat într-o atmosferă care îi este proprie, la fel o concepţie, devenită compoziţie are nevoie să se mişte într-un mediu colorat care să-i fie specific. Există, evident, un ton specific atribuit unei părţi oarecare a tabloului, care devine cheie şi care le guvernează pe celelalte. Toată lumea ştie că galbenul, oranjul, roşul, inspiră şi reprezintă idei de bucurie, bogăţie, glorie şi de dragoste ; dar există mii de atmosfere galbene sau roşii, iar toate celelalte culori vor fi afectate în mod logic şi într-o cantitate proporţională de atmosfera dominantă. Arta coloritului ţine, evident, prin anumite laturi, de matematică şi de muzică. Totuşi operaţiile lor cele mai delicate se fac printr-un sentiment căruia un lung exerciţiu l-a dat o siguranţă incalificabilă. Se vede că această mare lege de armonie generală condamnă efectele orbitoare şi cruditătile, chiar la pictorii cei mai iluştri. Există tablouri de Rubens care nu numai că fac să ne gîndim la un foc de artificii colorat, dar chiar la mai multe focuri de artificii trase pe acelaşi loc Cu cît un tablou este mai mare, cu atît tuşa trebuie să fie mai largă, asta vine de la sine, dar e bine ca tuşele să nu fie în mod material combinate ; ele se combină în mod natural la o distanţă cerută de legea simpatică ce le-a asociat. Culoarea obţine astfel mai multă energie şi prospeţime.

Un tablou bun, fidel şi egal cu visul care l-a creat, trebuie să fie produs ca o lume. Aşa cum e creaţia, cum o vedem noi, aşa este şi rezultatul mai multor creaţii din care precedentele sînt întotdeauna completate prin cea care urmează ; astfel, un tablou realizat în mod armonic constă într-o serie de tablouri suprapuse, fiecare tuşă nouă dînd visului mai multă realitate şi făcîndu-l să urce cu un grad spre perfecţiune. Dimpotrivă, îmi amintesc că am văzut în atelierele lui Paul Delaroche şi lui Horace Vernet tablouri vaste, nu schiţate, ci începute, adică absolut terminate în anumite părţi, în timp ce altele nu erau încă indicate decît printr-un contur negru sau alb. S-ar putea compara acest gen de lucrare cu o muncă pur manuală care trebuie să acopere o anume întindere de spaţiu într-un timp determinat sau cu un drum lung ,divizat într-un număr mare de etape Cînd o etapă e gata, numai e nimic de făcut cu ea, iar cînd întreg drumul este parcurs, artistul este eliberat de tabloul său.

Toate aceste precepte sînt, evident, modificate mai mult sau mai puţin de temperamentul variat al artiştilor. Totuşi sînt convins că aceasta este metoda cea mai sigură pentru imaginaţiile bogate. În consecinţă, prea mari digresiuni în afara metodei amintite dovedesc o importanţă anormală şi nejustă dată unei anumite părţi secundare a artei.

Neîndoios se spune că e absurd să presupui aceeaşi educaţie aplicată unei mulţimi de indivizi. Căci e evident că retoricile şi prozodiile nu sînt inventate arbitrar, ci sînt o colecţie de reguli cerute de organizarea însăşi a fiinţei spirituale. Şi niciodată prozodiile şi retoricile nu au împiedicat originalitatea să se producă direct. Contrariul, de notat că ele au contribuit la ecloziunea originalităţii, ar fi infinit mai adevărat.

Ca să fiu scurt, sînt obligat să omit o mulţime de corolare rezultînd din forma principală, în care este, ca să zic aşa, conţinut întreg formularul veritabilei estetici, şi care nu poate fi exprimat astfel : Întregul univers vizibil nu este decît un depozit de imagini şi de semne cărora imaginaţia le va da un loc şi o valoare relativă ; e un soi de hrană pe care imaginaţia trebuie s-o digere şi s-o transforme. Toate facultăţile sufletului omenesc trebuie să fie subordonate imaginaţiei, care le mobilizează deodată. După cum cunoaşterea aprofundată a dicţionarului nu implică neapărat cunoaşterea artei compoziţiei şi după cum arta compoziţiei însăşi nu implică imaginaţia universală, tot aşa un pictor bun poate să nu fie un pictor mare. Dar un pictor mare este neapărat un pictor bun, căci imaginaţia universală cuprinde înţelegerea tuturor mijloacelor şi dorinţa de a le cuceri.

Este evident că după noţiunile pe care tocmai le-am elucidat mai mult sau mai puţin (ar mai fi multe de spus, în special despre părţile concordante tuturor artelor şi asemănările dintre metodele lor !), imensa clasă a artiştilor, adică a celor care s-au închinat expresiei artei, poate să se dirijeze în două tabere foarte distincte : aceea, care se numeşte ea însăşi *realistă*, cuvînt cu dublu înţeles şi al cărui sens nu e bine determinat şi pe care noi o vom numi, pentru a-i caracteriza mai bine eroarea, pozitivistă, spune : „Vreau să reprezînt lucrurile aşa cum sînt, sau cum ar fi, presupunînd că eu nu exist" Universul fără om. Iar cealaltă, *imaginativă*, spune : „Vreau să luminez lucrurile cu spiritul meu şi să-i proiectez reflectul pe celelalte spirite". Deşi aceste două metode absolut contrarii pot să mărească sau să micşoreze toate subiectele, de la scena religioasă pînă la cel mai modest peisaj, totuşi omul cu imaginaţie a trebuit în general să se producă în pictura religioasă şi în fantezie, în timp ce pictura aşa-zisă de gen şi peisajul trebuiau să ofere în aparenţă vaste resurse spiritelor lenese şi greu excitabile.

În afară de imaginativi şi de aşa-zişii realişti mai există o clasă de oameni, timizi şi ascultători, care îşi pun întregul lor orgoliu să se supună unui cod de falsă demnitate. În timp ce aceştia cred că reprezintă natura iar ceilalţi vor să-şi picteze sufletul, alţii se conformă unor reguli de bună convenţie cu totul arbitrare, nesmulse din sufletul omenesc, ci doar impuse de rutina unui atelier celebru. În această clasă foarte numeroasă, dar atît de puţin interesantă, sînt cuprinşi falşii amatori ai artei din antichitate, falşii amatori ai stilului, şi într-un cuvînt, toţi cei care prin neputinţa lor au ridicat ponciful la onorurile stilului.

În româneşte de Viorel GRECU

Cutremur în Tuscania

Panorama Tuscaniei aminteşte de portretele lui Pierro della Francesca în care, dincolo de expresia impersonală şi impenetrabilă a figurilor, se profilează un peisaj mărunt reliefat, cu vîlcele, cu munţi şi ogoare, cu ape şerpuitoare şi cu ruine răzleţe printre pîlcuri risipite de măslini. Peste ondularea lentă, contorsionată a pămîntului, lumina, care se ridică parcă din toate punctele orizontului, răspîndeşte din belşug o culoare aurie, limpede, cu nuanţe catifelate.

Oraşul medieval, cu poduri arcuite şi cu şiruri de trepte întortocheate, ivite pe neaşteptate în capătul străduţelor înguste, se ridică pe ruinele străvechii aşezări etrusce, înfloritoare cu aproape trei milenii în urmă.

Domină depărtările, solitară şi impozantă, biserica San-Pietro, monumentală construcţie din secolul VIII, rămasă intactă pînă-n zilele noastre. În interior, cele două rînduri de coloane care despart navele, cu capiteluri bogat ornamentate, frescele bizantine din secolul XII care împodobesc pereţii şi faimosul paviment cosmatesc, din marmoră policromă, cu coloritul lui specific, dovedesc încă o dată măiestria şi migala meşterilor acelor vremi. Situată sub absidă, crypta, o capelă subterană caracteristică arhitecturii romanice, incintă, mai cu seamă, prin graţia şi fineţea celor 28 de coloane subţiri, delicate, care-o susţin. Biserica se ridică pe înălţimile vechii acropole etrusce. Resturi de ziduri ciclopice mărginesc încă şi astăzi drumul larg care urcă arcuit spre locul unde se aflau odinioară sanctuarele divinităţilor venerate de etrusci. Acolo erau poate altarele lui Tinia şi al lui Turan şi templul zeiţei Mame — întruchipare a pămîntului şi a fertilităţii lui. N-au mai rămas decît tăpşane rotunjite şi ierburi înalte, răsărite din ripe ascunse.

Misterul civilizaţiei etruscilor păstrat cu grijă în noaptea istoriei nescrise şi-n întunericul mormintelor lor, a rămas, pînă tîrziu în secolul XVIII, nedezlegat. Nici acum nu se ştie exact nici dincotro au venit nici cum au putut să dispară, fără urmă. Şi-au uimit însă contemporanii şi posteritatea prin civilizaţia lor înaintată, prin spiritul lor intrepid, prin energia şi optimismul robust care-i caracteriza, prin simţul lor artistic rafinat original şi echilibrat.

Cîteva secole la rînd, confederaţia lor puternică, alcătuită din 12 cetăţi bogate şi înfloritoare, şi al cărei centru religios era pe ţărmurile lacului sacru Bolsena, a dominat mările şi uscatul, mările pe care le cutreierau în lung şi-n lat cu flota lor, uscatul pe care-l bateau, pînă departe, cu caravanele de mărfuri. Locuiau în oraşe mari, cu străzi largi, cu piaţe monumentale şi temple bogate ; în case încăpătoare, în care se-nconjurau cu obiecte de preţ, le plăceau ospeţele, spectacolele, jocurile, acompaniate nelipsit de muzică şi dans. Aşa ni-i înfăţişează urmele aşezărilor lor, pe care săpăturile le-au scos la iveală tîrziu, în epoca noastră. Aşa ni-i înfăţişează mormintele lor, în care şi-au îngropat parcă vcit istoria, atunci cînd puterea Romei i-a copleşit. Mormintele lor, adevărate oraşe subpămîntene în care, aidoma locuinţelor din viaţa pămînteasă, şi-au croit încăperi vaste, s-au înconjurat de statui, de vase şi bijuterii de preţ. Şi-aşa ni-i înfăţişează şi minunatele fresce care le-mpodobesc pereţii, pline de viaţă, pline de prospeţime.

În „Atlantida" lui Pierre Benoit, tineri frumoşi, metalizaţi de cruzimea Antineei, o nouă Circe, stau aşezaţi la rînd, în incinta mauzoleică a unei rotonde uriaşe. Pe sarcofagiile etrusce, în teracotă şi-n nenfro, înşirate de-a lungul ziduriilor sub bolţile bisericii San-Pietro, bărbaţi şi femei, întinşi pe paturi, sprijiniţi într-un cot ca la ospeţe, aşteaptă într-o nemişcare încremenită, ca-n cartea lui Benoit.

Aşteaptă parcă o noapte a Walpurgiei în care duritatea pietrei să slăbească ca să recapete viaţă şi mişcare ; în care duhurile dezlănţuite să le-nvie existenţa de odinioară : să le redea strălucirea şi exuberanţa. Nicăieri încleştarea pietrei nu apare parcă mai dureroasă ca aici. Trupurile, pe care moartea le-a înlănţuit, ca o altă Antinee, omnipotentă, se topesc în masa rece şi informă a pietrei. Dar capetele se ridică, privirile ţintesc cu ochi goi spre o lume în care nu mai pot să păşească pentru că nu mai e a lor. Au rămas în marginea ei şi-o privesc — spectatori muţi, ridicaţi pentru o clipă din abisurile veşniciei.

Realismul chipurilor e impresionant, neliniştitor : te fascinează privirea fugară a unei femei pe sub pleoapele uşor lăsate ; un cap de bărbat care se ridică întrebător, într-o tresărire tristă, încremenită a feţei ; sau zîmbetul abia schiţat în colţul buzelor unui tînăr ; şi braţul rotund al unei fete, abandonat moale de-a lungul coapsei... Sarcofagiile etruscilor se-nşiră unul lîngă altul, ca figurile dintr-un muzeu de ceară. E o lume şi-o intimitate pe care ţi-e teamă parcă să n-o tulburi, prin faţa căreia abia îndrăzneşti să păşeşti...

Prin înaltul navelor solemne, acolo unde ecourile se pierd, în dantelăria sculptată a rozelor, de-a lungul şirurilor monumentale de coloane şi prin ochiurile ferestrelor înguste ameţitor de sus crestate, prin care se zăreşte albastrul cerului, şuieră vîntul...

Şuieră jalnic, inversunat şi prelung, stîrnind vîrtejuri duşmănoase de pulbere albă... Ecouri stranii se mistuie în arcuirea bolţilor, se amestecă parcă cu glasuri nedesluşite, venite din adîncuri. Un vuiet şi-un vaiet neîntrerupt reţează liniştea încordată a pietrelor. E ca o plîngere de-ngropăciune iscată din măruntaiele pămîntului. Şuieră vîntul peste neclintirea sarcofagiilor etrusce. Vîntul sau timpul care macină totul, ca un cancer necruţător, silindu-se să ajungă parcă pînă-n inima pietrei...

La Tuscania, la puţine zile după înverşunarea aceea bezmetică a vîntului, s-a cutremurat pămîntul. S-a cutremurat din toată fiinţa lui ascunsă, din toată frămîntarea nedesluşită şi confuză a pietrelor seculare. S-au cutremurat semeţele ziduri ciclopice şi s-a surpat frumoasa absidă a vechii biserici. O ploaie de pietre a făcut să se năruie peste sarcofagiile morţilor lumea celor vii şi-a abătut peste lumea înspăimîntată a celor vii umbrele morţii.

De aceea se-nchinau, cu atîta grijă vechii etrusci, pămîntului, zeiţei Mame.... I se-nchinau cu o smerenie cucernică, născută însă dintr-o teamă cumplită. Iar adoraţia lor era hrănită de-o fericire nesperată şi efemeră, ori de cîte ori se vedeau cruţaţi de miniile ei ascunse, nepotolite şi nimicitoare.

Anca BALACI

SARCOFAG ÎN NENFRO (sec. IV)

poezie spaniolă

Ilustrațiile paginii sînt reproduse din volumul „ARTA FANTASTICĂ" de RENÉ DE SOLIER

GUSTAVO A. BEQUER

Rîndunelele

Se vor întoarce rîndunelele negre
sub streașină dulci cuiburi să-nfiripe
și iar vor bate-n joacă din aripe
în geamul tău.

Dar cele ce pluteau ușor să-ți vadă
frumusețea ta și visul meu de-aproape,
acelea care ne știau pe nume,
acelea nu s-or mai întoarce.

Și caprifoiul tremurînd din frunze
grădinii tale zidu-i va cuprinde
și iarăși seara flori înmiresmate
văzduhu-n taină-l vor aprinde.

Dar cele care se-nclinau sub rouă
plăpînde stînd cu picuri de lumină
ca lacrimile pure ale zilei,
acelea n-or să mai revină.

Cuvintele de foc ale iubirii
se vor întoarce-n murmure nebune;
din somnu-adînc inima-ți poate
din nou va tresări

Dar în tăcere-ngenunchiat ca piatra,
precum adori un zeu într-un altar,
așa cum te-am iubit, să știi,
iubită, tu nu vei mai fi.

JUAN RAMON JIMENEZ

Nocturnă

Lacrima mea și steaua
se-atinseră și-n zbor
s-au contopit într-o singură lacrimă,
într-o singură stea.

Orb eram de iubire,
orb de iubire și cerul.
Iată ce-a fost universul — atîta doar —
durere de stea, lumină de lacrimă.

Desăvîrșire

Să mîngîi umărul
să mîngîi valul
să mîngîi norul
să mîngîi stînca.

Cu-o mînă de lumină
deasupra făpturii.
Melodia mîngîierii
rotunjind veșnicia.

LEON FELIPE

Asemănare

Tot astfel e și viața mea,
o piatră,
ca tine. Ca tine,
o biată pietricică;
piatră ca tine,

În românește de

VASILE NICOLESCU

ușoară;
ca tine
rostogolindu-se
pe șosele
și drumuri;
ca tine,
umilă piatră de cărare
și care-n zile de furtună
te-ngropi în noroaie
și-apoi scînteezi
sub roți
și copite;
neîngenunchiată-asemeni ție
care n-ai vrut să fii
piatră-n clădirea bursei,
piatră-n palatul justiției,
piatră-n palatul regal,
piatră de biserică;
tu nestatornică piatră;
asemenea ție,
simplă piatră
ursită prăștiei,
piatră mică
și ușoară.

PEDRO SALINAS

Întrebare

De ce te întreb unde ești
cînd nu-s plecat, nici orb nu sînt
și stai doar lîngă mine?
Te văd
așa cum te duci și revii,
văd trupul tău zvelt
și care se pierde în glas
așa cum se pierde flacăra-n fum,
prin aer, impalpabil.

Și te întreb, da, te întreb
pe tine cea adevărată,
a cui ești totuși;
tu brațele mi-ntinzi
și mi-arăți
chipul tău zvelt
și-mi spui că ești a mea.
Eu tot te mai întreb. Te-ntreb mereu.

GERARDO DIEGO

Absență

Femee de absență
sculptură de muzică-n timp.
Cînd modelez bustul
picioarele nu-s pe potrivă
și chipul e pierdut.
Portretul chiar nu știe,
în tainica-i chimie,
să se fixeze-n clipa dăruită.
Totul e tăcere moartă
în nesfîrșita melodie.
Femee de absență, statue
de sare topindu-se, chin
al formei fără materie

MANUEL ALTOGUIRRE

A trăi în vis

Destinul meu, se pare
cu vise este scris.
Nici moartea nu s-atinge
de viața care-i vis.

MIGUEL HERNANDEZ

Cîntec

Vreau lîng-o apă să-mi rămîi, în floare
cîntecul tău să tremure pe mare.

Vreau lîng-o apă să-mi rămîi, ca focul.
Marea să-ți dea tumultul ei și jocul.

Vreau lîng-o apă-n zori să mi
te-ascunzi.
Spumele ei te-or învăța să rîzi.

Vreau lîng-o apă-n tainic legămînt
făptura ta cu flăcări s-o frămînt.

Vreau lîngă apa mării pururi verde,
pierdută apă care nu se pierde.

Cîntec

Inima e apa
care te mîngîie și-ți cîntă.

Inima e poarta
ce se deschide și se-nchide.

Inima e apa
ce năvălește și doboară,
ce-nvolbură și-omoară.

BLAS DE OTERO

Cîntări

20

Ultima frunză de toamnă
și-un gînd mă poartă la Spania.

Pămîntul este-atît de gîrbov
încît să tremure speranța?

Ultima frunză de toamnă,
culoarea ruginii.

Pămînt al mîniei,
sămînță roșie-a speranței.

Amiază a lumii.
Cer albastru al Spaniei.

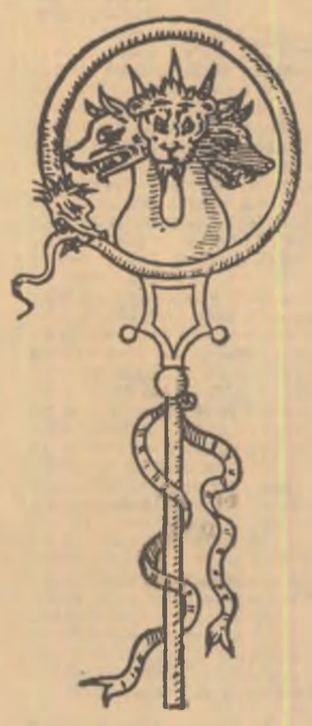

ANGEL GONZALES

Aniversare

Cum voi fi oare
cînd n-oi mai fi?
Cînd timpul
va destrăma această carne
și trupul meu va fi alt trup
și sîngele-mi, alt sînge,
și alții ochii, altul părul meu.
Mă voi gîndi poate la tine.
Și trupurile ce mă vor urma, cu
siguranță
— continuîndu-mă viu către moarte —
vor trece lin din mînă-n mînă,
din piept în piept,
din carne-n carne
focul durerii
că te duci departe,
care mă-ndeamnă, orb ca să te caut
și care fără voia mea m-aduce
tot lîngă tine.
E ceea ce se cheamă, într-un cuvînt,
iubire.
Și ochii
— ce importanță mai are dacă nu vor
mai fi chiar ochii aceștia —
te vor urma oriunde, cu credință.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion